SAYI : 90 KASIM 1969 2 LİRA

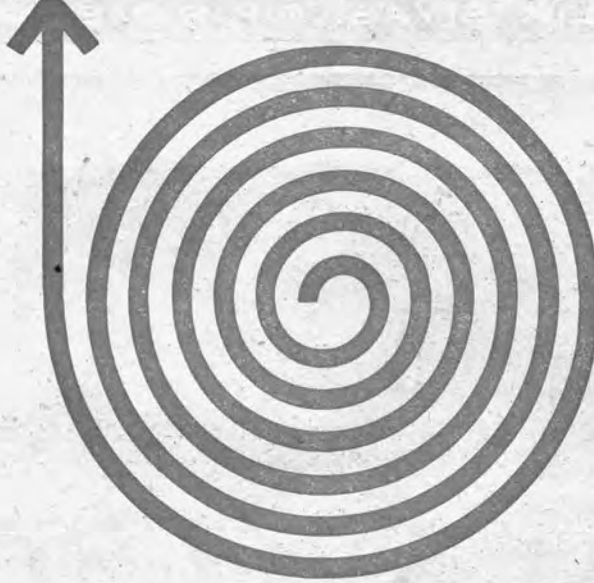
Barış Dünyası

AYLIK SİYASÎ FİKİR MECMUASI

Devamlı olarak

Gelişen imalât
Gelişen kalite
Gelişen servis

Kendi sahasında Türkiyenin en güçlü ve modern teşkilâtını kurarak 13 yıldanberi çeşitli elektrikli ev aletleri imal eden ARÇELİK, ***kalitesini geliştirmiş, fiatlarını indirmiş ve böylece kaliteli mamullerinin uygun fiatlarla satın alınabilme*** imkânını halkımıza sağlamıştır.

Diğer taraftan memleket çapındaki ARÇELİK Servisi, Arçelik sahiplerinin her türlü bakım ve parça ihtiyacını anında karşılıyarak Arçelik mamullerinden azamî randıman almanızı sağlamaktadır. Eskiden vitrinlerde seyredilen mamuller şimdi Arçelik sayesinde en mütevazı Türk yuvasında dahi sevinçle kullanılıyor...

Türk halkının mutluluğunu sağlıyor.

ARÇELİK

Hergün dünden ilerde

(Yeni Ajans 5140)

Sayın okuyucularımıza

Bu mecmua, 9 ncu yılına basmaya hazırlanıyor. Bir idealin peşindedir. Sizin gösterdiğiniz yüksek ilgi ve destek sayesinde kutsal bildiğimiz yolda, hayatta kaldıkça ve gücümüz yettikçe, devam etmeyi memleket vazifesi sayıyoruz.

Yalnız çok güçlükler içindeyiz. İnanarak savunduğumuz dâvaları kendilerine maledeceklerini umduğumuz bazı çevrelerin gösterdikleri ilgisizlikten hüsrana kapılmıyor ve ümitsizliğe düşmüyoruz. Ama, herşeyin pahalılaşması, masraflarımızın iki misline çıkması karşısında satış fiatlarımızı biraz olsun yükseltmeye mecbur kaldık. 1970 yılı başından itibaren dergimizi 2 lira yerine 2,5 liraya, yıllık abone bedellerini de 24 liradan 30 lıraya çıkarıyoruz.

Sizlerin bu artışı kabul ederek, yine mecmuamızı almaya devam edeceğinizi umuyoruz. Bu fiyat yükselişi abonelerin bitiş tarihinden itibaren uygulanacaktır.

Bu fiyat artışını kabul etmeyenlerin lûtfen bu tarihten önce bizi haberdar etmelerini rica eder; hepinize derin saygı ve teşekkürlerimizi sunarız.

BARIŞ DÜNYASI

Teşekkür

Umulmadık bir zamanda ebediyete kavuşan biricik kızım, hayatımın ışığı **Günay**'cığımın cenazesine gelerek, şahsen ya da mektup, telefon ve telgrafla başsağlığı dileyerek derin ıztırabımızı hafifletmek lûtfunda bulunan bütün dost ve yakınlarımıza ve okuyucularımıza şahsım ve aile adına derin şükranlarımı sunarım.

Ahmet Hamdi BAŞAR

Barış DÜNYASI

AYLIK SİYASİ FİKİR MECMUASI

—o—

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ahmet Hamdi
B A Ş A R

İdare Müdürü
Lütfi ÇULPAN

Ankara Temsilcisi
Niyazi ACUN

Basın Sitesi, E - 8
Çankaya
TEL : 12 48 91

—o—

İdare yeri : Cağaloğlu Himayei Etfâl Sokak, Aydoğmuş Han 18 - 19
Tel. : 22 08 91
47 25 38

Mektup adresi :
P.K. 478 - İstanbul

—o—

Abone : Yıllığı 24 TL.
Sayısı : 2 TL.

—o—

İlân : Tam sayfa : 600 TL. santimi 15 TL.

—o—

Kasım 1969
Sayı : 90 — Cilt : 8

Son baskı tarihi:
4 Kasım 1969
Basıldığı Yer :
YÖRÜK MATBAASI

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa :

Olaylar - Yorumlar

Seçimlerden çıkan sonuç

Millet, partilerin hiç birinden tüm olarak memnun değil — Seçmenin seçim hakkı elinde alınarak parti listelerine olduğu gibi oy veren robotlar durumuna düşürülmesi, oy düşüklüğünün başlıca nedenidir — Millet, Meclisin ve Milletvekillerinin çalışmasından memnun değil — AP seçimlerdeki başarısına güvenmemelidir. O, Ana muhalefet partisinin düzen değişikliği korkusunu salmasından da yararlanmıştır — Üç partili rejime doğru — Küçük partilerin sonu — Millî bakiyenin kalkması adâletsizliğe sebep oldu; du sistemin başka şekilde yeniden konması lâzımdır — Sonuç şu : Türk Milleti hem bu düzenin değişmesini istemiyor; hem de bu düzenin gidişinden memnun değildir. İktidar nöbetini, düzeni değiştirmeden, devredebileceği bir Ana muhalefet partisi aramaktadır..

Seçimler bitti. Hem de gürültüsüz patırdısız, hattâ ilgisiz-... Seçim sonuçları üzerinde yorum yapmadan evvel bu ilgisizlik üzerinde hemen durmak istiyoruz. 14 milyon 788 bin 522 seçmenden 9 milyon 516 bin 35'i yâni % 64.35'i oy kullanmıştır. Bu oylardan 429 bin 739'u geçersiz sayılarak, oylar 9 milyon 516 bin 85 üzerinden hesaplanırsa, millî iradenin kaynağı olan iştirakin % 60 dan aşağı olduğu anlaşılır.

Nedir bu düşüklüğün sebebi?

Sayın Başbakana göre, aşağı yukarı her yıl seçim yapılması halkta bıkkınlık, ilgisizlik doğurmuştur. Sonra bürokrasinin çok ağır işleyen, çok güçlükler doğuran makinası da iştirakin fazla olmasını önleyen bir faktrödür. Bazı bölgelerimizde henüz hasadın tamamlanmamış olması da başka bir faktör olarak düşünülebilir.

Bütün bunlar seçime katılma oranının düşüklüğü nedenleri arasında sayılabilir. Fakat bizce daha önemli bir neden vardır :

Halkın seçim özgürlüğünün fiilen elinden alınmış olması, ve mutlaka bir partiye, hem de onun istediği sırayı bozmadan, içinden bir tanesini bile silmeden ve yerine bir başkasını yazmadan topluca listesine oy verme zorunluğu.

Seçmenin seçme hakkı kalmamıştır

Eğer seçmenin elinden bu en tabiî hakkı alınmamış, ve o, nasıl yapıldığını ve içine nasıl girildiğini güzelce

(Barış 269)

bildiği önseçimlerde hazırlanmış parti listelerinden körükörüne birini mühürleyerek sandığa atan bir robot haline konmamış olsaydı, katılma oranı, özellikle, 1969 seçimlerinde, % 60 değil, pek muhtemel olarak % 90'a kadar yönelebilirdi. **Çünkü bu seçim milletin idaresinde kesin kararını vereceği çok önemli bir devreye rastlıyordu.**

Millet, partilerin hiçbirinden tüm olarak memnun değildi. 1965-1969 Seçim döneminde aralarında durmadan dalaşma olmuştu. Parlamento çalışamamış; milletin beklediği hiçbir esaslı iş ele alınamamıştı. Milletvekillerinin çoğunlukla bu devrede halk nazarında aldıkları not çok fenaydı. Belki kurunun arasında yaş da yanıyordu. Ama mebusların çalışmadığı, halkı unuttuğu, çıkarları ve keyifleri pepeşinde koştuğu seçmende yaygın bir kanaat haline gelmişti. Bu kanaati partilerin içinde seçilmiş olanların yerine geçmek için kuyruk yapmış olanlar da destekliyorlardı. Bu seçimlerde propaganda için ayaklarına kadar giden milletvekillerini köylerine sokmayan, ya da kahvelerinde konuşturmayan vatandaşlar vardı.

Seçimlere katılma oarnının hasatlar yüzünden düşük olduğuna ihtimal vermek güçtür. Daha doğrusu seçim sonuçlarının ayrıntılı ve sistemli olarak incelenmesi yapılmadan evvel bu faktörün hangi oranda etki yaptığı hesaplanmadan kesin bir şey söylemek doğru olmayacaktır. Fakat şurası gerçektir ki, hasadını çoktan bitirmiş bölgelerle şimdi hasat yapan bölgelerde seçime katılma oranı arasında hiçbir fark görülmemektedir. Hasatla hiç ilgisi olmayan yerlerden, meselâ şehirlerde düşüş aynı ölçüde olmuştur. Hattâ, Uşak'ta olduğu gibi iştirak nispeti % 30'a düşmüş şehirler bile vardır. Sık seçim yapılmak halkı bıktırır diyen Sayın Başbakan, haklı olmakla beraber, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu faktör, memleketin bugün bulunduğu istisnaî durumu dolayısıyla, 1969 Seçimi için etki yapmıyabilirdi.

Seçim sonuçlarının rakkamlarla ifadesi geçerli oylara göre partilerin ve bağımsızların aldıkları oy oranı ve çıkardıkları milletvekili sayısı dikkate değer (1).

Türkiye'de ilk defa olarak seçimlerde bağımsızlar bu kadar çok oy almışlar, ve ilk üç partiden sonra topluca en çok oy alarak diğer partilerin üstüne geçmişlerdir.

Bu olay, seçmenin tüm olarak bir parti listesine oy kullanma zorunluğu karşısında, adını sanını bildikleri bir bağımsıza oy vermeyi tercih ettiklerini gösterir. Partilerin önseçim mekanizmasıyla halkın iradesine tahakküm etmeleri durumu devam ederse, önümüzdeki seçimlerde, özellikle kişilerin kolay tanınabileceği bölgelerde bağımsızların daha kuvvetlenmesi beklenebilir. Empoze edilen parti listeleri içinde beğenmediği bir isim olsun silemeyen, değiştiremiyen ve bir partiye bağlı olan seçmen —Eğer sandık başına gitmişse— bağımsıza oy verir. Konya'da Erbakan bu yüzden kazanmıştır.

Seçim sonuçlarından çıkan mânâ :

Seçim sonuçlarından şu da anlaşılmıştır :

(1) Bu sonuçlar şöyledir :

Partinin adı	Aldığı oy	% Payı	Çık. Milletvk. say.	Sayı % desi
A.P.	4 229 712	46.53	256	56.89
C.H.P.	2 487 006	27.36	143	31.78
G.P.	597 818	6.58	15	3.33
M.P.	292 961	3.22	6	1.33
M.H.P.	275 091	3.03	1	0.22
B.P.	254 695	2.80	8	1.78
T.İ.P.	243 631	2.68	2	0.44
Y.T.P.	197 929	2.08	6	1.33
Bağımsızlar	511 023	5.62	13	2.89

Büyük Millet Meclisi

Yeni Mecliste derhal bir kanun çıkartılarak, Büyük Millet Meclisi üyelerinin, vatandaş şikâyet ve dilekleri çerçevesinde de olsa, bütün resmî daire ve kuruluşlarda, kamu iktisadî teşekküllerinde, kamu hizmeti gören her yerde iş takip etmeleri, tavsiyede bulunmaları, iltimas yapmaları kesinlikle yasaklanmalıdır.

Bir işini gördürmek veya uğradığı haksızlıktan şikâyet ederek hakkını istemek için bugün vatandaş en kestirme yolu, kendi oylarıyla seçtiği Milletvekilleri ve Senatörlere başvurmakta buluyor, ve onları kendi işini görecek vekili ve adamı sanıyor.

Milletvekilleri ve Senatörler de, kapı kapı dolaşıp vatandaşın işini takip etmek zorunluğunu duyuyorlar. Bunun ucu nihayet oy meselesine dayanır. Milletvekili ve Senatörün de tabiî bir hesabı olacak, ve yarın seçimde sağlıyabileceği oy ölçüsünde işe ilgi gösterecektir. Oy sağlıyabilecek güçte olanlar da sayılıdır, ve bir mutlu azınlık teşkil etmektedir.

Onların işlerini görmeyen Milletvekilleri ve Senatörlerin bir daha seçilme şansları olamaz. Zavallı köylü, kendi vekillerini ara sıra köyünde görürse, ya su gelsin, ya yolum yapılsın, ya banka kredileri çoğalsın gibi bütün köylülerin müşterek dertlerini dile getirir. Bu dilekler çok defa sigara paketinin arkasına not edilir ve çok defa paket, boşalınca atılır.

Nihayet Büyük Millet Meclisi üyeleri de seçmenin işinin takipçisi olma durumundan haklı olarak şikâyetçidirler. Asıl görevlerini yapamıyorlar, ve yapmaya zorlandıkları bu iş takibi yüzünden de hem şahsî bütçeleri hem de şerefleri sarsılıyor.

Ya Bakanların, Müsteşar, Umum Müdür ve diğerlerinin hâli? Onların vakitlerini ençok alan iş, Milletvekilleri ve Senatörlerin ziyaretlerini kabul etmek; kendilerinin ve Dairelerinin mutat çalışma düzenini altüst etse bile, ya-

1965-1969 devresi milletvekillerinden çoğu önseçimde arka sıralarda düştüklerinden, ya da hiç listeye girememiş olduklarından dolayı, şimdi seçilenler çoğunluklar yeni simalardır. Eskilerin seçilememesi, tabanın yâni parti teşkilâtının baskısı sonucudur. Seçilemiyen milletvekili arasında cidden Parlementoda bulunması çok yararlı olanlar bulunabilir. Buna karşılık, Meclisin semtine uğramıyarak, Komisyonlarda çalışmıyarak köy köy teşkilât teşkilât dolaşıp kendini propaganda etmiş olanlar bu sefer liste başında seçilmiş olabilirler.

Bu iki istisna dışında eskilerden çoğunun bu sefer seçilememesi, seçmenin 1965-1969 devresindeki Meclisin ve milletvekillerinin çalışmasından hiç memnun kalmadığını göstermektedir. Köyden gelen ve Meclisi gören vatandaş, sıraların boş olduğunu, toplantıda kırk elli kişi varsa onlarında ya birbirleriyle konuştuğu ya da seçmenlere mektup yazdığını, kürsüdeki adamın da ipe sapa sığmaz konuşmalar yaptığını görmüştür. Ankara'ya gelip Meclisi görmiyenler de gazetelerde milletvekillerinin iş yapmak yerine, birbirleriyle kavga ettiklerini okumuşlardır. Bu ortam içinde şimdi eskilere değil, yenilere yer veren listelere doğru seçmende bir akış doğmuştur. Seçmen her yeniye oyunu vermez; seçtiği insanı ya tanıması, iyi mi kötü mü olduğu hakkında bir kanaat sahibi olması, ya da ta-

Sayın üyelerine

pılan müracaatları öncelikle ele alıp sonuçlandırmaktır. Sâdece seçmenin, vatandaşın değil; eş dost kayırma, falan memuru falan yere nakletme gibi kişisel işler de hesaba katılırsa, Bakanların, Umum Müdür ve Müdürlerin, Âmirlerin bu müracaatlar karşısındaki durumlarının ne olacağını kestirmek güç olmaz.

Milletvekili ya da Senatörün, eğer bir partiye bağlıyse, yetkili parti organlarının; bunların dışında da Belediyeler, Odalar, Sendikalar, kamu yararına çalışan Dernekler gibi kamu kuruluşlarının resmen yaptıkları müracaat ve şikâyetler üzerine gerekli teşebbüslerde bulunması, alacağı sonuçları müracaat ve şikâyet sahiplerine bildirmesi; nihayet Gruba ya da Meclislere soru ve gensoru önergeleri vermesi hakkı ve vazifesidir. Bunun da bir düzene bağlanması. yani yapılacak teşebbüslerin, bölgede seçilmiş Milletvekilleri ve Senatörler adına yapılması daha doğru olur. Bu konu, konmasını istediğimiz yasaklar dışında bırakılmalı; ve kanunla bir disipline ve usule bağlanmalıdır.

Konu, aynı zamanda parlamentonun ve hükûmetin itibarını korumaya da yarayacaktır. İşgal edilmiş bir topraktan köylülerin çıkarılmadığı hakkında, heyet hâlinde birkaç Milletvekili toplanıp giderek İçişleri Bakanına jandarma çavuşu hakkında şikâyette bulundu mu, Bakanlık çok defa re'sen Vilayete emir vererek isteneni yaptırmaktadır. Oysa ki, nufuzlu bir kişi olan toprak sahibi ne kaymakama ne vilayete başvurmaya lüzum görmemiş; işini kestirmeden hal etmek için Ankara'ya gelerek kendilerine oy sağladığı vekillerini harekete getirmeyi uygun bulmuştur.

Büyük Millet Meclisi yeni bir çalışma devresine girdi. Yapılacak çok iş var. Fakat bizce parlamento, hepsinden önce bu işi ele almalıdır. Bu konuda bizzat birkaç Milletvekilimizin kanun teklifleri hazırlamalarını ve parti farkı gözetmeksizin arkadaşlarına imzalattırarak tekliflerini bir an evvel Meclislerden geçirmeye çalışmalarını temenni ederiz.

nımadığı halde mevkiine veya sosyal durumuna bakarak iyi olabileceğine inanmış bulunması lâzımdır.

İktidar partisinin ve iktidara yaklaştıkça bütün partilerin hizipleşmesi, henüz demokrasi yolunun çok acemisi olduğumuzdan ve partiler de sosyâl sınıfları yansıtamadıklarından dolayı, normâldir. İktidar partisinin yüksek kumanda mevkii, hiç olmazsa büyük şehirlerde, önseçimlerde parti adaylarının tesbitinde çoğunluk halkın tanıdığı ve güvendiği isimlere de listesinde lokomotif olarak yer vermesi gerekirdi. Oysaki en büyük şehrimizde iktidar partisinin adayı olarak seçmene sunulmuş olanlar arasında, adları sanları ilk defa işitilen, hattâ kim olduğunu adayların birbirlerine sordukları isimler, tanınmış olanlardan çok fazladır.

AP seçimdeki başarısına güvenmemelidir

Seçime katılma oranının düşük olmasının nedenlerini açıklarken AP yetkilileri **«Vatandaş nasıl olsa AP'nin kazanacağını biliyordu; onun için Sandık başına gitmedi. Oy vermiyenlerin çoğu bizi tutanlardır. Karşı partiler bütün güçlerini seferber ederek adamlarını Sandık başlarına getirdiler. Buna göre bizim aldığımız % 46.53 oranındaki oy, gerçekte daha çoktur»** demektedirler.

Durum böyleyse, AP'nin bundan çok ders alması lâzımdır. AP'den olup gelmi-

yenler, onun tutumundan memnun olup rahata kavuşmuş olanlar mıdır? Yoksa rahatsızlık duymuş, önünde başka bir alternatif olmadığından, AP'ye bir şans daha vermek için, şimdilik çekimser kalmayı uygun bulmuş olanlar mıdır?

Partilere hâkim olup sevk ve idare edenler, parti iktidarda ise, imtiyazlı bir sınıf teşkil ederek çeşitli yollarla nimet paylaşmasında çoğunluk halkı kendilerinden uzaklaştırırlar. Halk bu adamlara küsmüştür, ve artık arkalarından gitmemektedir. AP, halka dayanan bir parti olmakla beraber, halkla arasına, bu sınıf vastasıyla, bir duvar çekmiştir. Bu seçimlerde kazandığı nisbî zafere pek güvenmemeli; doğrudan doğru halka inebilmeli, ve aracıların bir yandan devlete bir yandan halka dayanarak saltanat kurmaları yollarını tıkayabilmelidir.

Üç partili rejime doğru

Üç parti dışındaki beş partinin herbiri memleket ölçüsünde seçimlerde % 5 den az oy toplamıştır. Eğer federâl Almanya'daki seçim sistemi bizde de uygulansaydı, bu beş partinin hiçbiri seçilen Milletvekillerini Meclise sokamazlardı. Bundan «Vatandaş iktidara geçme şansı olmayan partilere oy vermiyor; biri iktidarda öteki muhalefette iki parti istiyor mânâsını çıkarmak ta mümkündür. Fakat bu pek isabetli bir yorum olmaz.

Gerçi bundan önceki seçimlerde olduğu gibi bu sefer de halk, oy'unu iki büyük parti arasında paylaşmıştır. Çünkü hakikatte, çok önemli tarihî bir dönem içinde olduğumuzdan, düzenin islah edilerek yaşamasını istiyen partilerle bu düzeni kökünden değiştirmek istiyenler arasında bir tercih için seçim yapıldığını pek güzel anlamıştır. AP'ye eğilmesi, ondan ümidini kesmediğine ve onu bir seçim devresi daha denemek istediğine alâmettir. AP'nin ilk iktidar döneminde, bazı başarısızlıklar olmuşsa seçmen onu muhalefetin yolunu ve hızını kesmesi nedenine bağlıyabilmiştir. **Halk Partisi «Düzen değişikliği» sloğanı ve AP'ye bütün güciyle hücumiyle onu bir kat güçlendirmiştir.** 1969-73 döneminde iktidarla Ana muhalefet partisi arasında milletin beklediği medenî ölçülerle bir münasibet kurulamaz ve târih tekerrür ederse, bundan ençok zararlı çıkacak olanın Halk Partisi olacağına şüphe yoktur.

Son seçimlerde milletin beliren arzusu, düzenin temelden değiştirilmesi olmadığı meydana çıkmıştır. Öte yandan memleket çapında az oy almış bile olsa, Mecliste grup kuran bir üçüncü parti vardır. Mücadele onunla Halk Partisi arasında girdiğimiz yeni devrede çoğalacaktır. Çünkü Güven Partisi de Adalet Partisi gibi, düzen değişikliğine kesin olarak karşıdır, ve davâsında AP'den pek farklı tarafı yoktur. Bu bakımdan düzeni yıkmak ve kökünden değiştirmek yolundan dönmezse, bir başka seçimde Halk Partisi'nin iktidara gelmesinden korkanların bu partiye yönelmeleri ihtimal dışı sayılmamalıdır.

Küçük partilerin sonu

Bu üç parti dışında kalanlardan Millet Partisi, Bölükbaşı'ya bağlı, köklü bir doktrin savunucusu olmayan, ahlâk ve fazilet mücadelesiyle oy toplamaya çalışan bir parti olarak yıllar boyu yaptığı, bir uzun süre dinî duyguları da kendi propağandasında hâkim kıldığı mücadeleden artık vaz geçmelidir. Kanaatımız odur ki, Millet Partisinde seçilmiş altı Milletvekilinden beşi, üç partiden birine transfer edilecek, ve böylece bu parti târihî fonksiyonunu bir başarısızlıkla tamamlıyarak dağılacaktır.

Dağılacak partilerden birinin de Yeni Türkiye Partisi olacağını sanıyoruz. Başka bir sütunda uzun boylu anlattığımız nedenlerle artık Yeni Türkiye Partisini yaşatmaya ne sayın Yusuf Azizoğlu'nun ne de kimsenin gücü yetmiyecektir.

Millî Hareket Partisi'ne gelince, çağ dışı eğilim ve geniş çapta geriye dönüş istikametinde kaldığı ve sayın liderinin kontrol etmeden bağlandığı gerçekleşemiyecek ve gerçekleşmesi korku salacak inançlarına rağmen, daha fazla yaşama şansı kazanabileceğine pek ihtimal vermiyoruz.

Birlik Partisinin gelişip gelişemiyeceği hakkında, şimdiden bir tahminde bulunmak erkendir. Bu partinin mezhep ayrılığına dayandığı söylenmişti. Mezhep farkları millette bir ayrılığa sebep oluyorsa, bunu ortadan kaldırmayı her parti, her vatandaş candan istemektedir. Eğer buna dayanıyorsa bu partinin de ayakta kalması mümkün olmaz. Kesin yorum yapabilmek için bir süre beklemeyi uygun buluyoruz.

Mecliste iki temsilcisi olan İşçi Partisi hakkındaki görüşlerimizi de bu sayıda ayrı bir sütunda açıkladık. İçtenlikle bağlandığımız ideolojik görüşümüz, parlamentoda mutlaka sol - sosyalist partilerin temsil edilmesinin demokratik düzenin başlıca şartlarından biri olduğudur. Türkiye İşçi Partisi, tek sosyalist partisi olarak güçlenecek mi, yoksa karşı akımlar daha üstün çıkarak gelecek seçimlere hazırlanacak başka sosyalist bir parti ile mücadele etmesi dolayısıyla bugünkü gücünü de mi kaybedecek?

Bunu bize zaman gösterecsektir.

Adaletsiz bir seçim oldu. Millî bakiye başka şekilde geri gelmelidir

Millî bakiyenin kalkması bu seçimlerde küçük partilerin çok aleyhine olmuştur. Vakıa bu sistem manâsızdı, mahzurluydu. Fakat tüm olarak kalkması da haksızlık ve adaletsizlik doğurmuştur. Meselâ memleketteki seçmen oylarının % 3.03'ünü alan Milli Hareket Partisi, Meclise yalnız bir tek Milletvekili sokabildiği halde, ondan hayli az, ancak % 2.80 oy alabilmiş Birlik Partisi 8 Milletvekilliği kazanmıştır.

Sayın Başbakanın dediği gibi, vilâyetler seçim bölgesi olarak kabul edildiğine göre, millî bakiyelerin toplanarak bir kimsenin bir kaç yüz oy aldığı bir vilâyetin Milletvekili olması kadar garip, haksız birşey olamaz. Fakat yüzde 3.03 oy yalnız bir, yüzde 2.80 ise 8 Milletvekili çıkarırsa bu da garip ve haksız birşey olur.

Şöyle bir Millî bakiye sisteminin konmasının doğru olacağı fikrindeyiz:

Bir seçim bölgesinde barajın üçte ikisi oranında oy alan bir partinin bütün memlekette aldığı oyların toplamı ile değil, yalnız bir başka seçim bölgesindeki oylarıyla barajı doldurabilmesi ve bir Milletvekili çıkarabilmesi mümkün olmalıdır.

Bir örnek verelim:

Kars'ta AP 67 bin oyla 5, CHP 52 bin oyla 4 Milletvekili kazanmıştır. Bu bölgede TİP'nin aldığı 13 bin oy sayılmamıştır. Tunceli'de TİP'nin aldığı 6 binden fazla oy havaya gitmiştir. Bu ikisi birleştirilebilseydi, (Yani yalnız iki seçim bölgesi) bu parti bir Milletvekilliği daha alabilirdi. Nevşehir'de 11422 oy alan CHP, bir Milletvekilliği kazandığı halde bundan yalnız 305 noksanıyla 11117 oy alan MP'nin bütün oyları, yani o kadar vatandaşın irâdesi boşa gitmiştir. Bunu pek alâ Konya'dan aldığı 13 binden fazla oyla birleştirerek Millet Partisine bir sandalya daha vermek mümkün olmalıydı. Millî Hareket Partisinin de, böyle bir sistem olsaydı, Mecliste hiç olmazsa bir yerine, üç - dört Milletvekili olurdu.

Sonuç

Türk Milleti hem bu düzenin değişmemesini istiyor; hem de bu düzenin gidişinden memnun değildir. İktidar nöbetini birinden alıp diğerine verebileceği başlıca iki partili sisteme fiilen kurmuş bulunuyor. Ancak bu sistemin uzun süre devam edebileceğini sanmak hatâ olur. Bunun nedeni, şimdiki halde nöbet devralmaya hazırlanması gereken Ana muhalefet partisinin sivri uca kaymış bulunmasıdır. İleri demokratik memleketlerde bile iktidar değişince düzenin baştan aşağı değişeceği korkusunu salan partiler işbaşına gelemiyor. Oysaki o memleketlerde sosyal evrim kanunlarına göre, asıl bu partiler tutulmalıydı.

Şimdi durumu ileri demokrasilerle ölçülemiyecek derecede sosyal

yapısı çok zaif, ve halkın büyük çoğunluğu az çok mal mülk sahibi, serbest hayatını kazanan; fakat gerek mülkiyette ve gerek iş hayatında eşitsizliğin, adaletsizliğin azalması ve ortadan kalkması özlemini taşıyan bir millet, Ortanın solunda, yahut tam solda mülkiyeti ve serbest hayatı kayıtlayacak ya da ortadan kaldıracak partileri yaşatmaz.

Sosyalist partiler için birşey demiyoruz. Hodra meydan!.. Hattâ biz komünist partilerin bile kurulmasını ve parlamentoda temsil edilebilmesini demokratik gelişmemiz ve memleketimiz için çok yararlı buluruz. Sosyalistler, komünistler çalışsınlar; eğer memleketin şartlarına, milletin mizacına uyamazlarsa her zaman erir giderler. Eğer uyacak bir yol tutarlarsa memlekete hayırlı olurlar; aşırı uçlar törpülenir ve sosyal denge kolay kurulur.

Fakat, Halk Partisi'ne ne oluyor?

Düzen değişikliği korkusunu salıyor, İktidara geçince toprağı dağıtacak, sanayii, dış ticareti devletleştirecek, şunu yapacak, bunu yapacak dedikçe millet gittikçe ondan korkar. Çünkü sosyalistler, hiç olmazsa nazarî olarak, işçi kütlesine dayanırlar. Halk Partisi kime dayanır? Memura, jandarmaya, polise değil mi? Halk Partisi, Türk halkının düşmanı olmuş eski Osmanlı Kapıkulu devletinin devamı olduğu süre, Ortanın solunda, sosyalizmin yolunda olmakla Türk halkına dehşet salmaktadır.

Bakalım, bundan sonra yolu ve tutumu değişecek midir?

Güven Partisi Seçimlerde Üçüncü parti oldu fakat...

GÜVEN PARTİSİ neden kuruldu? Hangi sınıflara, zümrelere dayanıyor? Ve doktrini nedir?

Neden kurulduğu belli. Halk Partisinden koptu; Ortanın soluyla sosyalizme kayması üzerine önemli sayıda parlamento üyeleri bu partiden ayrıldılar, ve Güven Partisini kurarak yeni bir siyasî mücadeleye giriştiler. Güven Partisi hiçbir sosyâl sınıfı temsil etmemek; donmuş bir doktrine bağlanmamak; özellikle komünizme kadar yolu açık olan sosyalizme düşman olmak bakımından, Ortanın solundan önceki Halk Partisinin devamı sayılabilir. Yani kurucuları, değişen ve yolunu sola kaydıran bu partiden ayrılmışlar; eski Halk Partisini başka bir ad altında yaşatmaya girişmişlerdir.

1969 Seçim beyannameleri Ortanın solundan önceki Halk Partisinin, bazı farklarla, bundan evvelki seçim bildirgelerine benzetilebilir. Sınıf ve zümre partisi değildir; ıslâhatçıdır; milliyetçidir; hem devletçi hem özelcidir; kısası huzur, hürriyet ve refah partisidir. Bu benzeyişinin önemli bir özelliği de, seçkin devlet adamları kadrosuna mâlik olmasıdır. Devlet idâresi özel tecrübe ve ihtisas istiyen bir sanattır. Başka partilerin arasında böylesine dolgun bir kadro yoktur. Uzun yıllar iktidarda kalmış olan Halk Partisinde Başbakan yardımcılığı, Bakanlık, parti çinde yöneticilik yapmış elemanların çoğu Güven Partisine geçmiştir. İktidardaki AP'yi seçimlerde değiştirmek istese, Güven Partisi idarede ihtisas yapmış tecrübe geçirmiş devlet adamlarıyle milletin hizmetine âmadedir. AP'dekiler istenen devlet adamı olmak vasfını kazanamamışlardır. Cesaretsiz, beceriksiz, yeteneksiz kişilerdir. Öteki partilerde ise devlet idaresine karışmış kimse pek yoktur. Şu halde iktidara geçmek, bu olmazsa AP ikti-

darına seçkin kadrosu ve değerli fikirleriyle yardım etmek, yani kurulacak koalisyona ortak olmak için Güven Partisi biçilmiş kaftandır.

Seçkin devlet adamı kadrosu kuvvet mi, zaaf mı?

Ancak henüz sola kaymamış Halk Partisinin iktidarı zamanlarında devleti idare etmiş seçkin bir kadroya şimdi kendilerinin sâhip olması, acaba Güven Partisine bir üstünlük sağlıyabilecek midir? Çünkü millet ne o zamanlardaki Halk Partisinden, ne de yöneticilerinden memnun olmamıştı. Onları değiştirmeye kararlı olduğunu da seçimlerde göstermişti. Aynı yolda devam etseydi siyasî varlığı tarihe karışacağı korkusu içinde Halk Partisi Ortanın soluyle yeni bir şans dememesine girişti. Bu denemenin pek başarılı olamamıs nedeni, bir taraftan Ortanın solıyla düzen değişikliği ve sosyalizm korkusunu millete salması; bir yandan da: **«Biz değişmedik şimdiye kadar neysek oyuz»** diye sosyalizmden yana olanları da kendisinden uzaklaştırmış olmasıdır.

Güven Partisinin seçkin devlet adamları kadrosuna mâlik olması özelliğini pro pağandalarında yararlı destek yapabilmesi için, bu kadronun iş başında bulunduğu sıralarda gidişin karşısında olduklarını ve partice yapılmasını istedikleri şeylerin de eski Halk Partisinin yaptıklarından ve istediklerinden büsbütün başka olduğunu açıkça belirtmeleri gerekirdi. Oysaki son seçim beyannamesi, biraz evvel de belirttiğimiz gibi, Halk Partisinin önceki seçim bildirgelerine benzemektedir. Acaba bu bildirgeler o zamanlar, şimdi Güven Partisini idare eden seçkin devlet adamlarının kaleminden mi çıkmıştı?.

Seçim beyannamesinin dış görünüşü parlaktı

Güven Partisi 1969 seçim beyannamesi, güzel ve parlak ifadelerle doludur. Fakat hiç de özlü değildir. Bir bakıma tutarlı olmadığı da söylenebilir. Anayasa ile sağlanmış hürriyetlerin **«Hür düzeni yok etmek için»** kullanılamamasını istemektedir. Ama bu hür düzenin olduğu gibi kendi bünyemize ve şartlarımıza uygun olup olmadığını düşünmemiştir. Tabiî senatörlük kalkmalıdır der ama, Senato bu haliyle kalmalı mıdır? diye aklına hiçbir soru çengeli takılmamıştır. Sosyâl adâlete taraftardır; **Bütün yurttaşların sosyâl adâletten ve güvenlikten yararlanmasını, hürriyetlerle iktisadî refahın ve içtimaî adâletin birlikte gerçekleşmesini»** istemektedir. Beyannameden anladığımıza göre de bu, hürriyetçi ve milliyetçi yoldan gerçekleşecektir. Zâten **refâha giden yol, sınıf kavgasından, sol kışkırtıcılığından, mülkiyet ve kazanç düşmanlığından geçmez.** Millî refâha ancak ıslahatçı, hürriyetçi, demokratik usuller kullanılarak varılabilir.

KİM YALANCI?

CHP bu seçimlerde **«Toprak işleyenindir»** sloganını başlıca propaganda teması olarak kullandı. Ne manâya gelir **«Toprak işleyenin»** demek? AP Devlet Bakanı, partisi adına yaptığı Radyo konuşmasında bunun komünizm olduğunu söyleyince hemen CHP Genel Sekreteri partisinin Ankara'da yaptığı seçim mitinginde şu cevabı verdi:

— **«AP Bakanı yalan söylüyor. Komünist ülkelerde toprak genellikle devletindir. Buna karşılık Milliyetçi Çin'de yapılan toprak reformunun dayandığı temel ilke Toprak işleyenindir.»**

Niye politika yapanlar birbirlerine **«Yalancı, iftiracı»** gibi ağır lâflarla hücum ederler? Sayın Ecevit, **«Komünist memleketlerde toprak devletindir»** diyor ama, meselâ komünist Polonya'da toprakların % 80'i özel kişilerin malı.. Şimdi, AP Devlet Bakanı sayın Seyfi Öztürk de Ecevit'e, **«Asıl yalancı sensin»** derse haklı çıkmaz mı?

Güven Partisinin programında ve son seçim beyannamesinde yeralan bu doktrinin Türkiye gerçeklerine uygun, tutulabilecek tek yol olduğuna şüphe yoktur. Ancak beyannamede bu hedefe nasıl varılabileceği açıklanmış değildir. Bizce davânın düğüm noktası, bu «Nasıl?» sorusu etrafında çözümlenebilir. Sosyâl adâlete ve güvenliğe **«Evet»**, sosyalizme **«Hayır»** demek yetmez. Sosyalizme yönelmeden, sınıf kavgalarına gitmeden, hem hürriyetçi ve demokratik ilkelere bağlı kalmayı, hem de sosyal adâleti ve millî refâhı sağlamayı nasıl başaracağını açıklamak gerekirdi. Beyanname böyle bir açıklık getirmekten çok uzaktır.

Güven Partisi plâna ve karma ekonomiye bağlıdır. Yani tam sağda liberâl ve özelci bir doktrinden yana değildir.

Ama neden yanadır? Beyannamede bu konunun da üzerinde durulmadığı gibi, programından ve sayın Genel Başkanının bütçe konuşmasından ve yaptığı çeşitli demeçlerden de bir aydınlığa kavuşmak mümkün değildir. **İktisadî kalkınmada demokratik planlama** deyiminden ne manâ anlamaktadırlar? **«Temel hürriyetlerle bağdaşmayan merkezî topyekûn emredici, piyasa makanizması yerine emir makanizması getiren sosyalist plânlamayı»** Türk Anayasası'nın ret ettiğine beyannamede yer vermekle yetinilmiş; fakat demokratik plânlamanın ne olduğu, nasıl yapılacağı açıklanmamıştır.

«Güven Partisi; Türkiye'nin kalkınmasında hür teşebbüse de, devlete de önemli görevler düştüğüne inanmakta, karma ekonomiyi bu esas çerçeve içinde devamlı bir sistem olarak» görmektedir. Kamu kesimine girecek iktisadî faaliyetlerin neler olduğu kesin olarak kalkınma plânlarında açıkça belirtmelidir. Bunların dışındaki faaliyetlere devlet karışmamalıdır.

Karma ekonomi anlayışı bulanık

Öylesine bir karma ekonomi anlayışı ve hele bunun devamlı bir sistem olması Güven Partisinin savunduğu doktrinin en zaif taraflarından biridir. Ortanın solundaki Halk Partisi de bunu istemektedir. Ancak o, kamu kesimine ağırlık vermektedir. Güven Partisinde bu ağırlık özel sektörde olacaktır. Fakat her iki sektör birbirinden ayrı çalışacaktır. Bu noktada iki parti arasında görüş farkı olmadığı anlaşılmaktadır. Plânda açıkça gösterilen işler dışında devletin iktisadî faaliyetlere karışamaması, şu manâya geliyorsa doğrudur : **Devletin yapacağı yatırımlar plâna uygun olmalıdır.**

Ama devlet özel sermaye ile ortaklıklar kurabilecek midir? Halk Partisi buna kesin olarak **«Hayır»** demektedir. Bu konuda sustuğuna göre Güven Partisinin de bu görüşe katıldığı anlaşılmaktadır. Sonra devlet, sırf ticarî ve sınaî kazançlardan kâr sağlamak maksadiyle yatırımlara girişerek, vergi gelirleri dışında ticarî gelirlerle de bütçesini besliyebilecek midir? Karma ekonomi kalkınmanın tamamlanmasından ve piyasa ekonomisinin bütün şartlarıyla kurulabilmesinden sonra da devam edecek midir? Ve bu ekonomi kamu sektöründen mi yoksa özel sektörden mi yana gelişecektir?

Yalnız Güven Partisi değil, bütün partiler karma ekonomicidir. Fakat hedefleri belli : TİP... «şimdilik» diyor, ve hedefi ekonominin tüm olarak kamu sektörünün eline geçmesidir. CHP gittikçe ağırlığı kamu sektörüne doğru gelişen bir karma ekonomiden yanadır. AP'nin karma ekonomi anlayışı her iki sektörün güçlerini biraraya koymalarına ve ortaklık kurmalarına mâni değildir, ve bunu istemektedir. Böylece bu parti karma ekonominin devamlı sistem ya da kalkınma dönemine özgü bir sistem olup olmadığı konusu üzerinde durmaya lüzum görmemiştir. Bunu ileride hâdiseler tâyin edecektir.

Bu durum karşısında Güven Partisi yönünü ve hedefini belirtmemiş; sâdece başka türlüsünü kimsenin düşünmediğini «Karma ekonomiciyim» demekle yetinmiştir.

İslâhatçı ama bu nasıl gerçekleşecek?

Beyannamede şöyle bir ifade kullanılıyor :

«Partimiz Türkiye'nin kalkınması ve çağdaş medeniyet seviyesine erişmesi için gerekli bütün islahâtın, toplum düzenini yıkmadan, vatandaşı şüphe ve huzursuzluk içine atmadan sosyâl barış ve demokrasi içinde yapılabileceği inancındadır.»

Güven Partisinin bu temel doktrini, Türkiye gerçeklerine tıpatıp uygundur, ve başka hiçbir yol yoktur. Ancak, mesele istemekle bitmez; bu isteğin, nasıl gerçekleşebileceğini belirtmek gerekir. Sol ve ortanın solundaki iki parti bunu demokrasi ve barış içinde bir düzen değişikliğiyle sağlıyacaklarını söylüyorlar. Sosyâl barış ve demokrasi, demokrasi içinde düzen değişimi olacağı iddiaları, şüphesiz kimseyi inandıramamıştır. Düzeni kökünden değiştirmeden islâhat yolıyla istenen hedefe varılabileceğine milleti inandırabilmek için, bu iddiada olana partilerin bu işi nasıl yapacaklarını ana çizgileriyle belirtmeleri gerekir.

Güven Partisinin seçim beyannamesi bu bakımdan pek doyurucu olmamıştır. **«Türkiye kişilerin ve keyfiliğin değil, hukukun hâkim olduğu bir ülke olmalıdır».** Bunu istemiyen yok. Ama, her isteyen iş başına geçince, bunun tam aksini yapmıştır. Neden? Acaba buna mecbur mu kalmıştır? Yoksa kabahat şahıslarda mıdır?

Güven Partisi, seçkin devlet adamı kadrosuna mâlik olmaktan başka bu hedefi sağlıyacağı konusunda ne gibi teminât vermektedir? **«Hukuk devletinde kanun hâkimiyetinin kesinlikle sağlanması şarttır».** Hukuk devleti nasıl kurulur, ve hukuktan ne manâ anlaşılmaktadır? Sonra kanun yapma ve uygulama sistemleri nasıl olmalıdır? Parlamentarizm usulü özlenen demokrasiye ve bugünkü hayat tarzına ve toplum gerçeklerine uygun mudur?

Bu gibi sorunlar cevapsız kaldıkça, beyannamede yer almış olan bu güzel sözler, her partinin programında, seçim beyannamelerinde bulunması âdet olmuş yaldızlı lâflardan ibaret olmaktan kurtulamaz. **«Güven Partisi, hukuk düzenini yıkmaya elverişli anarşik ortamın sür'atle kaldırılmasını sağlamayı en âcil ihtiyaç olarak»** gördüğünü söylerken, bağlı kaldığı hürriyetçi demokratik sistemle bu hedefe nasıl varabileceğini düşünmüş müdür?

ŞİÎ - SÜNNÎ

İlk defa Radyolarda seslerini millete duyurmak fırsatını buldular. Birlik Partisi adına konuşanlardan öğrendik ki, bugün laik Türkiye Cumhuriyetinin Diyanet İşleri Başkanlığı Şiiliği tanımıyormuş! Bu teşkilât yalnız Sünnîlerin elindeymiş!..

İstediği kadar Anayasa, din mezhep ayrılığı olamaz desin; devletin kurduğu teşkilât, resmen bir ayrılık yapar ve buna da ne parlamentosu, ne Anayasa mahkemesi birşey diyemezse, vatandaşların birbirine düşman olması sürüp gider.

İktidardan ve hükûmetten hemen şunu istiyoruz :

Türkiye'de bugün islâm halkı kaç mezhebe ayrılmışsa hepsinin Diyanet İşleri teşkilâtında ayrı seksiyonları olmalı; Diyanet İşleri reisinin yanında Başkan Yardımcısı yetkisiyle temsilcileri bulunmalı ve her halde mezheplerarası ayrılıkların millî bütünlüğümüzü sarsmaması için gereken bütün tedbirler alınmalıdır.

Beyannamede komünizm, Anayasa ile ve kanunlarla yasaklanmış olmasına rağmen, propagandasının her yerde, hattâ **Büyük Millet Meclisinnin çatısı altında** bile yayılabildiğine işaret edilmekte, **komünizmin ruhun ölümü, hürriyetin sonu** olduğu söylenerek **«Komünist kışkırtmalarını Türk gençliğine mâletme çabaları hüsrâna mahkûm»** olduğu inancı belirtilmektedir. Komünizmin, **«binlerce yıllık şerefli bir tarihe sâhip olan büyük bir milletin»** bu oyunu mutlaka bozacağından dolayı önlenebileceği kanısındadır. **«Bu mücadelede fikir üstünlüğüne ihtiyaç vardır»** diyor. Güven Partisinin özlediği fikir üstünlüğünün, beyannamesinde açıkladığı **«Komünizmin ruhun ölümü, hürriyetin sonu demektir. Komünizm herkesi devlet kapısında köle hâline getiren bir baskı ve zu-**

lüm idaresidir. Komünizm, Allahın ve mukaddesatın inkârıdır» şeklindeki sloganlarla sağlanamayacağına şüphe etmiyoruz..

Devlet idaresinde köklü islâhât

Hemen bütün partilerin seçim beyannamelerinde yer almış olan devlet idaresindeki köklü islahattan Güven Partisinin anladığı manâyı da, yüzeyde ve yetersiz bulmaktayız. **«Kanunlara ve vatandaşlara saygılı; dürüstlükten ayrılmayan, herkese âdil muamele yapan, işlerini kudretle yürüten bir devlet idaresi kurulmasını temel davâlardan biri sayan»** partinin bu amaca varmak için yapacağı islahât; kırtasiyeciliği, partizanlığı, iltimas ve kayırma usullerini kaldırmak, teftiş ve denetleme cihazlarını iyi işletmek, mahallî idareleri güçlendirmek gibi, iktidara geldiği taktirde gerçekleşmesine gücünün yetmiyeceği temennilerden öteye geçmemektedir.

Biz henüz modern devleti kuramadık. Köylerimiz, şehirlerimiz ve bütün müesseselerimiz gibi bugünkü devlet de bir gecekondudur. Köklü islahât yapmak vaadinde olan bir partinin, halka mâlolmuş, sosyal sınıflarla çeşitli ihtisas kollarını temsil eden, bir uzlaşma ve denge unsuru olacak olan modern devleti nasıl kuracağını bilmesi ve millete bildirmesi gerekir.

Bugünkü devlet tarihî tesadüflerin ve zaruretlerin sonucudur. Güven Partisi devlette islahât yapacaklarını seçim beyannamelerinde millete açıklayan öteki partilerden farklı yeni bir görüş ortaya koymamıştır.

Türkiye davâsı gereği gibi kavranmamıştır

Biz, samimi duygularla yaptığımız bu eleştirmeye rağmen, Güven Partisinin seçim beyannamesini, meselâ Halk Partisinin gerçekleşmeyecek hayallere dayanan ve **«Bu düzen değişmelidir»** sloganıyla kamuya korku salan bildirgesinden daha realist bulduğumuzu ifade etmek isteriz.

Seçkin devlet adamı kadrosuna sahip olan bu partinin Türkiye davâsını gereği gibi kavrayacak ve politik, ekonomik ve sosyal problemlere bize özgü çözüm yolları getirecek yeni fakat çok yorucu bir çalışmaya ihtiyacı vardır. Bu seçimlerde aldığı sonucun beklediği gibi olamamış bulunması, bir ümitsizlik doğurmamalıdır. Kanaatımızca Güven Partisi, kurucu ve ümitle kendisine bağlanmayı sağlayıcı yeni yolu bulur ve millete gösterebilirse, bir başka seçimde iktidara geçemese bile, ana muhalefet partisi ya da çok daha kuvvetli bir denge partisi olabilir. **«Türkiye, sosyalist düzenle değil, milliyetçi ve hürriyetçi yoldan kalkınacaktır»** demek birşey ifade etmez. Bu yol nedir? Nasıl açılır ve üzerinden nasıl yürünür? Bu gibi sorunların cevaplandırılması lâzımdır.

Güven Partisinin her konuyu kapsayan seçim beyannamesinin seçmen üzerinde bu parti lehine bir eğilim yarattığı kanısında değiliz. Güven Partisi, seçmen karşısına partiler yelpâzesinde sola yönelmiş Halk Partisinden kopmuş ve çatısı altına seçkin devlet adamlarını toplamış olmaktan başka bir özelliği olmayan bir parti olarak çıkmıştır. Buna rağmen AP ve CHP den sonra Mecliste grup kurabilen tek parti olmuştur. Artık Güven Partisi, Sağ ucu Şeriata, Sol ucu Komünizme kadar giden aşırı akımlara karşı, kalkınma ve sosyal hukuk devletini kurma çabamızda kendisine ümit bağlanan alternatif bir parti olmaya çalışmalıdır. Bunun için gerekli çalışmaya girişilmesini ve şimdiye kadar olduğu gibi, dürüst bir muhalefet taktiği içinde iktidarı kontrol vazifesini yapmaya devam etmesini temenni ederiz.

YTP sini zorla yaşatmaya çalışmak beyhudedir

Yeni Türkiye Partisi bu seçimlerden, siyasî hayatımızda artık varlık nedeni kalmadığı kesinlikle beliren bir parti olarak çıkmıştır.

Yeni Türkiye Partisi, 27 Mayıs ihtilâliyle yıkılan ve tekrar kurulması yasaklanan Demokrat Partinin yerine geçmek için kurulmuş üç partiden biridir. Bilindiği gibi, halkın çoğunluğunun malı hâline gelmiş olan Demokrat Partinin mirasına elkoymak, ya da mirasını paylaşmak üzere (Adalet Partisi, Yeni Türkiye Partisi ve Memleketçi Parti) adlarıyla üç ayrı parti kurulmuştu. Bunlardan sonuncusu, Demokrat Partinin devamı olmayı kabul etmediğinden ve 27 Mayıs ihtilâlinin Başı tarafından tutulduğundan dolayı yaşayamadı. Yeni Türkiye Partisi de kurucularının, bir süre önce, Demokrat Partiden ayrılarak başka bir parti, Hürriyet Partisini kurmuş olmaları ve Genel Başkanının ihtilâl hükûmetinde vazife almış bulunması gibi nedenler yüzünden, gereği kadar güven sağlayamadı. 1961 seçimlerinde oldukça başarı kazanmış olmasına rağmen, gittikçe eski demokratlar tarafından tutulamaz hâle düştü; dağılmaya ve erimeye başladı. Kurucu Genel Başkanının çekilmesi ve lider krizleri içinde bocalaması onu büsbütün sarsmıştı. Nihayet bugünkü Genel Başkanı Dr. Yusuf Azizoğlu, partisini yeniden diriltmek üzere, çelişmelerle dolu bir yol tuttu : Yeni Türkiye Partisi koyu Atatürkçü, koyu Demokrat partici, koyu Doğucu bir politikanın şampiyonluğunu yapmaya koyuldu.

Atatürk'ün yanında bulunmuş ve emrinde çalışmış hayatta ne kadar insan kalmışsa bunların hemen hepsi bugün Yeni Türkiye'nin faal üyeleri arasına katılmıştır. Tevfik Rüştü Aras, Cemal Hüsnü Taray, Bülent Uşaklıgil, Ali Kılıç ve arkadaşları şimdi politika arenasında adları geçen kişilerdir, ve birkısmına bu seçimlerde aday listelerinin başlarında yer verilmiştir. Anayasa gereğince siyasî haklarından yok-

MENDERES'İN DİRİSİNİ - ÖLÜSÜNÜ SÖMÜRENLER

Menderes, iktidarın tek sahibi olduğu devirlerde etrafında bulunanlardan şunları sık sık işitirdi :

— **«Bütün tarihimiz boyunca senin gibi Sadrıazam, Başbakan gelmedi, bu milletin başına... Sen tarihimizin en büyük adamısın!»**

Zavallı Menderes'i feci akıbete sürükliyen bu adamlardı.

Şimdi bir parti, Menderes'in ruhundan ve Onun arkadaşları arasında hayatta bulunanların yardımrından yararlanarak, son seçim propagandalarında kesin başarıya ulaşacağı hayaline kapılmıştı. İktidara geçecek, ya da iktidara ortak olacaktı. Çünkü Menderes'in ruhunu yaşatacak; Ona yaptıracağı Anıt-Kabir'i milletin kâbesi haline koyacak; eski Demokrat Parti yeniden kurularak **«Menderes'in ve eski demokratların tırnağı bile olamayacak şimdiki AP yöneticilerinin»** köküne kibrit suyu döküverecekti.

— **«Bu millet Menderes gibi adamı bir daha bulamaz»** diyen bu hayâl ufukları fezâlara sığmayan, ihtiraslarına hudut olmayan bu partiyi merhum Menderes'in ruhu çarptı. Öylesine çarptı ki, partilerine sözcü yaparak Radyo'da üst üste konuşturdukları, ve memleketi olduğu için Eskişehir listelerinin başına aldıkları Aday'a hemşerileri hiç oy vermediler. Ve Yeni Türkiye Partisi, bütün vatan sathında bir kara leke gibi silindi gitti.

Çünkü bu halkın çoğunluğu Menderes'i seviyordu ama, kefen soyucularından son derece nefret ederdi. Menderes'i hayatında sömürenler Demokrat Parti'yi, ölüsünü sömürenler de YTP'ni batırdılar.

sun bırakılan, başta Celâl Bayar olduğu halde, eski Demokrat Parti yöneticileri bu seçimlerde Yeni Türkiye Partisinin manevi desteği olmuştur. Sayın Bayar'ın **«Bizim su Müdürü»** diye küçülterek bahsettiği AP Genel Başkanına ve bugünkü yönetim kadrosuna karşı seçim propağandalarında Yeni Türkiye Partisi, çok ağır hücum ve isnatlarda bulundu.

Öte yandan bu propağandalarında ençok Doğu halkının ezildiği, sömürüldüğü, vatandaş hattâ insan gibi muamele görmediği, artık uyanması gerektiği teması açıkça dile getirilmiş, ve parti Doğu bölgesinin kurtarıcılığı rolünü oynamaya girişmişti. Bu konuda AP iktidarına hayli ağır hücumlar yapmasına rağmen, Doğu halkına ve Doğu'ya karşı yapıldığından sözedilen haksızlıklar ve farklı muamelelerden en çok sorumlu olması gereken CHP'ye, hem seçim beyannamesinde ,hem de propağanda konuşmalarında fazlaca yüklenilmemiş olması, YTP'nin AP Genel Başkanını ve kadrosunu tek hedef olarak aldığını göstermekteydi.

Çelişmelerle de dolu olsa, eski yeni, birbirine dost düşman ne kadar güçler varsa onları beraberine alarak belirli tek bir hedefe yaptığı hücumun, siyasî hayat nedeni ortadan kalkmış bir partiyi yeniden diriltmeye yetmediği anlaşılmıştır. Üçüncü parti olarak koalisyon ortağı olacağını kesinlikle kabul ve ilân etmiş olan Yeni Türkiye Partisi'nin 12 Ekim 1969 seçimlerinde aldığı sonuç şudur:
% 2-25 oy, ve 6 Milletvekili.

Seçim bildirisiyle istedikleri, ve asıl istedikleri

Her parti gibi YTP'nin de seçim bildirisi bağlandığı ve savunduğu doktrinin bir özeti olması gerekir. Fakat bu bildiri, gerçek hedeflerin üzerine örtülmüş yaldızlı bir örtü etkisini yapmış; seçim propagandaları sırasında, radyolardan ve sözcülerinin ağızlarından işittiklerimize pek uymamıştır. Pek büyük çoğunluğu okuyup yazma bilmeyen Doğu halkımızın bildiriyi okumayacaklarını, fakat radyoları dinliyeceklerini YTP Genel Başkanı herkesten iyi bilir. Onun için radyoda Doğu'nun durumu ve manzarası olduğundan da fena gösterilmiş, devletin şimdiye kadar Doğu'ya birşey yapmadığı, bütün gücünü Batı için harcadığı, Doğu halkına zulüm yaptığı gibi lâflar, açık bir gerçek gibi, söylenebilmiş, fakat seçim bildirisinde bu gibi sözlere yer verilmemiştir.

Bildirinin başında, partinin amacı şöyle tanımlanır:

«Yeni Türkiye Partisi, Atatürk'ün bu memlekette kurduğu düzeni ve millete gösterdiği yolu benimsemiş, O'na inanmış bir siyasî partidir. Milletimiz için selâmet Atatürk'ün gösterdiği millî bütünlük ve sosyâl dayanışma yoluna dönmektir». O'nun yanında hayatta bulunanları saflarına aldığı için parti, kendisine Atatürk miraslarına sâhip çıkma hakkını tanımıştır. Atatürk, memleketimize **«Halk için devlet»** anlayışını da getirmiştir; modern devleti kurmuştur. Atatürk, sermaye ve teşebbüs yokluğu sebebiyle, en zarurî sanayiin devlet eliyle kurulmasını kabul etmiştir; Türk maarifinin Cumhuriyet devrinde yeniden kuruluşu gerçekten büyük bir ülkücülük hamlesi olmuştur. Bütün bunlar, Atatürk'ün milliyetçilik konusunda ve Doğu dâvasında tuttuğu yoldan bugün ayrılınmış olduğunu açıklamak için söylenmiştir. Bu sözler, eskilerin herşeyin başında Allaha ve Padişaha sığınma âdetimizin başka şekilde devâm ettiğini gösterir; ve aslına bakarsak bu konuda Yeni Türkiye Partisi pek de yalnız kalmamaktadır.

Atatürk'ün bu memlekette kurduğu düzen «Tek Meclis» usulüdür. Bir başka partimiz, Milliyetçi Hareket Partisi, tek Meclis taraflısı olduğunu açıkça ilân etmiştir. Acaba Yeni Türkiye Partisi de bunu mu istemektedir? Seçim bildirisinde bunu açıklamamıştır.

«Atatürk, halk için devlet anlayışını» kurandır. Bunun hiç kimsenin inkâr etmesine imkân yoktur. Fakat bu devlet Onun zamanında kurulmuş da sonra mı, özellikle Süleyman Demirel'in Başbakanlık ettiği Adalet Partisi iktidarı zamanında mı bozulmuştur? Atatürk, geniş milliyetçi iken şimdi dar milliyetçiliğe mi dönülmüştür?

Atatürk, geniş milliyetçilik anlamını da bize getirmiştir. O'nun zamanında kim se ben **«Türk değilim, Çerkes'im, Kürt'üm»** diyemezdi. Acaba Yeni Türkiye Partisi bugün Türk milletinin içinde **etnik ayrılıklar olduğunu, bu ayrılıkların göze alınması ve çeşitli etnik grupların kültürlerine saygı gösterilmesi gerektiğini** söyliyenlere, **«Ben Türküm ama soyum Kürttür»** diyenlere cezalar verilmiyor diye mi şikâyetçidir? Ve bu yüzden Atatürk'ün yolundan ayrılmış olduğumuza mı inanmaktadır?

Halk-Devlet ayrılığından şikâyet

Bırakalım herkesin kalkan olarak kullandığı Atatürk sloganı da, seçim bildirisindeki başka noktaları ele alalım.

Bunların içinde yerinde ve doğru olanlar şüphesiz olacaktır. Özellikle bildiride bizim ötedenberi savunduğumuz bir tezin yeralmış olmasına sevindik: Osmanlı idaresinin halk-devlet ayrılığına dayanan ve hedefi idareci sınıf üstünlüğünü ve sömürüsünü sürdürmeden ibaret olan bir **kapıkulu** devleti olduğu fikri. Bu tarihî realiteyi kavramaya başlamamız, çok şeyimizin değişmesinin de başlangıcı olabilir; Türk düşün ve bilim ufku açılır. Bugün böyle bu ufuk yoktur, ve önümüz karanlıktır; Türk siyasî mücadelesi bir kördöğüşü olmaktan kurtulur; sosyâl oluşları kavrama ve değerlendirme gücüne kavuşuruz. Bir siyasî partimizin daha sayın Mehmet Ali Aybar'ın Genel Başkanlık ettiği TİP bu tezden yanadır.

Fakat halk - devlet ayrılığı ya da tezadı nasıl ortadan kalkar? Bizde 1945'de, hürriyet ilânından sonra kurulan bütün partiler halâ bu tezada dayanmakta, onu sömürmektedir. 1950'de Demokrat Parti niye kazandı? Çünkü halk tarafını tuttu. Halk Partisi neden kaybetti ve durmadan kaybetmektedir? Çünkü bu ikili tezatta devlet cephesinde yer almıştır. Bugün Türkiye'nin davâsı halktan yana ya da devletten yana mı olmakla çözümlenebilir? Yoksa tek yol bu iki tezadı bir sentezde birleştirmekte midir? Bu hayatî konumuz halâ fikir âlemimizi, politikamızı meşgul etmemektedir. Vur abalıya, bir kör döğüşü içindeyiz.

Sonuç :

Türk milleti bu seçimlerde de siyasî rüştünü ve olgunluğunu göstermiştir. Artık, milletin iktidar nöbetini birinden ötekine devredebileceği iki büyük partiyle, denge partisi olarak ortada sağlı sollu iki partiden başkasının yaşayamayacağı kesinlikle anlaşılmıştır. Yeni Türkiye partisi siyasî hayatımızdan silinecek küçük partilerin başında gelmektedir. Bu gerçeği sayın Yusuf Azizoğlu'nun kavramamış olmasına ihtimal vermiyoruz.

Türkiye İşçi Partisi bocalamakta

Bu seçimlerde, bütün diğer partileri karşısına alarak tek cephe hâlinde savaşa girişmiş ve kapitalizmi yıkarak sosyalizmi kurma suretiyle düzen değişikliği yapacağını açıkça ilân etmiş olan Türkiye İşçi Partisi, CHP ve AP'nin aksine okunabilir derecede kısa bir seçim bildirisi yayınlamıştır.

TİP, bildirisinde hem iktidardaki AP'ye, hem de ana muhalefet partisi olan CHP'ye şiddetle hücum etmekte; aynı katagori içinde gördüğü öteki partileri önemsememektedir. Bildiri **«12 Ekim 1969 Milletvekili seçimlerine girerken, yurdumuzun ve emekçi halk kütlelerinin içinde bulunduğu ağır şartlara, emekçi halk kütlelerini devamlı olarak aldatan, sömürüden yana olan ve sömürü ile hergün biraz daha semiren varlıklı sınıfların iktidarı olan AP ve benzeri partilerin gerçek niyet ve çehrelerini kamuoyuna göstermeye karar verdi»** diye başlamaktadır.

Yurdumuzun 35 milyon kare yeri yabancı işgaline terkedilmiştir. AP petrolümüzü, madenlerimizi yabancı sermayeye ve onun sömürüsüne peşkeş çekmiştir. Ormanlarımızı da onlara peşkeş çekme hazırlığına girişilmiştir. Varlıklı sınıfları temsil etmekte; fakir fukaraya sırt çevirmektedir. Bir avuç zengin alabildiğine zengin olmakta; fakirler ise büsbütün fakirleşmektedir. AP iktidarı gericiliği teşvik ederek 31 Mart hareketi provası nite-

liğinde olan korkunç harekete girişmiştir. Bu iktidar işçiye, gençliğe düşmandır.

«Fukara halkın çok yakından tanıdığı CHP'ye gelince, yurdumuzda beliren sıkıntıların, çıkmazların onun devrinde başladığını bilmeyen yoktur. 1947'den itibaren ecnebi sermayeyi memlekete sokarak emperyalizme kapıları ilk açan bu partidir». Şimdi yeniden iktidara gelmek için emperyalizm babası Amerika'ya hoş görünmeye çalışıyor. **«Uyanık yurttaşların, emekçi halk kütlelerinin, bilinçli ve yurtsever aydınların TİP'e katılmaları karşısında Ortanın solu gibi uydurma bir sloğanla buna mani' olma»** çabasındadır. **«Artık gözle görülür ve elle tutulur bir gerçektir ki, toprak ağalarından, tefecilerden ve sömürücü sermaydar patronlarından ve bunların çıkarları için örgütlenmiş partilerden fukara halka hayır gelmez»** diyen bildiride, bütün hayrın ancak TİP'den geleceği iddiasıyla, milletten kendisini bu gerekçeler dolayısıyla iktidara getirmesini istemektedir.

TİP'in bu seçimdeki şansı hayli sarsılmıştır

12 Ekim seçimlerinde TİP'nin bugünkü seviyesinde olsun bir kadro ile Millet Meclisi'nde temsil edilemiyeceğine ihtimal verenler haklı çıkmıştır. Bu ihtimalin gerçekleşmiyerek, tek sosyalist partimizin Mecliste ağırlığını duyurmasını ve hattâ kadrosunu genişletmiş olmasını temenni ediyorduk. Çünkü sosyalist partiler parlamentoda denge unsuru olurlar; faydalıdırlar. Sonra iş teoriden pratiğe, doğmatizmden realizme geçince sosyalistlerin birbirlerine girdikleri, sosyalizmden yana düzen değişikliği halk kütlelerinde ve özellikle işçi ve emekçi kütlesinde bir ümit ışığı olmaktan gittikçe çıktığı görülmüştür.

Bizde sosyalist bir partinin halk oylarıyla iktidara gelebilmesi, toplum yapısına ve tarihsel akışa bağlı köklü ve yenilemez nedenler yüzünden, bir hayaldir. Realite böyle olduğu halde TİP'in sosyalist parti olarak kurulmasından ve Millî Bakıye sisteminin uygulanması sonuncu 1965 seçimlerinde parlamentoya üye yollayabilmiş olmasından bu yana, içinde belirmiş doktriner ayrılıklar ve aynı zamanda kişisel ihtiraslar dolayısıyla düştüğü parçalanmadan sonra, bu seçimlerdeki şansı hayli sarsılmış ve ancak İstanbul'dan iki milletvekilliği kazanabilmiştir.

Temel ilkeler : Bağımsızlık, demokrasi, Türkiye sosyalizmi

Türkiye İşçi Partisine göre tam bağımsızlık, bütün meselelerimizin çözümü için temel şarttır. İktidara seçimle geçmeyi öngörmektedir. Parti, **«Halkın oylarıyla iktidarı aldıktan sonra muhalefetin temel haklarına saygılı olacak, ve halkın güvenini kaybettiği zaman,** yani seçimleri kaybettiği vakit, iktidardan çekilecektir. Türkiye İşçi Partisi gerekli gördüğü köklü dönüşümleri, reformları gerçekleştirirken, **Anayasamızda yeralan temel insan haklarına yani düşünce, söz, toplantı ve basın hürriyetlerine, dinî ve felsefî inanç hürriyetlerine, bilim ve san'at hürriyetlerine ve sendika, grev, toplu sözleşme hak ve hürriyetlerine, kısacası Anayasadaki bütün hak ve hürriyetlere en derin saygı gösterecektir.**

TİP, öngördüğü köklü düzen değişikliğiyle, tam ve katıksız hürriyetin nasıl bağdaşacağını, şüphesiz, seçim bildirisinde açıklayamaz. Çünkü böyle bir bağdaşma tamamen imkânsızdır; ve sosyalizmin temel felsefesine ve kurallarına taban tabana aykırıdır. Dünyanın hiçbir yerinde demokrasi içinde sosyalizmi kuran ve yaşatan bir tek memleket yoktur ve olamaz. Devrimci aşama, ya da proleterya diktatörlüğü döneminin atlanması, sosyalizmin alfabesidir. Hürriyet yoluyla sosyalistler iktidara geçebilirler; fakat iktidarda bütün hürriyetlere sırt çevirmeye mecburdurlar.

TİP, bildirisinde **«Türkiye'de sosyalizmi kurmak için bize özgü bir yol izlememiz bilimsel bir zorunluktur. Sosyalist demokrasi, rejimlerin en mükemmelidir»** derken, öte yandan **«Şüphesiz sosyalizmi kurmak için emekçi sınıflar fedakârlıklara katlanacaklardır; hayatlarını vereceklerdir, vermişlerdir de. Fakat bu fedakâr-**

lıklara **bilerek, istiyerek ve severek katlanacaklardır»** demek suretiyle düzen değişikliğinin hürriyet içinde olamayacağını da kabul etmiş oluyor.

Sömürü düzeni nasıl değiştirilecek?

Türkiye kalkınmasının kapitalist yolda gerçekleşemiyeceği, halktan yana plânlı bir devletçilikle kalkınılabileceği TİP'nin temel doktrinidir. Bu sistemde kamu sektörü esastır. Ağır endüstri ile büyük işletmeler devlet eliyle kurulup işletilecektir. Herşey devletleştirilecek değildir. **«Özel sektör, merkezî kalkınma plânına bağlı olan ve millî ekonominin hizmetinde tâli bir sektör hâline getirilecektir. Karma ekonomi uzun süre bir zorunluk olacaktır. Bu sürenin uzunluğunu tarihî gelişme tâyin edecek, ve günün birinde bu sektör de ortadan kalkacaktır.**

TİP, yabancı sermayeye tüm olarak karşıdır. **«Türkiye İşçi partisi iktidara gelince, yabancı özel sermayeyi millileştirecek ve mevcut yabancı sermayeyi teşvik kanununu derhal yürürlükten kaldıracaktır.»**

TİP, ortak pazara girmemize de karşıdır. İktidara gelirse bu anlaşmadan hemen çıkacaktır. Ortak pazar üyeliği, yurdumuzun kapılarını yabancı sermayeye açık tutarak bunların memleketi istilâ etmesi, öbür yandan yerli sermayenin dış memleketlere akın ederek kaçması sonucunu verecektir.

Şaşılacak şey değil mi bu, acaba? Ortak pazara girdiğimiz zaman, dış sermaye bize hücum edecek; bizimkiler de dışarı kaçacak? Neden TİP'in böyle tutarsız, kimsenin kanmıyacağı bir neden ileri sürerek Ortak Pazara girmemizi savunduğunu kavramamız mümkün olmamıştır.

TİP'e göre, düzen değişikliğinde toprak reformunu temel sorundur. **«Türkiye İşçi Partisi iktidara gelince toprak reformunu bölge bölge değil, bütün memlekette derhal uygulayacaktır. Ve toprak dağıtımı sürüncemede bırakılmayacaktır. Ancak âilesini geçindirecek kadar toprağı bulunan orta halli köylünün toprağına dokunulmayacaktır.»**

RUSYA'DA PRODÜKTİVİTE

Sovyet işçisi çalışmıyor; bu yüzden prodüktivite gittikçe düşüyor. Komünist Partisinin Merkez Komitesinin uğraştığı en önemli sorun bu duruma çare bulmak. Ünlü Sovyet iktisatçısı Birman, elektrik ampul fabrikalarıyla kapitalist memleketlerde ampul fabrikalarını karşılaştırmış; Rusya'dakiler 3 hattâ 4 misli daha fazla işçi kullanıyormuş. Sonra idareci kadro da aynı oranda fazlaymış. Şunlar yapılsın, bunlar yapılsın diye Komite'ye bazı tekliflerde bulunuyor ama, bunların yapılamayacağını, sökmiyeceğini kendisi de biliyor.

Acaba bu ünlü Sovyet iktisatçısını hükûmet, bizim devlet işletmelerindeki prodüktiviteyi etüd etmesi için çağıramaz mı? Sanırız ki bizde de varacağı netice Rusya'dakinden pek farklı olmayacak..

Sömürü düzeninde yapılacak değişiklikler arasında dış ticaretin ,bankacılığın, sigortacılığın, büyük sanayiin, madenciliğin devletleştirilmesi gibi öteden beri ileri sürdüğü istekler de TİP'nin seçim bildirisinde yer almıştır.

Sonuç :

Türk parlamentosunda sosyalist partiler de temsil edilmelidir. Türkiye İşçi Partisinin son seçimlerde yalnız iki milletvekili ile Meclise girebilmiş olmasını bile sevindirici ve ümit verici bulmaktayız. Halktan yana, seçimlerle iktidara geçme yolunda olduğunu söyliyen bu partinin Türk halkını daha iyi tanıyacak realist bir çalışmaya ihtiyacı vardır. Örneğin çorak yerlerde 500, sulak yerlerde 100 dönümden fazla kimsede toprak bırakılmayacağı sloganı, istisnasız bütün Türk köylüsünü korkutmuştur. Bu partiye en az oy da işçi çevrelerindeki sandıklardan çıkmıştır. TİP bir bocalama içindedir.

Karma ekonomi ve Çukurova Elektrik Şti.

Devletin özel sektörle ortaklaşa teşebbüslere girişmesinin onun sömürülmesi sonucunu verdiği, bu bakımdan devletin özel sektörle ortak olmaması ve her iki sektörün birbirinden tamamen ayrı çalışması CHP'nin savunduğu esas tezlerden biridir. Birinci beş yıllık Plânı hazırlayan sosyalist eğilimli plâncılar bu prensibi plân uygulamasında kabul ettirmişlerdi. Şimdi de CHP'nin seçim bildirgesinde bu partinin temel ilkeleri arasında yer almıştır.

Özel sektörle devletin ortaklık yapmamasını savunanlar, Çukurova Elektrik Şirketi'ni kötü bir örnek olarak ileri sürmektedirler. Bu konuda adı geçen şirketin idare Meclisi reisi Y. mühendis sayın Turgut Yeğenağa'dan 29 Ağustos tarihli şu mektubu aldık:

«Zevkle takip ettiğim mecmuanızın geçen nüshalarından birinde, bir sosyalist yazarın karma ekonomi düzenini yeren bir yazısı vardı.

«Yazar, karma ekonomi düzeninin kötü bir misal olarak Çukurova Elektrik A.Ş.'ni gösteriyor ve bizim devlet sermayesini sömürdüğümüzü iddia ediyordu.

«Bu gibi iddialar sosyalist ahlâkına uygundur. Fakat üzüldüğüm nokta, sosyalist olmayanların da gereken verebilecek bilgiye sahip olmamaları idi.

«Düşünürlerin köşesinde çıkan bu yazıyı, işlerimin çokluğundan zamanında cevaplandıramadım. Buna üzgünüm.

«Şimdi ise Milliyet gazetesinde yayımlanan bir röportajı ekli olarak sunuyorum.

«Sosyalist yazara verilecek cevap için de mündemiçtir.

«Eğer sosyalist yazar yalan söylemeden, demagoji yapmadan konuşup, münazara yapma usulüne inanıyorsa, banda almak ve yayınlamak serbest olmak üzere karşılıklı münazaraya davet ediyorum. Zatıâlinizin de müşahit olarak iştirakini rica ederim. Saygılarımla.»

Devlet sömürülmemiş, yardım görmüştür

Milliyet gazetesinin 20 Ağustos günkü sayısında **«Hamleler ve hamleciler peşinde»** başlığıyla Güney Ajans tarafından hazırlanan bu röportajda şu bilgiler verilmektedir:

Adana, Tarsus ve Mersin'in orta gerilimli enerji dağıtım sistemlerini 49 yıl süreyle işletmek üzere 1953 yılında 16 milyon sermaye ile kurulan «ÇUKUROVA ELEKTRİK A.Ş.» bugün hedeflerine varmış karma özel teşebbüs'ün en başta gelen örneklerinden biridir.

Türkiye'de devlete yük olmadan kurulan bu dev tesis, kısa zamandaki büyük muvaffakiyetini idarecilerinin **«Dünya Bankasıyla olan iyi kredi münasebetlerine»** borçludur.

Nitekim, Mensucat Yüksek Mühendisi Turgut Yeğenağa'nın başkanlığındaki ticarî kombinezon ve esprilere bihakkın vakıf idare heyeti, ilk başta Dünya Bankasından 80.000 dolar «Proje kredisi (!)» almayı başarmış, bunu 1,7 - 24 ve 11,5 milyon dolarlık üç parti halinde cem'an 37.200.000 dolarlık krediler takip etmiştir.

Dünya Bankası tarafından Çukurova Elektrik A. Şirketine açılmak üzere Türkiye emrine verilen bu muazzam krediler 50 yıl vâdeli olduğu gibi, % 075 gibi görülmemiş, düşüklükte bir faize tâbidir. Bu kredinin en enteresan noktası ise Çukurovacı'ların Dünya Bankasını ikna edip yurdumuza getirdikleri kredilerin, devletçe kendilerine (25 yıl eksiğine ve % 4,75 fazla faizle) 25 yıl vâde ve % 5,5 faizle intikal ettirilmiş olmasıdır.

Böylece Çukurova Elektrık, devletten kredi değil, devlet' 25 yıl vâdeli kredi verdiği gibi, 25 yılda 135 milyon liralık da faiz ödemek durumuna geçmiştir!.

1961 yılında güçlükle 35 milyon liraya çıkarılan şirketin sermayesi, faaliyetlerin Çukurovalılarca benimsenmesi üzerine 1964'de kolayca 100 milyon liraya arttırılabilmiştir. Bugün ise sermaye 125 milyon liradır. 1969 yılında yapılan bu 25 milyon liralık sermaye teziydi, % 20 primli olarak bir ay gibi kısa süre içinde büyük rağbet görerek halledilmiştir.

Bir yetkili şu bilgileri veriyor :

— **«Sermayenin % 66'sı özel şahıs ve müesseselere, % 34'ü Etibank ile belediyeye ve diğer kamu teşebbüslerine aittir. Ortak sayımız 5 bini aşmıştır. İşler 3 yardımcım dahil, 617 değerli mühendis, idareci, teknisyen ve işçi tarafından yürütülmektedir. Yönetici kadronun yaş ortalaması 40, personelin 35'dir.»**

Yabancılar ve bilhassa Dünya Bankası yöneticileri ile iyi ve randımanlı ilişkiler kurması yüzünden Güneyin en popüler idarecisi olarak vasıflandırılan Yönetim Kurulu Başkanı Turgut Yeğenağa ise Çukurova Elektrik'in çalışmalarını enerji politikası bakımından şöyle açıklamıştır :

— **«Bugün mevcut nakil ve dağıtım tesislerimiz vasıtasıyla sistemden Adana, Mersin, Tarsus, Ceyhan, İskenderun, Antakya, Yenice, Erdemli, Yumurtalık, Osmaniye ve Karataş'a Etibank vasıtasiyle ise Gaziantep ve Nizip Belediyelerine, 20 köy ve 100 muhtelif endüstri müşterisine enerji vermekteyiz. Fiyatlarımız her yerden 5 kuruş daha ucuzdur. Yaptığımız etüdlere göre, bölgemizde elektrik enerjisine olan ihtiyaç her yıl % 20 nisbetinde artmaktadır. Buna karşı biz de Türkiye Enerji Kapasitesine ulaşacağız. Bugün şirketimizin ürettiği enerji 1948 yılında bütün Türkiye'de üretilen enerjiye eşittir. Memnuniyetle ifade edebiliriz ki, önümüzdeki yıl dört yıllık bir hamle yaparak 1952'nin % 5 fazlası ile asgarî % 25 nisbetinde tesislerimizin gücünü artırmayı planladık.»**

Karma ekonominin bu başarılı örneğini kötüleyenleri, sayın Turgut Yeğenağa gibi biz de açıkça davâlarını isbata çağırıyoruz..

İç Piyasada Spekülasyon Hareketi

Dr. Feridun ERGİN

İç piyasada spekülâsyon hareketlerinin hızlandığından bahsediliyor.

Gazeteler, **«Altına hücum»** ve **«Arsa - bina süpekülâsyonu»** terimlerini manşetlerinde kullanıyorlar. Kiralarda ve lüks sayılabilecek istihlâk maddelerinde birkaç haftadan beri yükselişler kaydediliyor. Piyasayı pahalılığa doğru zorlayan sun'î bir konjonktür seziliyor.

Bu fiyat artışları, bir moneter enflâsyon sonucu değildir. Para siyaseti, iki buçuk yıldan beri, denge şartlarına uygun bir emisyon temposu takip etmektedir. Emisyon ve kredi hacmi, piyasa ihtiyacına ve faaliyetine uygun bir gelişme göstermektedir.

Fiyat zorlamalarının kaynağı mikro ekonomidir. Üst üste binen ferd davranışlar ve sınırlı çevrelerin eğilimleri, bu sun'î konjonktürü meydana getirmektedir.

Fiyat zorlamaları, üç sebebe bağlanabilir:

Birince sebep, pisikolojiktir. Tüccar ve esnaf, 1954 ve 1957 seçimlerini takip eden aylarda fiyat endekslerinin canlandığını hatırlayarak 12 Ekim'den sonra da aynı durumu tekrarlayacağını sanmaktadır. Oysa ki, para siyasetinin 1954 ve 1958 yılındaki tekniği ve hedefleri şimdikinden çok farklı idi. 1967 Mart'ındanberi, nüfus artışının ve kalkınma hızının getirdiği likidite ihtiyacı ile emisyon arasında bâriz bir paralellik temin edilmiştir.

İkinci sebep, bazı kimselerin ortaklıkta yarattıkları devalüasyon psikozudur. Türk parası, heterojen kıymetli'dir. Mübrem ihtiyaç maddelerinde yüksek satınalma gücüne, ithalâtla ilgili maddelerden bir kısmında zayıf iştirak kabiliyetine sahiptir. Esas tutulması gereken, hiç şüphesiz, liranın mübrem ihtiyaç maddelerini alış kudretidir. Buna rağmen, iş adamları, hatâlı bir teşhise kapılarak devalüasyon ihtimali üzerinde durmaktadırlar.

Milletlerarası Para Fonu'nun son Guvernörler toplantısında alınan kararlar, Türkiye'yi devalüasyon ihtimalinden biraz daha uzaklaştıracak niteliktedir. Milletlerarası likiditeyi takviye etmeği ve az gelişmiş ekonomilere yardımı arttırmağı hedef tutan tedbirlerin döviz durumumuzu ve ihracatımızı olumlu yönden arttıracağı ümit edilebilir.

Dış ticaret açıklarını daraltmak hususunda, devalüasyon'un tesirli bir hal çaresi teşkil edemiyeceği aşikârdır. Türkiye'de, devalüasyonu takip eden devrede, fiyatların ihracat miktarından fazla artacağı tecrübelerle malûmdur.

Üçüncü sebep, bir İstanbul gazetesinin Merkez Bankasında bir müddetten beri çalışan yabancı uzmanlarla alâkalı olarak yayınladığı haberdir. Gazete muhabirinin bildirdiğine göre, yabancı uzmanlar yerli sanayiin rantabilitesini çeşitli dolar kurallarına göre hesaplamışlar ve devalüasyonun sermaye sahiplerine faydalı olacağına kanaat getirmişler!

Derhal belirteyim :

Sermaye sahiplerine yararlı olacak diye devalüasyon yapılamaz. Devalüasyon, bir memleket halkının refahından katlandığı topyekûn fedakârlıktır. Kalkınma hızının yavaşlaması, yatırımların geçici olarak daralması, gelir akımının düzenini kaybetmesi ve fiyatların yükselmesi, devalüasyon'ların kaçınılmaz sonuçlarıdır. Hükümetler, birkaç menfaat sahibine değil, Türk ekonomisinin tümüne hizmetle vazifelidirler. İktisat siyasetinin dar bir çevre çıkarına para operasyonu yapması, demokrasilerde o kadar kolay olmamaktadır.

Kaldı ki, devalüasyon tavsiye eden yabancılar, hesaplarında yanılmışlardır. Devalüasyonun döner sermaye ihtiyacına akisleri firmaları altında bırakacağı faiz şarjı ve ücretlere in'ikâs meselesi, raporda belirtilmiş değildir.

Devalüasyon ve **enflâsyon** olmıyacağı kesinlikle anlaşılıncaya kadar, iç piyasadaki spekülâsyon hareketinin devam etmesi beklenebilir.

Öncü Tankeri Hizmete girerken

DENİZCİLİK A.Ş.'nin kendi tersanesinde yaptırdığı «Öncü» tankerinin hizmete girişi dolayısıyle 15 Ekim günü Tanker'de bir kokteyl verilmiştir.

Davetliler ve basın mensupları Türk yapısı bu güzel gemiyi takdir ve hayranlıkla gezdiler. Tanker, değerli armatörümüz Hayri Baran'ın kurduğu Denizcilik Anonim Şirketi tarafından, şirkete ait Beykoz tersanesinde yaptırılmıştır. 4400 DW tonluk, 99 metre boyunda, motoru normal 2340 beygir kuvvetinde ve normal 14 mil sür'atinde olan **Öncü tankeri** 13 milyon liraya mâl olmuştu. Yapımında beş yüksek mühendis, on tekniker, ikiyüz usta ve yardımcı çalışmıştı. Öncü, İngiliz Loyd'inde birinci sınıf gemi olarak tesçil edilmiştir. Yani klâsı, LLOYD'S REGİSTER OF SHİPPİNG + 100 A I + LMC'dir.

Dünyada 250 bin tonlulk tankerler yapılırken, bizim dört beş bin tonluk bir gemi yapmış olmamız önemli bir olay olmamak gerek.. **Fakat değil, bu olay bizce** çok önemlidir. Önce **şunu belirtelim:** Hayri Baran, bundan onbeş yirmi yıl evvel, Denizcilik Yüksek Okulu'nda bir hocaydı. Deniz ticaret filomuzun acıklı durumuna, mesleği ve bilgisi dolayısıyla, herkesten fazla onu üzerdi. Devlete ait bir Deniz Nakliyat Şirketi vardı ama, durmadan ziyan ederdi. Onu çağırıp **«Gel şu işin başına geç»** deseler, hemen koşup devlet hizmetine girecekti. Fakat devletin bu gibi adamlara ihtiyacı yoktu. Hayri Baran ne yaptı yaptı, ortak buldu; bir eski gemi alarak yarım yamalak armatörlüğe atıldı. İşte Denizcilik Anonim Şirketi'nin kurucusu, sahibi ve idare meclisi reisi Hayri Baran, böyle yetişti. Şimdi şirketin elinde 50 bin tonluk Ata, 18 bin tonluk Turgut Reis gibi dev sayılabilecek tankerlerden mâdâ, çeşitli ve daha küçük tonajlarda Hızır Reis, Seydi Reis, Oruç Reis, Aydın Reis, Murat Reis tankerleri vardır ve Türk deniz ticaret filosunda en büyük tankercisi olmuştur.

Dahası var: Ata, Turgut Reis ve Hızır Reis'ten mâdâ diğer tankerlerin hepsi şirketin Beykoz'da kurduğu tersanede yapılmıştır. Bu tersanenin son yaptığı, 4400 tonluk Öncü tankeridir. Ama tersane 10 bin tonluk gemi de yapabilir.

Hayri Baran'a arslan ağzından lokma alan, millî varlığımıza değer katan, bayrağımızın engin denizlerde şerefle dalgalanmasını sağlayan, binlerce vatan çocuğuna iş sahası açan ve nihayet yüzbinlerce lira döviz kazandırıp ödeme dengemize aktaran bir özel Türk müteşebbisi olarak son yaptırdığı **Öncü** tankerinin hizmete girmesi vesilesiyle, bir daha taktirlerimizi ve başarı dileklerimizi sunarız..

FAŞİZM VE PAKİSTAN

Kardeş Pakistan, büyük bir tehlike atlattı : Hürriyet bayrağı altında komünist ihtilâl uğruna halkı ayaklandıranlar, memleketi muhakkak bir uçuruma sürüklüyorlardı. Bir felâketin eşiğinde, Mareşal Eyyüp Han, biraz da kendi kazdığı kuyuya düşmemek için, idareyi bıraktı ve yerine koyduğu General Yahya Han, hürriyetçileri susturarak bütün halkın susadığı sükûn ve huzuru kurmaya yöneldi. Bizim solcu dergiler bu olayı «Pakistan'da faşist yönetim kuruldu» diye yorumluyor.

Hürriyetlerin komünizme vâsıta olarak kullanıldığı yerlerde, doğan ve milletin büyük çoğunluğu tarafından desteklenen otoriter idârelere «Faşizm» demeyi solcular âdet edindiler. Onlar da bu deyimi yerinde kullanmadıklarını bilirler; ama meselâ Pakistan'da Maocu ayaklanmalar sonunda Çin taraflısı muhalefet lideri iktidar gelse ve proleterya diktatörlüğünü kursaydı, bizimkilerin bunu alkışlayacaklarına, «Pakistan hürriyete kavuştu!» diyeceklerine hiç şüphe yoktu.

Geçmiş olsun dost ve kardeş Pakistan'a...

Demokrasinin kaderi İki Partinin elinde

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

Bu seçimlerde AP, tek başına iktidarı kazandı. Başka türlü olsaydı, yâni bir koalisyona gitme zorunluğu doğsaydı, memleket için de rejim için de sonuç hayırlı olmazdı. Nedenlerini bir bir saymadan kesin kanaatımızı ifade ile yetineceğiz : Koalisyon hükûmetleri, demokrasiye tam geçememiş, şimdi geçmeye çalışan memleketlerde diktatörlüklerle son bulur.

Hemen belki bana soracaklardır: 1950-60 arasında bizde demokrasi varken neden ihtilâl oldu? Çünkü demokrasinin oyun kurallarını bozan bir iktidarla, onu bozmaya zorlayan bir muhalefet vardı. Demokrasi yoktu ortada. 27 Mayıs ihtilâli demokrasiyi kurtarmak ve kurmak için yapıldı.

Şimdi seçimlerde AP iktidarına ve onun demokrasiye candan bağlı Liderine karşı muhalefet partilerinin başlıca hücumları şu idi: Sokaklara dökülerek polislere saldıran, üniversiteleri ve fabrikaları işgal eden, sağlı sollu aşırı uçların ulu orta propağandasını yapan ve milletin huzurunu bozan fesatçılara karşı gevşek davrandın; korkaklık ettin; beceriksizsin, yetersizsin dediler. Ve özellikle bu sebepten dolayı milletin onu alaşağı etmesini istediler.

Buna Demirel'in verdiği cevap her zaman şu olmuştur :

Demokrasinin oyun kurallarını bozamam; bir Anayasa var, kanunlar var; bunları uygulayan, suç işliyeni cezalandıran örgütler var. Ben onları fonksiyonlarını yapmaktan mı alıkoyuyorum? Eğer Anayasa ve kanunlarla örgütler, ayaklanmaları ve huzursuzlukları önlemeye yetmiyorsa, yetecek hâle koymaya demokrasi rejimi muktedirdir. Ben bu rejimden ayrılamam. Millete baş vururum; kanunlarda yapacağım değişiklikleri ve idarede tutacağım yolu bildiririm; eğer beni seçerse o zaman onları yaparak şikâyet konularını ortadan kaldırırım.

Demokrasiyi istiyormuyuz, istemiyormuyuz? Bütün mesele burada.

«Huzursuzluk var; bunu iş başındaki iktidar önliyemiyor; beceriksizdir» diyenlerle, huzursuzluk yaratanlar ve kanunlara karşı çıkanların birlikte olduğu ve bu birliğin bozulamadığı bir ortamda demokrasi yaşamaz. Ayaklanmaları ve ayaklandırmaları önlemek, seçim sistemini düzeltmek ya da Radyo'yu kendine buyruk olmaktan kurtarmak için kanunlar hazırlamış olan bir hükümetin önüne çıkarak, Anayasada ve Meclisin iç tüzüğünde büsbütün başka maksatlarla yer almış hükümleri kötüye kullanarak bu kanunların parlamentoda görüşülmesini önleyen; hükümetin her yaptığını kötüleyen bir muhalefetin hükümrân olduğu, azınlığın çoğunluğa tahakküm ettiği bir memlekette demokrasi yaşamaz. Milletin islâhını istediği bir rejimi kökünden yıkmak için **«Bu düzen değişmelidir»** diyenlerin ve bu

hedefte halkı ayaklandırmaya girişenlerin Anayasaya sığınabildiği bir memlekette de demokrasi yaşamaz.

Eğer demokrasiyi yaşatmak istiyorsak, bunun oyun kurallarına sıkı sıkı bağlı olmalıyız. Bir futbol maçında kurallar olmaz, ona stadyumda birbirleriyle çarpışan takımlar uymazsa maç, bir tulum bacı kavgası olur. Demokrasi oyunu iyi işlemiyorsa, oturup kurallarını aramızda tesbit edelim. Son seçimlerde milletin hakemliği, demokrasi oyununun bir kördöğüşü olmaktan çıkması gerekliğini siyasî partilerimize anlatmamışsa, artık bu mem lekette demokrasiyi yaşatmaya kimsenin gücü yetmiyecektir.

Millet, partiler arasında namuslu bir politika mücadelesi olmasını istiyor. Geçirdiğimiz dört yıllık tecrübe millette bir ümitsizlik doğurmuştur. Bundan dolayı bu seçimlere iştirâk oranı çok düşük olmuştur. Eğer bir dört sene daha bu iş böyle devam ederse, artık demokrasiye paydos dememiz lâzım gelecektir. Sonunun ne olacağını, hangi felâketlerin kucağına düşeceğimizi kestirmek için âlim olmaya, kâhin olmaya lüzum yok: En hafifi Yunanistan'daki askerî junta rejimidir. Yunanistanı'n demokraside bizden fazla geçmişi, tecrübesi var, ve bu rejimin yaşamasını istiyen kuvvetli sosyâl sınıflar da mevcut. Buna rağmen bu memlekette şimdi, demokratik rejim kurulamıyor. Halk o kadar bıkmış olmasa askerî junta idaresi bu kadar yaşar mıydı orada? Biz Yunanistan kadar da olamayız. Bizde yaşasa yaşasa Nasır'ın, ya da Demir Perde arkası memleketlerin diktatörlüğü yaşar. **İşte o zaman solcu muhalefetin istediği düzen değişikliği olur.**

Söz buraya gelmişken, 27 Mayıs ihtilâlinin kutsallığına ve ihtilâli yaptıktan sonra demokratik rejimin kurulmasını sağlayan Millî Birlik Komitesi üyelerinin vatanseverliğine olan inancımı bir daha ifade etmek isterim. Belki bu Komite üyeleri —kendi aralarında bir fikir ve ideal birliğine varmamaları ve ihtilâli ne için yaptıklarını bir türlü kavrıyamamaları yüzünden— vazifelerini gereği gibi yapamadılar. Bunu ben Komite'de müşavirleri olduğum zaman da, sonra da yüzlerine karşı söyliyenlerden biriyim. Fakat ne olursa olsun; iktidarla muhalefetin elbirliği ederek soysuzlaştırdıkları demokrasiyi kurtardılar, ve yeniden kurdular. Sırf bu hizmetlerinden dolayı, ben şahsen, Anayasa gereğince hayatları boyu Senato üyeleri olmalarını çok görmüyor, ve bu hakkın korunmasını istiyorum. Şimdi AP'den beklediğimiz, seçim beyannamesine girmiş olmasına rağmen, Anayasa değişikliği konusunda Tabiî Senatörlüğün kaldırılacağı hakkındaki isteğinden vaz geçmesidir. Bu yalnız, kadirşinâslık gereği değil; aynı zamanda Anayasada bir zaruret hâlini almış olan reformların yapılabilmesi için de gerekli bir ön şarttır. Çünkü Tabiî Senatörlüğün kaldırılmasına CHP karşı çıkacak, ve belki de bu yüzden beklenen reformun yapılmasını sağlayıcı uygun hava başlangıçta bozulacaktır.

Gerçi Tabiî Senatörler milletin seçimlerle iş başına getirdiği iktidarın insafsızca ve ölçüsüzce karşısına çıktılar. Ama onlar da bir süre iktidardaydılar. Buradan ayrılanlar, psikolojik etkenler yüzünden, kendilerinden sonra gelen iktidarlara tahammül edemezler. Bu psikolojik bunalımdan CHP ve onun sayın Genel Başkanı bile henüz tamamiyle kurtulmuş sayılamazlar. Tabiî Senatörlerin şimdiye kadarki tutumlarını normâl karşılama insaflığını göstermesini AP'den; ve birbiri ardına yapılmış iki seçimde belirmiş millî irâdeye uyma zorunluğunu kavramayı da sayın Tabiî Senatörlerden bekliyebiliriz. Varsın kalsınlar Tabiî Senatörlükte... Şahsen herbiri ileri vatansever aydınlardır; kurulmasına hizmet ettikleri demokratik rejimi yaşatmaya yardım etmenin kutsal bir vazife olduğunu kavramaları gerekir.

Demokrasiyi yaşatmak istiyorsak ve bu isteğimizde samimî isek, herşeyden önce, hem iktidar ve hem Ana muhalefet partisinin, rejimin korunması ve memleketin idaresi bakımından ortak sorumluluk şuuruna varmaları gerekir. Ana muhalefet partisi fikri, ilk defa, Millî Birlik Komitesi zamanında hazırlanan fakat

çıkamayan bir kanun projesinde yer almıştı. Maksadı, bu partinin vazifesinin yalnız muhalefet yapmaktan ibaret kalmamasıydı. Meselâ, Hükümetçe hazırlanan kanun tasarları, Meclise sunulmazdan önce, mütalâası alınmak üzere, Ana muhalefet partisine yollanacak; önemli meselelerde bu partinin görüşlerini yazılı olarak bildirmesi istenebilecekti.

27 Mayıs'tan önce muhalefetin yalnız iktidara hücumdan ve onu kötülemekten başka vazifesi yoktu. Ve iktidarın da politik hedefi, muhalefeti sindirmek, susdurmak ve ezmekden ibaretti.

Üzülerek belirtelim ki, 1965-69 devresinde durum eskiye yakın şekilde devam etmiştir. Artık bu gidişe son vermek, ve iktidarla muhalefet partileri ve özellikle Ana muhalefet partisi arasında medenî ölçüler arasında münasebetler kurmak lâzımdır. Yalnız bu işin Demokrat Parti zamanında olduğu gibi bir politika oyunu olmaması da lâzımdır.

Bu gelenek kurulmaz, ya da olayların akışı içinde kısa bir süre kurulup da çabucak bozulursa yine demokrasi yaşamaz.

İktidardaki Demokrat Partinin Halk Partisiyle kanlı bıçaklı ölüm kalım mücadelesi yaptıkları zamanlarda bile ara-sıra bahar havalarının estiği olurdu. Ben ilk Devrede (1950-54) Demokrat Partinin Milletvekiliydim. Birgün Parti Meclis grubunda (Rahmetli) Menderes, Halk Partisine çok ağır şekilde çattı: Onlar memlekete ihanet ediyorlardı. Şerlerinden memleketi kurtarmak için partilerinin bütün mallarını ellerinden alacak; partilerini kapatacak, ve af kanununu onlar için kaldırarak hükûmet üyelerini mahkemelere verip şiddetle cezalandıracaktı.

Zâten Halk Partisi mallarının müsaderesini istiyen, 200'den fazla imzalı, bir önerge de verilmişti. Demokrat Parti Grubunun çoğunluğu bu önergeden yanaydı,

ama, Meclise hayli zaman önce verilmesine rağmen, önerge hasıraltı edilmişti. Menderes bunu Demokles'in kılıcı gibi, Halk Partisinin başının üstünde tutuyordu. Grupta yaptığı beyanatla, artık bu kılıcın işliyeceğini ilân ediyordu. Sözleri grupta çoğunluk tarafından çılgınca alkışlandı. İçinde benim de bulunduğum bir küçük azınlık dehşete düşmüştü. Ben ilk grup toplantısında kürsüye çıkarak, bu kanlı kardeş kavgasının doğurabileceği felâketleri dile getirmeye karar vermiştim.

Fakat aradan ya iki gün geçti ya üç gün... Hayret! Menderes Halk Partisiyle sarmaş dolaş dost olmuştu! Bulvar Palas lokantasında bu partinin ileri gelenleriyle yemek yemiş; gazetecilere de Halk Partisinin tarihî şerefinden bahseden demeçler vermişti. Demek Demokles'in kılıcını Menderes'in başlarına indirebilecek güçte olduğuna anlar anlamaz Halk Partisi dize gelmiş, ve bunun üzerine de bahar havası esivermişti.

Beni politikadan da, mebus olmaktan da tiksindirdiği için, Hatıra yazılarımda, sırası gelince, bu olaydan uzun uzun bahsedeceğim. Demokrat Partiyle ve (Rahmetli) Menderes'le aramdaki bütün bağların kopması, özellikle, bu yüzden oldu. İlk Grup toplantısında Kürsü'ye çıkarak, Demokrat Parti Milletvekili arkadaşlarımı, bir adamın peşinde O'nun oyuncağı durumuna düşmekle suçladım. Şaşılacak şey, sözlerimi hepsi sükûnetle dikkatle dinledi. Sonra beni tebrik edenler, **«Serde (başta) evlâdü ayâl var; biz söyliyemiyoruz; ama hepimizin içini döktün»** diye göz yaşları içinde boynuma sarılanlar bile vardı.

Maksadım bu hikâyeyi anlatmak değil; iktidarla muhalefet, özellikle iktidarla Ana muhalefet partisi arasında samimî sorumluluk ve işbirliği duygusunun, bir politika oyunu değil; şuure malolmuş bir inancın eseri olması gerekliğini belirtmektir.

Şimdi son seçimlerde millet AP'yi tek başına iktidara getirdi. Ama onun yanına ve karşısına bir alternatif olarak Halk Partisini koydu. Eğer AP, dört senelik iktidarı zamanında, Demokrat Parti devrinde olduğu gibi, yarın kendisine rakip olacak Halk Partisini ortadan silmeye yönelmiş bir politika çamurunun içine düşseydi, 12 Ekim seçimlerinde belki de bu kadar başarılı olamazdı. Şunu da söyliyelim ki Halk Partisi de, AP iktidarını parlamentodan kanun çıkaramaz ve, idarede iş yapamaz duruma sokarak millet gözünde itibardan düşürmeye kalkmasaydı, belki AP de bu kadar büyük çoğunluk sağlıyamazdı.

1950'den bu yana iktidar ve muhalefet partileri arasında yapılan mücadelelerin ne sonuç verdiğini bugün partilerimizin başında bulunanların gereği gibi değerlendirildiklerini sanıyoruz. Millet artık kördöğüşü değil, hizmet yarışı bekliyor. Mileltin bu beklediğini gerçekleştirmek, rejimi ve memleketi kurtaracak tek yoldur.

ERKEKLER ÖPÜŞMEZ!..

Son günlerde Ankara'da bulunanlar, her yerde erkeklerin birbirleriyle şapur şupur öpüşmekte olduklarını görmüşlerdir. Bunlar yeni seçilen Milletvekilleridir.

Erkeklerin öpüşmesi âdeti bize fena girdi. Kadınlar öpüşür. Müslümanıkta «Musafaha» **denen bir kucaklaşma ve öpüşmeden yanaklarını birbirine yaklaştırma usulü vardı. Bizde bu kalktı; Batılılara sattık galiba.. Çünkü Batı'da yalnız kadınlar öpüşür; erkekler** «Musafaha» **eder..**

GELECEK YAZI :

Özel Sektörün ümit kırıcı durumu..

"Devrim Bildirisi"

Doğan Avcıoğlu, Yön yerine çıkarmaya başladığı haftalık Devrim gazetesinde bir bildiri yayınladı ve aradığı yönü bulduğunu ilân etti. Ne yazık ki, yorulmak bilmeden çalışan bu aydın sosyalistimiz şimdi ne İsa'ya, ne Musa'ya kendini beğendiremiyeceği bir çıkmaz yola sapmıştır..

AYLARDANBERİ beklediğimiz haftalık gazete çıktı : **DEVRİM..** 1962 başlarında Yön dergisini çıkaran sayın Doğan Avcıoğlu, bu derginin iki yıl kadar evvel kapanması üzerine, bütün gücünü **«Türkiye'nin düzeni»** ni araştırıp yazmaya harcadı; ve bu sütunlarda takdir ve hayranlıklarımızla birlikte tenkidini yaptığımız kitabını çıkardı. Artık kendisini Türkiye'nin bütün sorunlarına çözüm yolu getirmiş olarak gören değerli yazar, Türkiye'yi yeni baştan yaratacak fikirlerini büyük boyda bir gazete ile kamu oyuna yaymak ve beğendirmek çabasına girişmiştir. İşte ilk sayısı 21 Ekim 1969 tarihini taşıyan **«DEVRİM»** bu amaçla çıkmaktadır.

Türkiye'nin karanlık gidişi ve kurtuluş yolu

Doğan Avcıoğlu'nun ve işbirliği ettiği arkadaşlarının ortak fikri olması gereken **«Devrim Bildirisi»** bu ilk sayıda yayınlanmıştır. Bildiri, Türkiye'nin karanlık bir gidiş ve ekonomik çıkmaz içinde olduğu varsayımına dayanmaktadır. Kemalizmin yoktan varettiği lâik Türk Devleti çözülmekte, çökmekte ve için için erimektedir. Şer kuvvetleri onu petrol, dolar ve sterlin kokan şeriatçiliğin ağına düşürmüşlerdir. Ekonomik çıkmazdadır. Bulgaristan bile dev adımlarla ilerlerken, biz gerilemekteyiz. Türkiye toplumsal çıkmaz içine yuvarlanmıştır. Zengin - fakir uçurumu korkunç derecede derinleşmektedir. Ulusal ordudan yoksun hâle gelerek, tamamen dışa ve emperyalizme bağlı bir duruma düşmüştür. Nüfusu 34 milyonu geçen Türkiye'nin üçte bir millî gelirine, sayısı 300 bini bulmayan sömürücü ve dışa bağlı bir azınlık elkoymuştur. Kısası Devrim Bildirisi öyle acıklı ve karanlık bir tablo çizmektedir ki, bu gidiş devam ederse Türkiye'nin Dünya haritasından bile silinmesi kaderin bir zorunluğu olacaktır.

Bu dehşet verici manzara karşısında bir kurtuluş yolunu gösterdiği için, okuyanlar biraz olsun gönüllerini ferahlatabilirler. Çünkü **«Nasıl Kalkınabiliriz»** sorusuna şu cevabı vermektedir :

«Türkiye'nin hızla kalkınması ve gittikçe ağırlaşan toplumsal sorunların çözümlenmesi, israf edilen kaynakların topluma maledilmesiyle mümkündür. Millî gelirin mutlu azınlıkça elkonulan % 30 u aşkın bölümünden önemli bir miktar, toplumun eliyle yatırımlara kaydırabilirse, kalkınma hızı % 10 un üstüne çıkabilir. Yüzde 10 bir kalkınma hızı, millî gelirin 20 yılda 6.5 kat, yüzde 15 hız 16 kat artırılması, ve kalkınmanın kısa sayılacak bir sürede gerçekleştirilmesi demektir.

«İsraf olunan kaynakların hızlı kalkınma ve sosyal adalet için kullanılması, mutlu bir azınlığın bellibaşlı gelir kaynaklarını teşkil eden alanların topluma mâledilmesini gerektirir. Banka, sigorta,

1945'den sonra ne oldu?

Olanı herkes biliyor: Demokrasi, yani çok partili düzen değişikliği.

İşte devrim bildiricileri, demokrasiyi, çok partili hayatı istemiyorlar; ve 1945'den öncesine dönersek düzen değişikliğinin olacağına inanıyorlar. Demek oluyor ki, onların **«Düzen değişikliği»** dedikleri, demokrasiden geri dönmek ve 1945'den önce tutulan yolda devrimlere girişmektir. Millî Şef rejimi, toprak reformıyla feodalizmin kalıntılarını tasfiye etmek, ecnebi sermaye ve dış yardımları ret ederek millî bağımsızlığımıza kavuşmak, hızla kalkınmak ve sosyâl adâleti sağlamak için biçilmez kaftandır. Ama bu rejim de toprak reformunu yapamamış. Sebebi var: Toprak ağaları Atatürk zamanında ve; O'nun 1938'de vefatından sonra İnönü zamanında da iktidara hâkimdiler. Şimdi demokrasiden sonra onların hâkimiyeti büsbütün arttı. Çünkü 1945 den sonra güçlenen ve dış sermaye ile ortaklıklar kuran burjuva ile de işbirliği yaptılar. Peki; bu böyleyse, nasıl hâkim sınıfın gücü kırılacak, ve Atatürk'ün ve İnönü'nün herşey oldukları devirlerde bile başarılamayan Kemalist devrim yapılacak?

Verdikleri cevap kesindir :

Çok partili demokrasiyi kaldırarak. Hattâ onlara göre, Tek parti bile zararlı olmuştur. Kemalist devrimin Atatürk ve İnönü zamanlarında duraklaması ve gerçekleşememesi nedeni, bu Tek partiye toprak ağalarının, eşrafın ve aracı zümrelerin, yani kemalist devrim gereğince köklerine kibrit suyu dökülecek zümrelerin, bu Tek partiyi ellerine geçirmiş olmalarıdır. Eğer Tek parti de olmayıp sâde devlet mevcut olsaydı, bu zümreler iktidara yanaşamıyacaklarından, kemalist devrim gerçekleşmiş olacaktı.

Devlet, acaba kimin ve hangi sınıfın elindeydi?

(Barış 263)

Bunu düşünmeye ne hacet? Devlet, halkı idare etmeyi meslek edinmiş, o sanatı bilen insanların, yani Kapıkulu sınıfın elindeydi. İşte sayın Doğan Avcıoğlu'nun bugün de dayandığı sınıf, Kapıkulu'dur. Ortada eski ile yeni arasında belki bir fark olduğunu düşünmüştür : Eski Kapıkulu ekonominin cahiliydi, yalnız yasaklar koyarak, korku salarak halkı idare ederdi. Şimdi Kemalist devrimciler, Avcıoğlu'nun açtığı bayrak altında toplananlar, ekonomiyi bilmektedirler. Bundan dolayı yönetim eskisinden çok farklı ve ileri olacak; yeni kadro —Devrim bildirisi'nde açıklanan doktrin gereğince— bu memleketi Batı uygarlığına eksiksiz olarak ulaştırmayı, millî geliri 20 yılda 16 katına çıkarmayı, sosyâl adâleti sağlamayı başarmıştır.

Çok partili demokrasi Kemalist devrimden bizi ayırmış ve memleketi karanlığa gönmüştür

Bildiri yayınlayan Kemalist devrimciler, çok partili demokräsiye ve hattâ tek partili Şef rejimine karşıdırlar :

«Çok partili hayata geçiş ve genel oy, büyük kütleyi söz sahibi yaparak tutucu güçler koalisyonunu zayıflatacağı ve feodâl kalıntıları yok edeceği yerde, 23 yıldan beri tersine işlemiş; tutucular ittifakının iktidarını sağlamıştır. Hayatlarını alın teriyle kazanmış kütle değil, tutucu güçler koalisyonu sürekli olarak Sandıktan çıkmıştır. Genel oy ve çok partili hayat, geçmişin kalıntılarının tasfiyesini geciktirici bir rol oynamıştır; gayri millî ilişikler içinde bulunan güçlerin iktidarını meşrulaştırmıştır. Millî irâde, bir mutlu azınlığın irâdesi hâline getirilmiş; Kemalizm Sandık yolıyla tasfiye edilmiştir... Demokrasi, Türkiye'de gerici güçlerin ve emperyalizmin iktidarına dönüşümdür... Türkiye'de seçimler, devamlı olarak, tutucu güçler koalisyonunu iktidara getirmiştir ve getirmektedir. 1969 seçimleri, bunun yeni bir delilidir. Düzen değişikliği iddiasıyla ortaya çıkan siyasî partiler, iktidara gelebilseler dahi, etkisizliğe ve tutucu koalisyonla uzlaşmaya mahkûmdurlar.»

Anayasa ve kanunlar karşısında cesaretlerine, getirdikleri fikirlerinden çok daha fazla hayran olduğumuz Kemalist devrimcilerin partiler ve çok partili demokrasi rejimi aleyhinde bulunmaları; Atatürk ve İönü'nün Genel Başkan olduğu tek partili devirlerde bile tutucu güçler koalisyonunun iktidara hâkim olduğunu kabul etmeleri karşısında insan normâl olarak şu soruya cevap bekliyor :

Devrim bildirisi sahipleri, başka bir tanımlama ile Kemalist devrimciler acaba partisiz ve demokrasisiz nasıl bir rejim kuracaklardır?

Bu bekleyiş beyhudedir. Çünkü verecek cevapları olamaz. Demokrasinin ve particiliğin bizde uygulanan şeklini eleştirselerdi bu bir cevap olabilirdi. O zaman bildiride nasıl bir demokrasi ve particilikten yana olduklarını açıklamaları gerekirdi. Onlar topyekûn demokrasinin ve particiliğin karşısında olduklarına göre, böylesine bir çabaya girişme zorunluğunu duymamışlardır.

Çelişmeler kamufle edilemez

Bildirilerinin son bölümünde Atatürk-ün, Tek parti yoluyla, feodâl kurumların tasfiyesine, **bağımsızlığın güçlendirilmesine muvaffak olamadığı, İnönü'nün toprak reformuna girişmesi ve çok partili hayata müsaade etmesi üzerine toprak ağalarının yeni bir parti kurduklarını, bunun üzerine Kemalist devrimci Halk Partisi'nin bile, kendi başlattığı toprak reformunu ve köy enstitüleri gibi demokratik** devrimleri inkâr ederek, devrimci niteliğini yitirdiği kaydedildikten sonra şöyle denilmektedir :

«Bugün ancak, hayatını alın teriyle kazanan büyük kütlenin bilinçli ve örgütlü desteğine ve itici gücüne dayanmayı şart sayan devrimci bir parti, tutucu güç ler koalisyonunu, kütle üzerinde kurduğu ekonomik, politik ve ideolojik hegemonyayı yıkarak ve köklü dönüşümleri başararak, yarıda kalan Kemalist devrimci hedeflerine ulaştırabilir. Tam bağımsız, uygar ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurabilir. Türkiye'de demokrasinin kurulması için tek yol budur.»

dış ticaret ve montajcı sanayiin millileştirilmesi, ve büyük kooperatif çiftlikler kurulmasına yönelmiş köklü bir toprak reformunun yapılması; herşeyden önce, yatırılabilir kaynakların artırılması ve uyulması zorunlu bir plân çerçevesinde toplum yararına en verimli biçimde kullanılması için şarttır. Böylece ekonomik plânda, kaynakların rasyonel dağılım ve kullanımı sağlanarak kalkınma, sosyal adalet ve tam bağımsızlık yolunda bir düzen değişikliğini gerçekleştirmek olacaktır.»

Meğer kurtuluş yolumuz ne kolaymış!..

Doğan Avcıoğlu ve fikir arkadaşlarını, karanlıklar içinde çöküp erimekte olduğumuz hakkındaki kötümser görüşe sürükleyen entellektüel ruhî bunalımdan birazcık olsun kurtarmaya yaramak üzere, durumun, tarihî maddiyetçi gözle bakılsa bile böyle acıklı olmadığını ve hattâ Türkiye'nin sosyo-ekonomik bünyesinde ve özellikle alt yapısında önemli değişiklikler sayesinde ilerleyen ve kal-

kınan bir memleket bile sayılabileceğini anlatmaya girişmiyeceğiz. Bunu, hem onlara şifa verecek bir etki yapabileceğini sanmamamızdan, hem de sayın Avcıoğlu'nun çıkardığı hacımda bir kitapla anlatamamız gerekeceğini bilmemizden dolayı yapmayacağız. Biz sayın Avcıoğlu'nu Türkiye'nin bağımsızlığını kaybetmiş, çöküntü içinde bir memleket olduğu edebiyatını yıkıcı amaçlarla kullanan bazı aşırı sosyalistlerin dışında tanıdığımız için, sadece memleketimizin hızla kalkınması için verdiği reçetenin yanlışlığı ve yetersizliği üzerinde birazcık aydınlatmaya çalışmakla yetineceğiz.

Kısaca istenen şu :

300 bin kişi millî gelirin yüzde 30 unu alıyor, ve yatırımlara bu aldıklarının ancak yüzde 5 ini ayırıyor. Gerisi lüks harcamalara gidiyor; sanayileşme bunların harcayacağı malları yapmak içindir; lüks oteller, lokantalar, eğerlence yerleri hep onların yatırım yapmayıp keyif çatmalarına yarayıcı kuruluşlardır. Bu sanayi ve kuruluşlar yerine, halkın yararına sanayi ve kuruluşlar meydana getirilmelidir. Sonra dışarıda bize bütçe ve dış ödeme açıklarını kapama, yatırım gibi çeşitli şekillerle yapılan dış yardımlar da bağımsızlıktan bizi yoksun bıraktığından, bu yardımlardan da vazgeçmeliyiz. Mutlu azınlığın önemli gelir kaynakları olan dış ticaret ve saireyi de devletleştirerek bu kârları kamuya aktarıp yatırıma ayırmalıyız. Toprak, ağaların elinde; bunları da parçalayarak köylüye dağıtmayı ve aynı zamanda köylünün büyük koperatif işletmeleri kurmalarını öngören bir toprak reformu yapmalıyız. İşte o zaman **«Kalkınma, sosyal adalet ve tam bağımsızlık yolunda bir düzen değişikliği gerçekleştirilmiş olacaktır».**

Meğer kalkınmamızın ve sorumlarımızı çözümlemenin yolu ne kadar basit, ne kadar kolaymış!. Bu reçeteyi kullanırsak kalkınma hızımız yüzde 10, hattâ yüzde 15 e çıkacak; millî gelirimiz yalnız yirmi yılda 6,5 ve hattâ 16 kat artmış olacak!.

Sayın **«Devrim Bildiri»** sahiplerinden bu hesapları nereden çıkardıklarını açıklamayı pek bekliyemeyiz. Çünkü millî gelir dağılımındaki adaletsizliği düzeltecekler ama, bu reçete ile nasıl millî geliri çoğaltacaklarını söylemiyorlar. Nihayet millî gelirin yüzde 30 una el koymuş ve bunu yalnız yüzde 5'ini yatırıma ayırıp gerisini harcayan 300 bin kişinin lüks mallar kullanmaları, lüsk oteller ve eğlenme yerlerinde keyif sürmeleri olmayacak ama, bu paralarla nasıl hem yatırım yapılacak, hem de işçiye ve köylüye millî gelirden daha fazla pay dağıtılarak sosyal adalet sağlanacak?

Bir bilmece ki, kimsenin çözmesine imkân yok. Herhalde bu bilmeceyi Onlar da çözememişler ki, Bildirilerinde bu konuya hiç dokunmamışlar.

Haydi istedikleri doğru olsun, ama nasıl yapacaklar?

Devrim bildirisi, Türkiye'nin hızla kalkınması ve sosyâl adaletin sağlanması için tutarlı olmadığı kadar yeterli olmadığı da açıkça belirli olan isteklerin nasıl ve kimler tarafından gerçekleştirileceği konusunu, çelişmelere düşmeden ve realiteleri görmemezliğe gelmeden ele alamazdı. Nitekim, Bildirinin uygulamaya değinen doktrini, ne Musa'yı ne İsa'yı memnun etmiyecek, yani ne sosyalist ne de kapitalist yönde kalkınma taraflılarını kendine çekmiyecek bir şekilde ortaya atılmıştır :

«Düzen değişikliği, Kemalist doğrultuda bir devrimdir. Kemalist tez şudur: Bağımsızlık içinde, devrimler yolıyla çağdaş uygarlığa ulaşmak. Atatürk üstyapı devrimleriyle yetinmeyip, devlet eliyle sanayileşme ve bir toprak reformıyla düzen değişikliğini temele indirmeye yönelmişti. Ne varki, 1945 yılına kadar süren toprak reformunu gerçekleştirme çabaları, toprak ağaları ve müttefiklerinin mukavemetiyle bir türlü başarıya ulaştırılamamıştır. 1945'den sonra devletçilik dejenere edilmiştir. Böylece Kemalist devrim, yarıda kalmıştır. Bugünün Kemalistlerine düşen görev, antikemalist gidişe son vermektir.»

Demek bütün felâket, 1945'den sonra olmuştur. Yoksa o vakite kadar herşey Kemalist devrim yolundaymış!..

İnsanın hayretten ağzı açık kalır. Hani çok partili rejime geçtikten sonra, tutucu güçler koalisyonun iktidarı ellerine geçirdikleri; düzen değişikliği iddiasiyle ortaya çıkan partilerin iktidara geçseler bile tutucu koalisyonla uzlaşmaya mahkûm oldukları lâfları biraz önce Bildiride yer almadı mıydı? Hani 1945 denberi Kemalist devrimin durduğu ve düzen değişikliğiyle istenen şeyin bu tarihten önceki Kemalist rejime dönmek olduğu sözleri söylenmedi miydi? Bir çırpıda bu kadar çelişmeyle dolu yazıları **«Devrim Bildirisi»** diye alt alta koyup, onu yeni bir fikir savaşına çıkan ekipin silâhı olarak herkese göstermesi, aklın güç alabileceği birşeydir. Bütün bu çelişmelerden sonra bildiri şöyle son buluyor:

«Halktan kopuk bir kadronun güçlü halk desteği olmadan, köklü dönüşümleri gerçekleştirebileceğine inanan devrimciler ülkemizde de eksik değildir. Yalnız bütün örnekler, halkın itici gücünü seferber etmeğe ve gerçek bir halk iktidarı kurmaya yönelmedikçe, bu tip denemelerin yarı yolda kaldığını ve eninde sonunda tutucular koalisyonu ile kudreti dış münasebetlerin avucuna düştüğünü göstermektedir. Halka rağmen halk için değil, halkla beraber halk için devrim, gerçek devrimcinin parolasıdır.

Günümüzün devrimcisi, bugün antikemalist tersine gidişe dur diyerek, halkla elele uygar, bağımsız ve demokratik Türkiye'yi kurma görevindedir. Bu görevden kaçınan, Millî Kurtuluş Savaşımızın mirasına ve devrimci sıfatına lâyik olamaz. Gelecek kuşaklara Millî Kurtuluş Savaşına yakışır bir Türkiye devretmek, kuşağımızın tarihî bir ödevidir».

Haydi hayırlısı!...

Açık Oturum..

67. Oturum

Kapıkulu devletinden Halk devletine Nasıl geçilir?

OTURUMA KATILANLAR : **Biz — İdareci — Amme İdaresi Profesörü — Sosyalist Aydın — Sosyolog — Partici — İlimci Profesör — Plancı — Ziraatçı — Kadrocu Aydın — Hukukçu — Filesof — Tarihçi..**

BİZ — **En büyük devrim, Kapıkulu devletinden halk devletine geçmektir. Bunu aramızda çok konuştuk; uzun uzun yazılar yazdık; fakat böyle bir devrimin nasıl yapılabileceğini, ya da yapılıp yapılamıyacağı üzerinde duramadık. Bugünkü Oturumumuzda konuyu bu açıdan ele alacağız. Misafir olarak çağırdığımız Amme İdaresi Profesörlerinden bir arkadaşımız da konuşacak. İlk sözü Sayın İdareciye veriyoruz.**

İDARECİ — Bana karşı gösterdiğiniz teveccühe teşekkür ederim. Eski bir idareciyim. Birçok şeyler gördüm, tecrübe geçirdim. Fakat böyle geniş ve önemli bir konuda söz söyleyecek, yani şöyle olmalı ve böyle olmalı diye fikir ortaya atacak güçte ve yetkide değilim. Bu bakımdan başlangıç konuşmam, yalnız bugünkü durumu kaba çizgileriyle önüne sermeye ayırmaktan ibaret kalacaktır. Yapılacak konuşmalardan yararlanırım; eğer ileri sürülen fikirlere karşı bir diyeceğim olursa, ya da birşey sormak isteyeceksem o zaman söz alır konuşurum.

Efendim, İdarî makinanın bizde gündengüne daha da hantallaşmakta; halka yaklaşacak yerde halktan uzaklaşmakta olduğunu herkes biliyor, görüyor da kimse önüne geçemiyor. Bugün şiddetli bir merkeziyet idaresi kurulmuştur. Vilâyetlerin, mahallî idarelerin, zaten güçsüz olan, yetkileri gittikçe daralmaktadır. Halkın bu idarelerle ilgisi de zaten kuvvetli değildi. Bu durum karşısında büsbütün kopmaktadır. Özellikle büyük şehirlerde halk İdare ile ilgisiz kalıyor. Bir bakınız İstanbul'a... Vilâyet ve Belediye gibi iki muhtar mahallî idare, kimlerin elinde? Seçilenlerin arasında İstanbullunun tanıdığı, hatta İstanbullu kimse yok. Neden? Çünkü halk bu İdarelerle ilgilenmiyor. Başka vilâyetlerde, küçük belediyelere de durum yavaş, yavaş bu hali alıyor. Merkez mahallî idareleri kuvvetlendirecek yerde yıkmaya çalışıyor. İçişleri Bakanlığı Mahallî İdareler Genel Müdür Yardımcısının yazısını okumuşsunuzdur. Bu İdarelerin kanunlarla tanınmış gelirleri bile merkezin tasallutundan kurtulamıyor.

Merkezî İdare esasında bozuk; çok ağır işliyor. Üzerine mahallî idarelerin

yapması gereken işleri de aldığı için halkın kamu hizmetlerine katılma mükellefiyeti ve duygusu da ortadan kalkıyor. Bugün köyler bile devlet, kendi yollarını gelsin yapsın diye bekliyor.

Şimdi sorunu çeşitli açılardan ele almış ve geniş bir idarî reform yaparak halk devletini kurmak lâzımdır.

MİSAFİR PROFESÖR — **Bugünkü İl Özel İdarelerinin temeli, 1281 (1864) tarihli «Vilâyet Nizamnamesi» ile, Fransız örneğine göre atılmıştır. Ülkemizde İllerin tüzel kişiliği olan bir mahallî idare birimi olarak ortaya çıkması 1913 yılında çıkarılan «İdarei Umumiyei Vilayât» Kanunu ile mümkün olmuştur. Bu kanunun İl Genel İdaresi bölümü 1929 yılında çıkarılan 1426 sayılı Vilâyet İdaresi kanunu ile kaldırılmış, ve 1949 yılında 5442 sayılı bir İl İdaresi kanunu çıkarılmıştır. İdarei umumiyei vilayât kanununun, İl Özel idarelerini düzenliyen bu Meş rutiyet kanununun değiştirilmesi ve ihtiyaca uygun bir tasarı hazırlanması konusunda 1929 yılından beri çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda birçok tasarılar hazırlanmış; hattâ bunlardan bazıları 1948 ve 1951 yıllarında Meclise sunulmuş olmasına rağmen, çeşitli nedenlerle bugüne kadar hiçbiri kanunlaşamamıştır.**

İdareyi yeniden düzenleme çalışmaları, özellikle, 1961 Anayasasından sonra yoğun bir şekil almıştır. Hatırlanacağı üzere, yeniden düzenleme ile ilgili çalışmalar, merkezî idare, merkezî idarenin taşra kuruluşları, mahallî idareler ve iktisadî devlet teşekküller alanlarında olmuştur.

Bu arada idareyi ve idarî metotları yeniden düzenleme komisyonu, mahallî idareler konusunda yetkili bir profesöre bir araştırma yaptırmış, ve bu araştırmadan da yararlanarak bir metin hükûmete sunulmuştur. İçişleri Bakanlığı bu çalışmaları dikkate alarak, her üç mahalli idare rejimi için, yani Belediyeler, Köy ve İl özel idareleri için ayrı ayrı tasarılar hazırlamıştır.

Son zamanlarda mahalli idare birimi olarak il özel idarelerin varlığı ciddi bir tartışma konusudur. Bu idarelerin kalması ya da kaldırılması yönünde çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Fakat İçişleri Bakanlığının hazırladığı kanun tasarısında bu idareler kalmaktadır. Özel idareler kanun tasarısı 171 maddedir, ve kanunlaşabilseydi, Meşrutiyet dönemindenberi uygulanmakta olan «İdarei umumiyei vilayât» kanunu muvakkatine bir son vermek ve il özel idarelerini yeniden düzenlemek mümkün olacaktı.

Müsaade ederseniz size bu kanun tasarısının gözettiği amaçlar ve kapsadığı ana ilkeler hakkında bilgi vereyim.

BİZ — Çok istifade ederiz. Yalnız kanunlaşmamış bir tasarı... İşin teknik kısmı bizi o kadar ilgilendirmez. Eğer mümkünse şahsen sizin merkezî kapıkulu idaresinden mahallî halk idarelerine geçmenin nasıl sağlanabileceği konusunda değerli görüşlerinizi rica ediyoruz.

İDARECİ — **Fakat bu son kanun tasarısının da ana hatlarını öğrensek, konuşmalar daha berrak bir hava içinde yapılabilirdi.**

BİZ — Bu son kanun tasarısının getirdiği başlıca yenilikleri özetlemenizi rica ediyoruz.

MİSAFİR PROFESÖR — **Asıl amaç, 1961 Anayasasına uygun bir İl özel idare rejimi kurmaktır. İlin müşterek ve mahalli nitelikte hizmetleri bu idareye verilecek ve ilçelerde de kaymakamlıklar özel idare şubeleri haline getirilecektir. Şüphesiz idarî vesâyetin daraltılması, İl özel idarelerine daha geniş idarî ve mahallî muhtariyet tanınması da başlıca amaçtır.**

BİZ — Sayın idareci tatmin edilmiş ise profesörümüzden deminki rica ettiğimiz soruya cevap bekliyoruz.

İDARECİ — **Tasarıdan benim de bildiğim vardı. Konu ile şimdiye kadar ilgilenmemiş olan arkadaşlarımızın da aydın-**

lanmasını istemiştim. Verdikleri bilgiye teşekkür ederim; bence kâfidir.

MİSAFİR PROFESÖR — Sizin kullandığınız deyimle problemin kapıkulu elinde merkezî idareden, halk elinde mahallî idarelere geçiş diye ortaya konmasını pek yerinde bulmadım. Hemen söyliyeyim ki, her zaman hayranlıkla izlediğim ve çok yararlandığım Mecmuanızda gerekli izahını yaptığınız kapıkulu tezinizle, sosyolojik anlamda ve tarihî determinizme bağlı kalarak, mutabık olabilirim. Fakat bu geçişin yapılacak kanunlarla sağlanabileceğinden şüpheliyim. Bu, bir sosyâl bünye değişimi işidir. Bugün merkezî idare teorik olarak halkın elindedir. Mebuslar, senatörler halk tarafından seçilir, ve hükûmet de bunlar tarafından kurulur. Hiç memur olmamış bir halk adamı Başbakan ya da Bakan olabilir, ve bütün memurları, yani sizin deyiminizle kapıkulunu emri altına alabilir. Bütün buna rağmen bugün Türkiye'de halk devletinin kurulduğu iddia edilemez. Yalnız gidiş buraya doğrudur denebilir.

Mahallî idarelerde durum böyledir. En demokratik ilkeler uygun mahallî idareler kanunun yapılsa, valileri bile halk seçse, bu idarelerin halk eline geçmiş olduğu kesinlikle söylenemez. Bir mütegallibe, bir ağa, bir zengin, ya da bir sendikacı vali olabilir. Ama onları seçen halk mıdır? Bu belli değildir.

SOSYALİST AYDIN — **Ya kim olabilir? Dürüst seçim yapılmıyor mu? Halk istediğini seçmemiş midir?**

MİSAFİR PROFESÖR — Aydın arkadaşım mahsus beni söyletmek için soruyor. Yoksa kendisiyle bu konuyu aramızda çok konuşmuşuzdur. Merkezî idare, yani devlet idaresi için halk tarafından seçilen kimseler ne kadar halkın adamıysa, mahallî idarelerde de o kadar olacaktır. Kendilerini seçtirenler halkın önderleridir. Onlar halka hizmet ettikleri için seçilirler. Yoksa kime zorla halka kendisini seçtiremez. Türk milleti, devlet idaresini eline almanın tadını 1950'denberi almaya başladı. Bırakmaz artık bu işin peşini. Fakat köyden, kentten başlıyarak vilâyetin idaresinde gözü hep devlette. O gelsin yolumu yapsın, o gelsin beni idare etsin diyor. Anlatmak istediğim bölgesinin, kasaba ve köyünün idaresini tek başına eline almak peşinde değil.

Şimdi İçişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan kanun, bir geçiş dönemi için bence gerekli şartları getirmekteydi. Mahallî idarelerin başı, yani valiler, kaymakamlar, Bakanlık yüksek memurları ve Merkeze bağlı birçok kuruluşların bütün elemanları Merkezce tayin edilecek; yani bir süre vesâyet rejimi kalkmayacaktı. Bir kere böyle bir devre yaşansın; sonra bölgeler, köyler ve şehirler devlete «Sen bizim işlerimize karışma» diyecek duruma gelsin; o zaman ikinci aşama gerçekleşebilir.

SOSYOLOĞ — **Misafir profesörün son söyledikleri tarihî ve sosyâl gerçeklere uygundur. Yani kanunlarla tarihî determinizmi, sosyâl gelişmeyi değiştirmek güçtür. Kanunlar ancak böyle bir değişimi kolaylaştırmak, hızlandırmak ve değişimin sarsıntısız olmasını sağlamaya yarar. Yalnız bu beyanlarını bizim kapıkulu tezimize karşı bir fikir gibi ortaya attılar. Kanunlarla sosyâl realitelerin, ya da kendi deyimleriyle, tarihî determinizmin değişemiyeceği, bizim de her zaman söylediğimiz temel fikirlerden biridir. Halk idaresine geçişin kolay olmadığını, kapıkulu iktidarlarını demokratik yollarla tasfiye etmenin, özellikle gelişmemiş memleketlerde, çok güç olduğunu, sanırım ki, en önce söyliyen de biziz... Merkezî idarede Anayasa ile, kanunlarla ve bütün gerekli kurul ve kurallarla halk idaresi kurulduğu halde gerçekte bunun sağlanamamış olduğu, iktidarın partici denebilecek yeni kapıkulu eline geçtiği, halkın bu sınıfın adamlarına oy vermeye zorlandığı ve sistemin gittikçe daha da kötüye doğru yöneldiği kaç defalar aramızda konuşuldu; yüzlerce sahifelik yazı-**

larımızda yer aldı. Şu halde bizimle sayın profesörümüz arasında kıl kadar bir görüş ayrılığı olmamak gerekir.

PARTİCİ — Bu konuda söz almayı düşünmemiştim. İmkân bulunca toplantınıza gelerek yararlanmaktayım. Bugün de o maksatla geldim. Ancak sayın Sosyoloğ, halka karşı gösterdiği kapıkulu sınıfı arasına şimdi partici diye bir yenisini sokmaktadır. Dediklerine göre, Osmanlı devleti ve ondan sonra Cumhuriyetten bugüne ya da demokrasinin çıktığı 1946'lara kadar iktidar, devlet kapısına bağlı insanların, yani geniş manasıyla memurların elindeydi; demokrasi çıktıktan sonra yeni bir kapıkulu sınıfı yetişti, ve iktidarı onun elinden aldı. Bu sınıfın adı particidir.

Partici, memur gibi, devlet kapısından geçinen ve devlete bağlı olan insan değildir. Halkın adamıdır, temsilcisidir. Nerede demokrasi varsa orada partiler olacak; nerede parti varsa orada partici de olacaktır. Partici, kendisini devlete beğendirerek değil, halka beğendirerek seçtirir. Ona kapıkulu adını vermek, ağır bir kelime kullanmamış olmak için söylüyorum, iftiradır. Bütün demokratik memleketlerde partici sınıf olduğuna göre acaba hepsinde kapıkulu idareleri kurulmuştur mu demektedir sayın sosyoloğ?

SOSYOLOĞ — **Uyarınıza teşekkür ederim. Bana konuyu biraz daha aydınlatmama fırsat verdiniz. Bütün ileri demokrasilerde partici diye bir sınıfın varlığı ve iktidarı o sınıfın elinde tuttuğu söylenemez. Oralarda sosyâl sınıflar iktidardadırlar. XIX. yüzyıl demokrasilerinde iktidarda tek başına burjuva — yani kapitalist sınıf — vardı. Particiler bu sınıfın adamlarıydı. Sonra emekçi sınıflar — Proleterya — da iktidara ortak oldular. Şimdi bütün ileri demokrasilerde sosyal sınıflar koalisyon hâlinde iktidardadırlar.**

PARTİCİ — İngiltere'de koalisyon mu var sanki?

SOSYOLOĞ — **Resmen yok; fakat hakikatte var. Bugün iktidarda olan İşçi Partisi yalnız işçileri temsil etmiyor; bu partiye yazılı birçok fabrikatörler, tüccarlar, emlâk sahipleri, aydınlar var. Muhafazakâr partide de birçok işçi üye vardır. Partilerarası koalisyon başka, partilerin koalisyon partileri, telifçi partiler olması başka.**

Bugün Avrupa'da, meselâ Fransa'da komünist partiler bile telifçi oluyorlar. Zâten aşırı uçta doğmatik partiler hiç yaşayamıyor.

Bizde öyle mi? Burjuvanın siyasî iktidarı elde etmek, hattâ ona ortak olmak hevesi, gücü ve cesareti yok. Vur abalıya herkes üzerine çullanıyor. Kendini ve davâsını bile müdafaa etmekten âciz. Yeni yeni örgütleşen işçi kütlesi, karşısında olmasa kapıkulu iktidarlarından şikâyetçi olmayacak. Yapacağı şey, iktidarda olanlarla kötü kişi olmamak, işini çevirmek... Bu en büyük tüccardan en küçük işportacıya kadar bütün özel sektörün tek yolu ve tutumu...

Bu durum karşısında bizde partici diye bir sınıf ayırımı yapmak, ve sosyâl sınıf katagorileri arasında bir yer vermek gerekince ona kapıkulu demek doğru olur. Çünkü particinin de gözü devlettedir. Milletvekili, senatör, il Genel Meclisi üyesi, Belediye Başkanı veya üyesi olarak devlet gelirlerinden pay almak, ya da aynı zamanda nüfuzunu yürüterek işini döndürmek istemektedir.

İLİMCİ PROFESÖR — Konuyu İl, Belediye ve Köy adıyla üçe ayrılan mahallî idarelerin yetkilerini çoğaltmak, bu idareleri güçlendirmek ve halkın idaresi altına vermek şeklinde basit bir idarî reform çerçevesi için de ele almak yanlış ve sorunun çözümü bakımından yetersizdir. Bence problem daha geniş bir anlam taşır.

Modern devlet,

memleketin sosyâl, ekonomik ve kültürel bünyesine tıpatıp uyan bir örgütleşmedir. Bundan dolayı sosyâl, ekonomik ve kültürel ayrılık ve farklılık gösteren bölgelerin ayrı ayrı yönetimleri bu devletin kuruluş esâsıdır. Yani bütün kanunların memleketin bütün bölgelerinde aynen uygulandığı, yönetimin bir tek merkeze bağlandığı devlet geridir, çağ dışıdır, modern değildir.

Türkiye coğrafî, ekonomik, sosyâl ve etnik bakımlardan aralarında çok farklılık gösteren bölgelere ayrılmış bir memlekettir. Bu özelliği dolayısıyla birçok memleketlerden daha normâl olarak federatif devlet olması gereken bir durumda ve niteliktedir. Federatif devletin lâfını etmekten korkuyoruz. Kanunlarımıza göre bu hedefte siyasî partiler bile kurulamaz; yazı yazılamaz, tartışma yapılamaz. Çok geri bir görüştür bu... Federatif devletler, bugünkü dünyada milletleri parçalamaz; tersine gerçekte parçalanmış olan toplumları millî bütünlük içinde birleştirir. İsviçre federatif devlet olmaktan çıkarsa hemen parçalanır. Amerika, Almanya, Rusya gibi büyük devletleri biryana bırakın; Belçika, Hollanda, Avusturya gibi minnacık devletlerin bile bir devlet ve millet hâlinde yaşamalarının başlıca nedeni, bölgelere göre hükûmetlerini kurmuş, ve bu hükümetlerin bir federasyon hâlinde birleşmiş olmasıdır.

İDARECİ — **Federatif devlet olamayız. Teziniz buna dayanırsa yürümez, hemen çürütülür. Fakat bölgelerin, isterseniz vilâyetlerin de muhtâr ve merkeziyetçilikten uzak idareleri sağlanmalıdır. Bence bu da şimdilik bir hedeftir. Hemen gerçekleşmesi güçtür. Hattâ belki de zararlıdır. Birçok vilâyetlerimiz kendi gelirleriyle hiç birşey yapamazlar. Bazıları özel idare memurlarının maaşlarını bile ödeyememektedirler. Ödev ve yetkilerini çoğalttığınız zaman gelirlerini de çoğaltmak zorundasınız. Bu gelirlerin en büyük kısmını devlet kendi genel bütçelerinden ödemek zorundadır. Mutahassıs elemanları, gerekli vâsıtaları da yoktur. Bunları da devletten sağlamaları gerekir. Kendi gelirleri az çok müsait olan vilâyetlerde bile mahallî idareler hep devlete dayanırlar. Şehrin içinden geçen yolları Devlet karayolları yapmazsa, belediyeler yapacak durumda değildirler.**

Bana sorarsanız, ben Türkiye'de bölgelerarası dengeli bir kalkınma için bir süre İl Özel idarelerini kaldırmak gereklidir bile diyebilirim. Belediyeleri, köyleri güçlendirelim bu lâzım. İnsanların beraber yaşadıkları yerlerdir buraları... İşlerini kendileri görmelidirler. Fakat bunların dışında illerin ya da bölgelerin merkezden kopmuş halde kendi başlarına hiçbir iş yapamayacaklarına eminim. Merkezî plânlama yaptık; bu plânın uygulanması için Merkezde geniş teşkilât kurduk.

Bunlar yetmiyorsa takviye edilmelidir. Ama parçalanmamalı, dağıtılmamalıdır. Meselâ Devlet karayolları, meselâ Toprak-Su teşkilâtı, meselâ Toprakofis parçalanacak değil ya... Köy işleri Bakanlığının, Ziraat Orman, Bayındırlık Bakanlıklarının ve diğer Bakanlıkların İllerde teşkilâtı olmayacak mı? Düşününüz bir kere. Ne kadar işler birbirine karışacak? Davâmız, bütün kalkınma işlerinin Merkezden memleket çapında bir plân bütünlüğü içinde yürütülmesidir. Bir kere bu hedefin önemli kısmını aşalım; sonra bölgelere geniş muhtâriyet verir, onları Merkezden ayırırız.

Bu böyle olmakla beraber, kalkınma da değil, fakat idarî sâhada mutlaka merkeziyetçilikten uzaklaşmalıdır. İçişleri Bakanlığının son hazırladığı tasarıda, İl özel idarelerine bölge kalkınma hizmetlerini veriyor. Bu doğru değil. Ama vilâyetlerin ve mahallî idarelerin yine birçok işleri Merkeze bağlı kalıyor. Bunu değiştirmek lâzım.

PLANCI — Ben bu fikirde değilim. Merkezi plan yapmak, bunu mutlaka Merkezden, tek elden uygulamayı zarurî kılmaz. Plancılıkta merkezî plan nosyonu da bu anlama gelmez. Merkezî plan, genel çizgisi bakımından, bölge planlarının toplamıdır. Gerek plan hazırlanmasında, gerek uygulanmasında Merkezden ziyade bölgelerin rolü önemlidir. Onların rolleri olmadığı ve herşeyin Merkezden hazırlandığı ve uygulandığı bir planın modern plancılık anlayışıyla uzlaşması güçtür.

Sayın idareci, mahalli idarelerin bağımsızlıkları prensibini bu açıdan yermek istiyorlar. Tezleri bence tutarsızdır. Sırf kalkınma bakımından bile bölgelerin muhtar idareleri lâzımdır.

ZİRAATÇİ — **Sayın idarecinin endişeleri büsbütün yersiz sayılmamalıdır. Eğer mahallî idarelerin bağımsızlığını yalnız İçişleri Bakanlığının hazırladığından sözedilen kanun çerçevesinde sağlamak yolu tutulursa, eleştirilerinde haklı çıkabilirler. Kendileri uzun yıllar devlet hizmetinde bulunmuş; valilik ve müfettişlik etmiş, hattâ bir süre daha yüksek bir yeri de doldurmuştur. Tecrübeleri çoktur; işin nereye varacağını pek iyi bilirler. Ama konu, yalnız İçişleri Bakanlığı seviyesinde ele alınmayıp hükûmet, hattâ devlet seviyesinde bir soru hâline konursa ona göre çözüm yolu bulunur ve o zaman mesele kökünden hallolunur.**

Benim de bulunduğum bir Devrede bir Milletvekili arkadaşımız, Büyük Millet Meclisi'ne Milletçe kalkınma adıyle bir kanun teklifi sunmuştu. Galiba bu teklifin Meclise sunma tarihi Şubat 1951'di. Demokrat Parti 14 Mayıs 1950 seçimlerini kazandıktan ve iktidarı aldıktan sonra, kalkınma yollarını arıyorduk. İşte arkadaşımız kendi düşüncesine göre bize bir yol teklif etmekteydi. Üzülerek söyliyeyim ki, üzerinde o zamanlar hiç birimiz durmadık ve iktidar başlarının da kendi mutlak otoritelerini sarsacağından korktukları bu teklifin ele alınmaması için yapılan tertiplere karşı kendisine hiçbir yardımda bulunmadık. Neyse, bu bizim günahımız.. Aradan zaman geçince anlıyorum ki, bu Milletvekili arkadaş çok iyi düşünmüş; tam zamanında, henüz işe başlamazdan önce bize tutacağımız yolu göstermiş..

BİZ — Sözünü ettiğiniz kanun teklifini özetliyecekseniz, konumuzu aşarız. Yalnız mahallî idarelere ait kısmına kısaca değinmenizi rica ediyoruz.

ZİRAATÇİ — **Ben de öyle yapacaktım zaten.. Türkiye iktisadî ve sosyâl bakımlardan 20-25 kadar büyük bölgeye ay-**

rılıyordu. Her bölgede gerek vatandaşın gerek meslek ve ihtisas kurumlarıyla ilgili resmî daire ve kuruluşların seçtiği delegelerden kurulu bir Kongre, bir de Kalkınma Meclisi vardı. Geniş yetkili olan bu Meclis gerek plan hazırlanmasında ve gerek uygulamada başlıca rolü üzerine alıyordu.

BİZ — Belirtmek istediğiniz mahallî idarelerin kalkınma işinde aktif bir rol alabilmeleri için devlet çapında yeni bir örgütleşme, yeni bir devlet makinesi kurma zorunluğu olduğudur. Sözünü ettiğiniz kanun teklifi üzerinde daha fazla durmamanızı rica ederiz.

KADROCU AYDIN — **Ne diye bu kadar tevazu içindesiniz? Bu kanun teklifi sizindi. Başınıza bu yüzden ne kadar belâlar geldi; onu da biliyorsunuz. Bırakınız arkadaşımız konuşsun. Hem bu konuda aydınlanmış da oluyoruz. Size Türkiye'nin kalkınması yol larını gösteren bu kanun teklifi dolayısıyle** «Komünist» **bile dediler. Çünkü** «plan» **istiyordunuz. Hükûmet adına teklifiniz aleyhinde konuşan (merhum) Maliye Bakanı,** «O plan komünist icadıdır; bizim planımız bütçedir» **demişti. Kanun teklifinizi Hükûmet mutlaka konuşturmak istemediğinden Anayasa Komisyonuna havale ettirmiş ve o Komisyonca çoğunluğu tarafından red ettirilmişti. Neye bunlardan söz edilmesini istemiyorsunuz?**

BİZ — Metodumuza bağlı kalmak zorundayız. Konumuz kalkınmanın nasıl ve ne gibi örgütleşmeyle olabileceği meselesi değildir. Bunu da isterseniz bir başka Oturumumuzda ele alabiliriz.

KADROCU AYDIN — **Ayrı bir Oturum yapılmasını teklif ediyorum.**

BİZ — Bu isteğinizi memnunlukla kabul ediyoruz. Konuşmaların mecra dışına taşmaması için bize yardımcı olunuz. İlimci profesör arkadaşımız, mahallî idarelerin bağımsızlığı ve özgürlüğü prensibini en iyi şekilde federatif devlet sistemi sağlar, dedi. Buna İdareci arkadaşımız bir açıdan itiraz etti. Bundan sonraki konuşmaların bu konu üzerinde toplanmasını rica ediyoruz.

HUKUKÇU — **Federatif devlet, devlet kurulurken olur; yani kuruluş federatiftir. Her yerde böyle olmuştur. Küçük küçük devletlerin birleşmesi sonucu meydana gelir. Fakat mevcut bir büyük devletin kendisini parçalıyarak küçük hükûmetler hâline koyup, sonra federasyon yapması görülmüş şey değildir. Bu bakımdan sayın İlimci Profesörün böyle bir tez ortaya atmalarının nedenini anlayamadım. Ekonomik ve etnik özellikler gösteren bölgelerin, sanki federatif devletmiş gibi idareleri isteniyorsa bu çok nazik ve çetin işin nasıl başarılacağını da bildirsinler. Bence böyle birşey mümkün değildir; devletimizin kuruluşuna ve Anayasa'ya aykırıdır.**

İLİMCİ PROFESÖR — Bir kere mahallî idarelerde birim olarak İl ele alınıyor. Bu birim çok küçüktür ve sübjektiftir. İl yerine bölge alınacaktır. Meselâ Doğu bölgesi, Orta Anadolu, Güney Anadolu, Kuzey Anadolu, Ege, Marmara gibi belli başlı beş on bölge.. İl Genel Meclisleri olmayacak, Bölge Genel Meclisleri olacak. Bu genel meclisler Anayasanın ve kanunların kendilerine tanıdığı ödev ve yetkiler sınırı içinde kalmak üzere kanun yapabilecekler; gelirlerini yine yetki sınırları içinde tesbit edebilecekler; bütçeleri olacak ve Genel Meclisin kendi arasından seçtiği ve hükûmetlerin kuruluşuna uygun kurallar altında teşkil ettiği birer İcra Komitesi olacak. Belki başlıca işler Merkeze bağlı kalacak; şüphesiz belirli konularda Merkezin kanunları yürürlükte olacak. Hangi işlerde bölgelerin tamamen bağımsız, hangisinde Merkeze bağlı ve hangilerinde ise Merkezin onay ve denetlemesine tâbi olduğunu Anayasa tâyin edecek.

HUKUKÇU — **Yani siz bir Anayasa değişikliğini ilk şart olarak kabul ediyorsunuz.**

İLİMCİ PROFESÖR — Buna şüphe mi var? Devletin şekli değişiyor. Artık vilâyetler yok; şehirler, kasabalar, köyler var. Buralarda Merkezin valileri, kaymakamları ve diğer memurları bulunabilecek. Ama icracı değil, denetletici olarak. Tabiî doğrudan doğruya Merkeze bağlı işler yine öyle kalacak. Fakat mümkün olduğu kadar bunlar bu bölge idareleri aracılığıyla yapılacak.

İDARECİ — **Hangi işlerin tamamen bölgelere ait, hangilerinin de Merkeze ait bulunması lâzım geldiği hakkında ne düşünüyorsunuz?**

BİZ — Konunun ayrıntılarına gitmiyelim. Zaten bu konu uzun uzun araştırma ve incelemeleri gerektirir.

FİLESOF — **Bölgelerin Merkeze bağlı olmadan idareleri...**

İLİMCİ PROFESÖR — Bu kadar da değil; kanunlarla tesbit edilmiş konularda...

FİLESOF — **Evet, ben de onu demek istiyorum. Kısaca bağımsızlık diyelim. Bölgelerin bağımsızlığı devlet idaresinde eski devirlerde uygulanan bir sistemdir. Şüphesiz o zamanlar memleketin bir ucuyla bir başka ucu, ve hepsiyle Merkez arasında ulaştırma ve haberleşme, günlerce aylarca sürerdi; buna o zaman zaruret vardı. Şimdi saniyede haber ulaşabiliyor, koskoca Türkiye'nin bir başından öbür başına iki üç saatte gitmek mümkün. Bu durumda artık merkezî idareler devrine girilmiştir; bölgesel ve mahallî idare sistemini uygulamaya lüzum kalmamıştır demek doğru değildir. Çünkü merkezî devlet bağlayıcı ve tutucu bir güçtür. Bir kanun koyar, onun memleketin her tarafında aynen uygulanmasını ister. Buna da mecburdur. Fakat bu, sosyal realiteye aykırıdır. O kanun belki yurdun onda dokuzunda uygulanmamaktadır.**

Merkezî devlet sistemi, bütün uzuvları bağlayıp hareketten mahrum bırakmak, ya da fonksiyon yapamayacak duruma sokmak demektir. Bu sistemin aleyhinde ve bağımsızlık lehinde daha çok şey söylenebilir. Bu bakımdan bölgelerin, mahallî idarelerin bağımsızlığını istememeye imkân yoktur.

Ancak bir nokta var: Bizde bölgelerin bağımsız olması, Doğu'da bir tehlike doğurmaz mı? Bu konuda içimde bir tereddüt doğdu.

TARİHÇİ — İçinizde bir tereddüt doğmasın. Aksine Doğu davâsı diye kendi kendimize yarattığımız, bir tehlike gibi önümüze çıkarttığımız bu tarihe ve sosyal realitelere taban tabana aykırı davâyı kökünden silmek için bölge bağımsızlığına dayanan bir idare düzeni kurmamız lâzım. Doğu'da bir kürt topluluğu var. Bu bir realitedir. İnkâr edilemez; ancak saygıyla kabul edilir. Bizim kapıkulu idaresi burnunun ucunu görmiyecek kadar câhil olduğundan bu topluluğu kendine düşman tanımış, ve her vasıtayı kullanarak düşman etmeye çalışmış. İdare kapıkulunun değil de halkın elinde olsaydı, pekalâ türkle kürt arasındaki kardeşlik duyguları alevlenir, kuvvetlenirdi. Kürdün kendisine **«kürdüm»** demesini, kürtçe konuşmasını bile istemeyen zihniyetten kurtulduğumuz gün herşey değişmiş olacaktır.

BİZ — **Konu üzerinde konuşmak üzere daha dört arkadaşımız söz aldı: İktisatçı, Sosyalist Profesör, Sosyalist Aydın ve Sosyalist Yazar. Fakat vaktimiz doldu.**

Devlette reform konusu üzerinde bu Oturumumuzda yapılan konuşmalardan hepimiz çok yararlandık. Kapıkulu devletinden halk devletine geçmek, yapacağımız devrimlerin en büyüğü olduğunda fikir birliği halindeyiz. Bu devrimin içinde mahallî idarelerin bağımsızlık davâsı da vardır. Ancak bu hedef İl özel idareleri, belediye ve köy statülerinde reform yapmakla mümkün olamayacağı, bölgelerin bağımsızlığını sağlayan köklü bir reforma ihtiyaç olduğu sonucuna varıldı.

Çok değerli görüşlerinizi açıklama ve Oturumumuza katılma lûtfunda bulunan sayın arkadaşlarımıza ve misafirlerimiz sayın Âmme İdaresi Profesörüne teşekkürlerimizi sunar, ve Oturumu kaparız..

Sevki İdareci yetiştirme

Dünyada artık teknolojinin ve buna dayanan sevki idarenin milletlerin hayatında ilerleme ya da gerileme için tek faktör olduğu bir döneme girdik. Şimdi devletler özellikle sevki idare yolunda, ilerliyen teknolojiye kendilerini uydurma çabasındadırlar. Biz ise devlet idaresinde olduğu kadar iktisadî işletmelerimizde, hattâ bankalarımızda da bu konuda ilerleme şöyle dursun, çeşitli nedenlerle gerilemekteyiz. Arkadaşımız Koçer'in incelemesini bu bakımdan önemli ve uyarıcı bulduk.

Prof. Yük. Müh. Melih KOÇER

ENDÜSTRİYEL sistem, maddî kaynakları refaha çeviren bir sistemdir. Klâsik iktisatçı için gaye, (fayda) ve daha doğrusu (Kârlık) dır. Çağdaş ekonomide bu, ancak gayelerden biridir. (Nihai gaye) veya (Finalite), ücret ve fiyat unsurlarını kapsamadıkça sevki idarenin prodüktif olması mümkün değildir.

Günümüzde bu konular üzerinde çalışan bütün bilim adamları ve düşünürler, bir ortak görüşü sık sık tekrarlıyorlar: İnsanlık hızla değişen bir dünyada yaşamaktadır. Sevki idare kavramını bu açık gerçeğin dışında düşünemeyiz. Sevki idarecilik sürekli intibak gerektiren bir sanattır.

Dünyadaki hızlı gelişme prosesini bir kaç basit misalle açıklayabiliriz :

Jül Sezar'dan bu yana insanın bir saatte aldığı maksimum yol grafiğini ele alalım :

Çağ	Bir saatte alınan yol
Jül Sezar	50 KM/Saat
1900	150 KM/Saat
1935	500 KM/Saat
1950	1.500 KM/Saat
1960	23.000 KM/Saat

Hız artışı: İlk 2000 yılda 3 kat, bunu takip eden 35 yılda, 5,3 katı, 15 yılda 8 kat ve en nihayet son on yılda 18 kat olmuştur. J.Sezar'dan günümüze, insanlar 560 kere daha hızlı hareket edebilmektedirler.

Enerji artışı da benzer bir değişme grafiğini takip etmektedir. 1776 da J.Watt'ın buhar makinesini keşfinden bu yana, kömür (siyah), rüzgâr (mavi), su (beyaz), met (yeşil) enerji çeşit ve renklerinden geçilerek madde yapısında saklı enerjiye kadar, rakkamların ifadesinin ötesinde KW'larla gösterilebilecek kudret, insanlığın emrine intikal etmiştir.

Orta çağdan beri yapılan önemli buluşlara göz atalım, keşif sayılarının yıllar içinde artışı bir geometrik dizi kanununa bağlı kalmaktadır.

Bu artışları grafik olarak göstermek istersek, exponsisiyel bir değişim eğrisiyle karşılaşmaktayız. Yer yüzünde insan sayısının artışını inceleyelim. 17. yüzyıldan bu yana, dünya nüfusu 400 milyondan 3 milyara yükselmiştir. Son 100 yıl içinde artış oranı 3'dür.

Avrupa'da üniversite doğuşunu X. yüzyıla götürmek mümkündür. Bugüne gelinceye kadar geometrik bir dizi halinde çoğaldığını görmekteyiz. Son 66 yılda bu sayı iki katına yükselmiştir. 2000 yılında Avrupa üniversitelerinin sayısının 400'e çıkacağı tahmin edilmektedir.

Son bir misal olarak, insan zekâsının bulucu kabiliyetini açıklamak üzere 1910-60 dönemleri arasında tescil ettirilen patent sayılarının değişimini ele alalım. Bu 50 yıllık dönemde büyük sosyal ve ekonomik olaylar, yüz kadar savaş ve ihtilâl geçirilmiş olmasına rağmen, bilhassa 1950-60 döneminde bu sayıdaki artış yine exponansiyel bir gidiş göstermektedir.

Gelişmenin hızlandığı dünya

Gerçekten, gelişmenin gözle görünür şekilde hızlandığı bir dünyada yaşamaktayız. Bu hızlanmaya matematik bir deyiş şekliyle (gelişmenin gelişmesi) adını da verebiliriz. Bu hızlanma, düşünüş çerçevemizi, perspektiflerimizi, maddi ortamımızı ve bizi saran (imkân ortamı)nı her'an etkilemektedir. Dün bizim için kesin olan her şey, bugün değişmekte, yarın bir başka hüviyete bürünmektedir. Fert olarak, yönetici veya lider olarak, harekete tekaddüm eden (Karar) ve hızla değişen şartlara intibak, gerçek bir ilim durumuna yükselmektedir.

Hızlanan dünya, özellikle yöneticileri, sürekliliğe, geleneğe ve alışkanlığa dayanan klâsik düşünüş tarzlarını değiştirmeğe zorlamaktadır. Bu hızın getirdiği yenilikler, değişen şartlara uymakta gösterilen kabiliyete bağlı olarak tezahür etmektedir. Hızlı değişmeye intibak, işletmeden

işletmeye, toplumdan topluma, farklı olmaktadır. Sebepleri atavik, etnik, sosyal, beşerî veya coğrafî ne olursa olsun, hızlı değişmeden doğan ekonomik büyüme her yerde aynı seviyeye erişememektedir. Bunun neticesinde doğan hız farkları, toplumlar arasında derin gelişme farklarının doğmasına yol açmaktadır. İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan «Az gelişmiş-Gelişen-Gelişmiş» gibi deyimlerin menşeini bu şekilde izah edebiliriz. Bunlara şimdi bir yenisi katılmak üzeredir. J.J. Servan Scheiberin kehanetine göre: «XXI. yüzyıl, mahdut sayıda Endüstri Ötesi Milletlerin doğuşuna şahit olacaktır».

J.J. Servan Schreiber'in satış rekoru kıran ve dilimize de (Amerika meydan okuyor) adı altında çevrilen (Le defi Americain) isimli kitabı, XXI. asrın dünyasını, matematik istidlalare dayanarak önümüze sermektedir.

Yazar yarını, Avrupa ve özellikle Fransa bakımından incelerken: «Ne General Motors Alman Wehrmaçht'ı, ne Concorde projesi Rommel'in Sedan yarmasıdır. Fakat General Motors'un, 22 küsur milyar dolarlık cirosu ve 2,1 milyar dolarlık kârıyla, birinci sınıf 10 Fransız, 10 Alman, 10 İngiliz firmasıyla, en büyük 10 Japon firmasının toplam olarak elde ettikleri neticeyi tek başına sağladığı bir gerçektir. Aradaki fark, General Motors bu neticeyi 730.000 kişi ile temin ederken, diğerlerinin aynı sonucu 3,5 milyon insanla elde etmiş olmalarıdır.

Rand Corporation tarafından görevlendirilen A. Wiener ve H.Kahn gibi araştırmacıların teşebbüsüyle kurulmuş olan Hudson Institute, 1967'nin 9 en ileri millî gelirli memleketini şu şekilde sıralamaktadır :

A.B.D., İskandinavya, Kanada, B. Almanya, İngiltere, Fransa, Sovyet Rusya, İtalya ve Japonya.

Aynı enstitüye göre, 2000 yılı, (Post-Industriel) veya (Endüstri ötesi) memle-

ketlerin doğuşunu görecektir. O zaman, yine millî gelir esasına göre, memleketlerin ekonomik hiyerarşileri şöyle olacaktır:

Memleketler	Dolar (M.G.)
Endüstri öncesi	50-200
Endüstrileşmekte olanlar	200-600
Endüstrileşmiş	600-1500
İleri endüstri	1500-4000
Endüstri ötesi	4000-20000

Bu sonuçların arasında sadece: A.B.D. Japonya, Kanada ve İsveç bulunacaktır.

Bu memleketlerde haftalık çalışma süresi 28 saat olacak; ekonomik faaliyetleri, (Tarımsal-bedenî) birinci ve (Endüstriyel-makineli) ikinci sektörden, (Fikrî) üçüncü sektörle (Hizmet) dördüncü sektörüne intikal etmiş bulunacaktır. (Hizmet) dördüncü sektörü, (Fikrî faaliyet) üçüncü sektörünün ileri bir kademesi olacaktır. Bu toplumlarda özel sektör, teknik ve bilimsel reaksiyonların başlıca kaynağı olmaktan çıkacaktır. Endüstri alanı (Sibernetik Kumanda)ya intikal edecektir. Ulaştırma alanında zaman ve mekân, önemli faktörler olmaktan çıkacaktır. Endüstri ötesi bir memlekette alt ve üst gelirler arasındaki fark, günümüzün endüstri memleketlerindeki farkların altına düşecektir.

J.J. Servan Schreiber bu olayların sebebini bir (Büyüme Helezonu)na bağlamaktadır. Böyle bir gelişme, para ve sermaye meselesi değildir. Amerika ile Avrupa arasında mevcut (Technological gap-Teknolojik uçurum) aslında bir (Sevki idare uçurumu)dur ve bu uçurum gün geçtikçe artmaktadır. Bu uçurum kaynağını, her şeyden önce, yaratıcı gücü doğuran Sevki idare ve Organizasyon kabiliyetinden almaktadır.

(Gerisi var)

Duydukların ve Düşündüklerim

Yazan : **Dr. İlhami MASAR**

DEFİCİT FİNANCİG

Borçlanarak yatırım yapmak da mümkündür, buna **Deficit financig** derler. Biz, Birleşmiş Milletler'de, kalkınma plânları yaparken, çok kere, tabiî ölçülü olmak şartıyla, bu usulden istifade edilmesini tavsiye ederdik. Bunun sebebini, iktisatçı olmayan okuyucularımın da anlayabilmeleri çin, misâller ile izaha çalışacağım:

1 — Memleket için borçlar:

Son 20 sene zarfında Türkiye'de hayat pahalılığının beş misli arttığını ve Türk parasının satın alma gücünün beş misli düştüğünü kabul edelim. Bu beş sene evvel satın alınan bir yatrımı malına bin lira veriliyor ise, bugün beş bin lira ödenmesi lâzımdır, manasına gelir. Alınan borç para için, borçlu, senede % 20'den az faiz ödediği müddetçe, bu işten kârlı çıkar.

Bu sebepten dolayı hükümetler, alıcı buldukları takdirde devlet tahvilleri satmaya çalışırlar; şirketler yüksek faizli obligasyonlar çıkarırlar; bankalar ise bir memlekette devalüasyon devam ettiği müddetçe, yeni yeni şubeler açarlar ve para çekmek için bol propaganda yaparlar.

2 — Memleket dışı borçlar:

Dünya piyasasında, aynı müddet zarfında, para ölçüsü olan Doların satın alma gücünün yarı yarıya düştüğünü kabul edersek, söviz olarak alınan krediye ödenen faiz yüzde beş etrafında olduğu müddetçe, borçlu bu işten kârlı çıkar.

İşi pek basite icra ettim. Mesele tabiî daha karışıktır. Alınan borcun nemâ getiren yerlere yatırılması lâzımdır. Borç yükü, millî ekonomiyi sarsmamalıdır.

Bilen de bilmeyen de devlet borçlarına çatıyor. Bu yazıyı onun için yazdım.

VERGİ ÖDEMEK EZİYETİ

Bizde işin kolaylaştırılmasını hiç kimse düşünmediği için, vergi ödemek bir eziyettir. Onun için çok kimseler hiç vergi ödemezler ve rahat ederler. Meselâ ev vergileri, Avrupa'da, çek ile ödenir. Vergi dairesine telefon edersiniz; borcunuzu öğrenirsiniz ve çeki yollarsınız. Bizde ise sıraya girersiniz; sıranız gelir, zavallı memur başlar hesap etmeye: Bina, buhran, Millî Müdafaa, ışık - çöp, misil, ceza. İlgili daire bu vergileri bir türlü birleştiremez.

Radyo vergisi bir maskaralıktır. Her kes 1930 senesinde satın aldığı radyonun vergisini öder, halbuki radyo çoktan çöplüğü boylamıştır. Yeni radyonuzun vergisini ödemek için, eski radyoyu çuvala koyup postahanede mühürletmek lâzımdır, bunu kimse yapmaz.

Gelir vergisi başlı başına bir meseledir. Şimdi de tasarruf bonolarının değiştirilmesi derdi çıktı. Sekiz sene evvel alınan bononun başka yerden satın alınmadığını ispat için daha önce herkesin bir muhasebe servisi kurması lâzımdır. Burada da ehliyet, pasapor, ithal permisi sahtekârlığı ile kaşarlanmış kimseler devleti büyük zararlara sokacaklardır. Bizim ise uzun kuyruklarda sıra bekliyerek canımız çıkacaktır.

VURGUNCULAR

Memleketimizde normal yollardan para kazanmak hakikaten güç. Ben elimdeki parayı endüstri hisse senetlerine yatırdım. Alâkadar olduğum bir müessese, namuslu, vergisini verir; memur ve işçilerini terfih etmek için elinden geleni yapar. Fakat dört senedir beş kuruş kâr alamıyoruz. Evvelâ bir grev oldu, sonra sabotaj neticesi bir yangın ile daha iki tane imalâtı bozan sabotaj hareketi oldu. Yüzdeyüz Türk sermayesi ile çalışan bu gibi müesseselere yapılan düşmanlığı anlamıyorum.

Solcular bu memlekette çatacak yer bulamıyorlar da, hep normal olarak çalışan müesseselere neden çatıyorlar? Memleketi yıkmak mı istiyorlar?

Gümürk kaçakçılığı, oto suistimali, esrar kaçakçılığı, arsa spekülâsyonu yapanlara çatmak yok mu? Senede yüzbinlerce lira kazanıp üçbin lira vergi veren sabit vergili meslek erbabını gören yok mu? Zavallı toy öğrenciler, boş vakitlerini sinemada geçirecek yerde, vergi dâirelerini uyarsalar, bu memlekete hizmet ederler.

EKMEK İSRAFI

Zengin memleketlerde buğday bolluğu varmış. Amerika ve Kanada 1968 mahsulünü bile satamamış; fiatları kırmışlar. Almanya bize tahıl ihraç edecek vaziyete geçmiş.

Dövizi ve parası olmayan ülkelerde ise buğday sıkıntısı var. Biz de bu ülkelerden biriyiz.

Nüfusumuz artıyor, topraksız köylü şehirlere göç ediyor. Bundan dolayı buğday tüketimimiz her sene 150.000 ton artıyor. Mahsulün pek iyi olmadığı senelerde ithalât yapmaya mecbur oluyoruz. Kontrollü sulama tesisleri kurmaya ehemmiyet veremezsek, vaziyet her sene daha da ciddileşecektir.

Geçenlerde bir çöpçü müfettişi ile görüşüyordum. İstanbul'da her gün 50.000 ekmeğe tekabül eden ekmek parçalarının çöp tenekelerine atıldığından şikâyet ediyordu. Bu hâl fakir halkın yaşadığı mahallelerde de aynen böyleymiş.

Ekmeğe, vesika usulü tatbik edelim demiyorum, fakat halkı radyo ve gazetelerle biraz uyarsak iyi olacak. Bu gidişle birgün buğday ithal edecek dövizimiz olmazsa ne yaparız?

ALAFRANGA YEMEK

Birkaç birinci sınıf lokanta hariç, bizde alafranga yemek diye insana, etin yanında beş on iç bezelye ile, soğuk patates verirler. Yabancılar hep bundan şikâyet ederler. Hele o soğuk patates yok mu, o bir felâkettir. Dünyanın hiçbir memleketinde böyle birşey yoktur.

Almanlar da çok patates verirler ama orada patatesin değişik şekilleri vardır, insan seve seve yer. Fransızlar'ın garnitürleri enfestir, İngilizler insana bol lahana verirler, ama hiç olmazsa lahana sıcaktır.

Ben basit bir lokantaya gittiğim zaman, «Aman sakın soğuk patates vermeyin» demek, ilk sözüm olur.

Turistik ahçı ve garson yetiştiren müesseselerimizin başında bulunanlar, bu konusu ele alsalar, iyi ederler.

TÜRKÇE OLMAYAN MAĞAZA İSİMLERİ

Cumhuriyetten evvelki devirde Beyoğlu bir yabancı şehrine benzerdi. Dükkânların üstünde şöyle isimler görünürdü:

«Nea agora», «Au Lion d'or».

Her şey Türkçe olacaktır dedik, ve hakikaten de bu emre uzun seneler uyuldu.

Son zamanlarda yabancı isimler yine moda oldu. Fakat bunlar Türkçe harflerle meselâ: Mulen Ruj şeklinde yazıldığı için ona da diyeceğimiz yok. Ama Bulgar Hava Yolları bir tek Türkçe kelime kullanmadan «Bulgarian Airways» Almanlar da «Lufthansa» ismini kullanıyorlar. Bu, dünyanın hiçbir memleketinde yoktur. Her yerde o memleketin lisanı ön plâna konur. Almanlar da:

Alman Hava Yolları — Lufthansa... diye yazmalıdırlar.

İlgililerin dikkat nazarına arz ederim.

Yazımızın çokluğu dolayısiyle **«Dış âlem — Olaylar»** yazısı bu sayıya giremedi. Özür dileriz..

ARTIK YAŞLILARA HAYAT HAKKI OLMAYACAK MI?

Avrupa'da bir avuç anarşist öğrenci, ortaya yeni bir fikir atmış bulunuyorlar; diyorlar ki:

«Nüfus deli gibi artıyor; yaşama süresi gittikçe yükseldiğinden, bu nüfusun beşte birini, artık toplum için çalışamayan emekliler teşkil ediyor. Millî gelirin mühim bir kısmını yiyen bu insanlar, bütün hastaneleri dolduruyorlar; gençlere hastane ve sanatoryumlarda yer kalmıyor. Halbuki çalışan insanlar ihtiyarlardan ziyade sıhhatli kalmak zorundadırlar.»

İnsaflı çocuklar, yaşlılar emeklilik yaşına gelir gelmez öldürülmelidir demiyorlar. Yalnız bunların toplum için faydasız olan ömürlerini lüzumsuz yere hastanelerde uzatmak için tıp gayre sarfetmemelidir diyorlar. Doktorların onların acılarını dindirecek ilâçları vererek yetinmelerini istiyorlar.

Ben yaşlı olduğumdan bu fikir tabiî hoşuma gitmiyor.

EMEKLİ BÜYÜKELÇİLER

Yaşını dolduran insanlar artık çalışamazlar. Kendilerinin geri kalan senelerini köşelerinde istirahatla geçirmeleri doğrudur. Bu suretle hem ömürlerini uzatmış, hem de daha az yaşlı kuşaklara yer açmış olurlar.

Bu gibi emekli kimseler arasında, emekli Büyükelçiler beni dâima çok ilgilendirmiştir.

Bunların birçoğu yakın arkadaşımdır. Memleket dışında geçirdiğim uzun seneler zarfında kendilerinin güzel sefaret binaları içinde uşak ve şoförleriyle nasıl yaşadıklarını yakınen bilirim. Büyükelçiler herkesin zannettiği gibi kokteyllere gidip zevk ve sefa içinde vakit geçirmezler; ağır mecburiyeleri vardır. Fakat mühim bir şahsiyettirler. İşte bu sebepten dolayı her ihtiyar kimsenin geçirmesi lâzım gelen hayatı kabullenmek onlar için güç oluyor. Ben bir lokal köşesinde oturan eski dostum bir Büyükelçi gördüğüm zaman dâima üzülürüm.

Bu söylediğim hal Orgeneraller için de vâkidir. Koca bir Orgeneralin sivil elbise ile, herkesten eski hürmeti bekliyerek dolaşması acıklı oluyor.

MÜZİKLİ TİYATRO PİYESLERİ

Artık bizde de Amerika'dan gelme «Müsical»ler moda olmaya başladı. İstanbul'un beş altı sahnesinde müzikli piyesler oynuyor ve bu arada bale gösterileri de yapılıyor.

Herkesin keyfine karışmam. Bizde çok kimseler tombul bacaklı kadınları severler. Fakat bir balede dans eden kızın bacakları düzgün ve tenasüplü olmalıdır.

Ben Newyork'da yaşarken, Brodway tiyatrolarından birinin rejisörü ile konuştum. Bana !Müsikaller, müzik anlayışı olan güzel bacaklı kızlarla ayakta dururlar» demişti.

Bizim tiyatrocular anlaşılan, bu hakikati kavramamış bulunurlar. Baleye çıkan bazı çarpık bacaklı kızlar, müzik sağa dediği zaman sola bacak savuruyorlar.

Tiyatroculara tavsiyem, ya bu işten vaz geçmeleri, yahut da daha uygun evsafta baleci kızların gelmesi için, onların haysiyetlerine hürmet eden bir ortam yaratmalarıdır.

İSTANBUL KÜLTÜR SARAYI

Adalet Parti Hükümeti Kültür Sarayını ikmâl etmekle çok büyük bir kültür

hizmeti başarmıştır. Türk aydınları bu hizmeti unuamayacaklardır.

Bu satırlarla bana düşen vazifeyi ifa ettikten sonra ,işin teknik tarafını ele alacağım.

1 — Bizde âdettir, devlete ait tiyatrolarda ilk ön sıralar memurlara ayrılır. Bu yanlış bir tutumdur. Ön sıralar pahalı fiyatla satılabilir. Bu bütün dünyada böyledir. Memurlara sağ ve sol localardan biri pek âla tahsis edilebilir. Kültür Sarayına böyle yapılması doğru olur. Bunu söylerken tabiî devlet büyüklerinden bahsetmiyorum.

2 — Kültür Sarayına herkes paltosu ile girmek istiyordu. Bu çirkin bir şeydir ama, müşterilerin paltolarını çıkarmaları için hava verme tertibatını insanları üşütmiyecek tarzda ayarlamak lâzımdır. Batı dünyasında bu tertibat perde aralarında çalıştırılır. İlk gidişimde benim arkam tutuldu; ikinci seferde yanıma bir yün yelek aldım.

3 — Balkonların birinci sırasından sahne görülmüyordu. Ön parmaklık çok yüksekti. Bu hatâ düzeltilmelidir.

4 — Işık memurları, eve çabuk gidelim diye, halk daha vestiyerden paltolarını almadan lâmbaları söndürüyorlar. Bu yapılmamalıdır.

5 — Binanın yanındaki evvelce istimlâk edilmiş olan apartımanlar, biran evvel yıktırılmalıdır. Oraya yerleşmiş olan alâkalı memurlar tabiî rahatlarının kaçmasını istemezler ama, bu kadar para sarf edilmiş olan binanın tamamiyle kendini göstermemesi yazık olur.

Bu seferlik bu dört noktaya işaret ederek yetineceğim. Gelecek sezon, operamız normal olarak çalışmaya başladıktan sonra daha başka söyliyeceklerim olacaktır.

BİR İŞ BANKASI MÜŞTERİSİNİN ŞİKÂYETİ

Gazetelerimizde, dergilerimizde herşey uluorta tenkit edilir de nedense bankalara kimsenin birşey demeye dili varmaz. Halk, yolunda giden işler için «**Banka gibi işler**» der. Acaba şikâyet olmaması bundan mıdır?

Bir okuyucumuzdan aldığımız şu mektup durumun böyle olmadığını göstermenin bir küçük delilidir:

«İş Bankası... Şübesinde bir kiralık kasam var. Tasarruf bonolarımı almak için gitmiştim. Meğer kasa kiralarına ve depozetoya üç misli zam yapmışlar. Mecburen kabul ettim. Bir de mukavele yapmak lâzımmış. Dört büyük sayfe tutuyordu. Acele okudum. İçinde öyle hükümler var ki, meselâ kirayı üç ay geciktirirsem noter huzurunda kasamı açacaklar; hatta içindekileri satacaklar, hiçbir sorumluluk ta kabul etmiyorlar. Altında da Banka ve müşteri diye iki imza hanesi var. «Peki, dedim, siz de imzalayın da bir tanesini ben alayım». «Olmaz, dediler, adetimiz değildir; bunu yalnız siz imzalayacak ve bize vereceksiniz». Hayret ettim, «Nasıl olur, mukavele ise iki taraf ta bunu imzalayacak; ben ne imzaladığımı, taahhütlerimin ne olduğunu bilmeliyim» dedim; Müdüre kadar çıktım, «Olmaz» dediler. İş Bankası, başına buyruk, haktan hukuktan anlamayan bir teşekkül müdür? Biliyorum, bunu yazamazsınız ama ben size bildireyim hiç olmazsa içimi dökmüş olurum. Saygılarımla.»

Değişen Dünyadan Gâfil Türkiye

Tek şef sistemi buhran rejimi olarak tarihî bir zaruretti — Fikir kuraklığı içinde bunalan Türkiye — Atatürk'ün ilim adamlarına karşı güvensizliği — İnkılâp kadrosunu Atatürk niye kuramadı? — İnönü'nün fikre karşı düşmanlığı — İkinci Dünya Harbinde biz, harbe giren milletlerin hepsinden fazla harap olduk, çöktük. Oysaki harp zengini olabilir ve bu süre içinde kalkınmamızda hayli mesafe alabilirdik.

Yazan : Ahmet Hamdi BAŞAR

BEN tek şef sistemine karşı olamazdım. Batılılaşmamız, kalkınma idealimizi gerçekleştirmemiz için buna muhtaçtık. Ama, sistem bu hedefi sağlamak, aynı zamanda hürriyete varmak için vasıta olarak kullanılmak şartıyla... Oysaki bizde şeflik rejimi, tek adama teslim olmak sonucunu vermişti. Bu tek adamın da gideceği yola ışık tutan bir ideolojisi yoktu. Doğrusunu söylemek gerekirse, Batı medeniyetine vaktinde karışamamış, geri kalmış bir memleketin nasıl kervana yetişip katılabileceğini aramızda bilen de pek yoktu. Bu konuda araştırma yapmak, çaba harcamak da olamıyordu. Kurulan rejim fikre karşı amansız düşmandı. Fikir satan eroin satandan daha ağır cezalara çarptırılıyordu.

Ben öyle bir şef sistemi isterdim ki, şef'in etrafında seleksiyonla meydana gelmiş, sosyal sınıfları ve çeşitli ihtisas kollarını en iyi biçimde temsil edebilen bir yardımcı kadro bulunsun. Buna isterseniz «parti» deyiniz; isterseniz ve daha doğrusu hiç bu adı kullanmıyarak **«yüksek plânlama kurulu»** ya da **«istişare heyeti»** gibi bir ad takınız. Şef bunlarla danışsın; bunlar da demokratik ve bilimsel geniş hürriyet haklarına sahip olarak, aralarında tartışsınlar; karara varsınlar; kalkınma plânları hazırlasınlar ya da hazırlanmış plânları görüşsünler. Bu istişare, bu ön karar örgütüne her koldan yine iyi seçilmiş ecnebi mütehassıslar da katılsın; ayrıca araştırma enstitüleri de kurularak memleket geniş bir lâbratuvar hâline konsun.

Uzun yüzyıllar fikre karşı düşmanlık beslemiş bir milletiz. Bir taraftan din, bir taraftan devlet fikre düşman olmuş. Bu durumda bizim yapacağımız şey, dinin ve devletin bu düşmanlıktan yalnız vaz geçmesi değil; fikre dost olması, onun yaşaması ve gelişmesi için her türlü yardımı esirgememesidir. Yalnız fikir kılığı altında gericiliğin, yıkıcılığın, inkılâp ve

(1) Bu yazı serisi 88'inci sayımızda başlamıştır.

rejim düşmanlığının yararlanmamasını da sağlamak lâzım. Zâten işin en güç tarafı bu... Fakat bu güçlük devrimci, fikirden yana bir iktidar sâyesinde yenilebilir. Zâtane böyle bir iktidar olmazsa hiç birşey olmaz. Plânlama da yapsanız, sosyâl sınıfları ve çeşitli ihtisas kollarını örgütleştirseniz de hepsi nâfile... Sonu tek adamın dediğine varır; ve Cumhuriyet ile yıktığımız Osmanlı yönetim düzeni, olduğu gibi geri döner. Hattâ olduğu gibi de değil, daha dehşetli ve daha baskın şekliyle: Çünkü Osmanlı, yalnız siyasî iktidardı; ekonomiye hâkim değildi. Şimdi bizim tek şef sistemimiz hem bir siyasî iktidar, hem de gün geçtikçe gücünü arttıran bir iktisadî iktidar olacak.

Bence, ancak böyle bir devrimci ve bilgin kadro ve örgütleşme sâyesinde şef sistemi yürür, ve bu sistem inkılâbın yolunu açar. 1930'dan beri böyle bir rejimin özlemini çekmekteydim.

Atatürk, kendisine böyle bir destek aradı mı? Bu konuda kesin bir yargım şüphesiz olamaz. Fakat kanımca, aradıysa bile bulamadı. Ve buldukları olduysa onları da etraf yanında bırakmadı.

O zamanlar fikir bakımından ne kadar korkunç bir karanlık içinde olduğumuza şimdiki aydın gençlik, anlatılsa bile, inanmaz.

Açık konuşayım : Ben cahil denebilecek bir adamdım. Fazla okumaya vaktim yoktu. Özellikle 1925 ile 1934 arasında Türkiye'de olayların en civcivli zamanlarına, yüklendiğim vazife dolayısiyle fikir âleminden kendimi uzaklaştırmış sayılabilirdim. Okumaktan ziyade yazmaya, araştırmaktan ziyade konuşmaya ve ukalâlık edip kesin yargılara varmaya meraklıydım. Buna rağmen tanıdığım, sık sık toplantılar yaparak tartışmalar yaptığım bilginlerimizin çoğunu beğenmiyor; onlara basit aktarmacı ve kopyacı göziyle bakıyordum.

Liman şirketinde iken ve oradan ayrıldıktan sonra aşağı yukarı İkinci dünya Savaşının sonlarına kadar hemen her hafta birimizin evinde, ve son zamanlarda çok defa merhum Ahmet Ağaoğlu'nun evinde toplanırdık. Profesör Şekip Tunç, Profesör Hilmi, Ziya, daha birçok profesörler, meselâ riyaziyeci Kerim, kimyager İlhami Cıvaoğlu, iktisatçı Münir, mühendis Mustafa, Peyami Safa, İlhami Safa devamlı olarak toplantılarımızda bulunanlar arasındaydı. Zekeriya ve Sabiha Serteller, Nurullah Esat, Hakkı Tarık, Ali Naci, Haydar Rifat, Muhlis Ete ve şimdi adlarını hatırlayamadığım birçokları da arasıra gelirlerdi. Sonra bir de İktisatçılar Cemiyeti vardı ki, iktisadî konularda, özellikle devletçilik konusunda orada da tartışmalar yapardık. Liman şirketinde Umum Müdür olduğum sıralarda (1925 - 1934) çıkardığım **Liman** ve **Kooperatif** dergilerinin de tertiplediği toplantılarda da başka başka kimselerle aramızda çeşitli konuları konuşurduk. Birkaç kere de Beyoğlu ve İstanbul Halk Evleri'nde verdiğim konferanslar dolayısıyla devletçilik ilkesi hakkında tartışmalar yaptık.

Biraz önce de söylemiştim ya; az okuyan çok cessur olur. Bunun arapça da ata sözü bile var. O sıralarda kendimi ve fikirlerimi çok beğeniyordum. Bana bazı fikirleri dünyada yalnız ben bulmuşum gibi geldiği de oluyordu! Kitaplarımdan birini İstanbul üniversitesi hukuk fakültesi dergisinde eleştiren bir doçent (Maalesef bu dergiyi kaybettiğim için adını hatırlayamıyorum) benim şu Fransız şu Alman âliminden ilham aldığımı ve onların fikirlerini kopya edip kendime mâl ettiğimi yazdığı zaman şaşırıp kalmıştım. Çünkü bu âlimlerin adlarını ilk defa duymuştum; şüphesiz onların eserlerinden bir satır bile okumamıştım!...

Bütün cahiller gibi ben de cessurdum. Yalnız bizim ilim adamlarını değil, yarım yamalak okuyabildiğim batılı ilim adamlarını da beğenmiyordum. Batı ilmine karşı savaş bile açmıştım!... Pozitif bu ilmi, şüphesiz sosyâl ilimleri, bütün aşamaları henüz bir bir yaşanmamış bir tarihî halkanın olaylarına bakarak kanunlar koymuş olmasından dolayı eleştiriyordum. Avrupa'nın batısında doğmuş bir medeniyet, dayandığı temellerle, ilmi, ahlâki, rejimi ve her şeyiyle çökmektey-

di. Şimdi yeni bir medeniyet halkasını aşmak için tarih, bir buhran ve intikal dönemine girmişti. Batı ilim kanunlarına Tabiatın değişmez kanunları göziyle bağlanmış olanlar, ve onlara göre bize yön vermeye çalışanlar hücumumun hedefini teşkil ediyordu. Aramızda bizim âlim dediğimiz kimseler, Batı ilmini yarım yamalak öğrenmiş; sonra bize gelerek akıl satmaya kalkmış yarı aydınlardı. Avrupa'ya gidip iki sene kalan, biraz dil bilen adamı yakalayıp profesör yapıyorduk. Kendi yazdığı eserlermiş gibi yayınladıkları kitaplarda boy boy tercüme hatâları olurdu. Liberâl ekonomi, liberalizmle kalkınma onların memlekete gösterdikleri tek yoldu. Adı üniversiteye çevrildikten sonra da Darülfünu, bizim eski skolastik medresenin modern kalıba bürünmüş devamı olmaktan kurtulamadı. Merhum müderris (profesör) iktisatçı İbrahim Fazıl beyle olan tartışmalarımı hatırlarım. O bana haklı olarak **«câhil»** derdi. Ama ben de ona **«softa»** demekte kendimi haklı bulurdum. Ağaoğlu Ahmet, saydığım bir fikir adamıydı. Ama XIX. asrın liberal kafasını değiştirememişti. Bizler aramızda her hafta yaptığımız sohbet toplantılarında Ağaoğlu ile ben, ayrı iki görüşün adamı olarak, hep çarpışıyorduk. Tatlı zevkli geçen, bazen sabahlara kadar süren bu toplantılarda ikimiz Karagözle Hacıvat gibi rollerimizi yapar; sonra sarmaşdolaş birbirimizden ayrılırdık. Birgün henüz Avrupa'dan yeni gelmiş oğlu Samed'i bana tanıttı. Samed zâten ilk okulda talebemdi. Ama büyümüş, Avrupa'da tahsilini bitirmiş, yurda dönmüştü. Babası oğlunu göstererek :

— **«İşte senin kafanda biri...»** demişti. Fakat dediği pek çıkmadı.

Sözü biraz fazla uzattım. Anlatmak istediğim şu: Biz ancak şef sistemi altında inkılâp geçirebilir; hızla kalkınabilirdik. Fakat bu sistem altında Şef, her sözü kanun yerine geçen, eski zaman peygamberleri ya da Doğu diktatörleri gibi olmamalıydı. Şef bir kadro kurarak onlarla beraber çalışmalıydı. Atatürk'ü böyle

bir yol tutamadığı için eleştirmek doğru olmaz. Çünkü bilgili olarak, mütehassıs olarak kimlere başvurmuşsa hemen hepsinin Atatürk'ün sezişlerini ve değişen dünyayı kavrayamayan, Batı ilminin üstünkörü kopyacıları ve taklitçileri olduğunu görmüştü.

Atatürk'ün bizdeki âlim tipine karşı güvensizliği ve antipatisi bundan olsa gerektir. Onların cehaletini yüzlerine vurduğu çok olurdu: **«İktisat ne demektir? Sosyalizm ne demektir? Liberalizm ne demektir?»** gibi sorular yönelttiği kimseler cevap verirken hocalarla, bazan da hakarete uğrarlardı.

Serbest Fırka'nın kapatılmasından sonra çıktıkları büyük yurt seyahati sırasındaydı. Kayseri'de tüccarlar, pastırma yapacakları hayvanların öküz vebâsı var diye getirilmesine müsaade edilmediğini Gazi'ye yana yakıla anlatmışlardı. Gazi şikâyetin üzerinde önemle durdu; ve bu yüzden bir gün fazla Kayseri'de kaldı.

Sofrada çok önemli bir davâmızdan söz etti :

— **«Devlet idare edenler, en büyüğünden en küçüğüne kadar iktisadın ne olduğunu bilmelidir. Çünkü bugün ekonomi devlet idaresinden ayrılamaz.»**

Bu sözleri söyledikten sonra sofrada bulunan Kayseri valisine şunu sordu :

— **«Siz buranın valisisiniz. Şüphesiz ne demek istediğimi anladınız. Bize iktisadın ne olduğunu tarif eder misiniz?»**

Vali, sorunun manâsını birdenbire kavrayamamıştı. Yanımda oturduğu için, imtihanda kopya yapan bir öğrenci ürkekliğiyle, kulağıma eğildi :

— **«Hamdi bey; Mülkiye'de okumuştuk, ama şimdi unuttum. Neydi iktisadın tarifi?»** diye benden kopay istedi. Bereket versin ki, Gazi'nin pastırma işine ilgisiz kalan Kayseri valisini haşlamak niyeti yoktu. Şükrü Kaya'nın zekice bir müdahalesiyle iş tatlıya bağlandı.

İktisatçısı, felsefecisi, tarihçisi, dilcisi kim varsa hepsi karşısına çıktıklarında Atatürk tarafından imtihana çekileceklerini bilirlerdi. Bir gece Büyük Ada kulübünde tarihçi (Merhum) Ahmet Refik beye herkesin gözü önünde masaya çıkartarak :

— **«Ben cahilmişim; şimdi anladım»** dedirtmişti. Gazi o zamanlar tarihe merak sarmıştı. Dikkat edilirse Atatürk, devrimlerinin temeli saydığı tarih ve dil çalışmalarına, bu konularda âlim tanınan kimseleri pek karıştırmamış, kendisi yeni bir kadro kurarak onlarla çalışmalara girişmişti.

Atatürk, **«iktisat nedir? Tarih nedir?» Şiir nedir?»** gibi yönelttiği sorularla, aynı zamanda karşısındakilerin kavrayış ve zekâ derecelerini de ölçerdi. Bu imtihandan başarılı çıktıkları için Atatürk'ün gözüne giren ve Bakan olanlardan biri de mektep arkadaşım eski Maarif Vekili Hasan Ali Yücel (Merhum)dur. Yine aynı seyyahat sırasında Sivas'ta valinin verdiği akşam ziyafetinde, Maarif Vekâleti müfettişi Hasan Âli beye şunu sormuştu :

— **«Sıfır ne demektir?»**

Hasan Âli, felsefe okutmuş, bir de kitap yazmıştı. Felsefenin anladığı manâda sıfırı tarife kalktı; fakat Atatürk, tarifteki zaif tarafları yakalıyor, arkadaşımızı yeni soru yağmurları altında bunaltıyordu. Nihayet ilminden ziyade zekâsını kullanmayı becerdi :

— **«Sıfır, Sizin solunuzda olan benim»** diye Atatürk'ün hoşuna giden cevabı verdi.

Atatürk zamanında profesyonel ilim adamlarının susmaları ya da yapılanları ilme uygun bulmayıp için için eleştirmeleri karşısında, bunların dışında birbirinden ayrı iki fikir akımının doğduğuna, fakat her ikisinin de gidişat üzerinde hiçbir etki yapmadığına değinmek isterim. Bunlardan biri Şevket Süreyya'nın Ankara'da önderlik ettiği **Kadro** hareketi, ikincisi de benim İstanbul'da filizlendirmeye çalıştığım **İktisadî devletçilik** hareketi. Bunlar inkılâp geçirmekte olan Türkiye'ye özgü kalkınma yollarının araştırılması çabalarıdır. Hem Şevket Süreyya'da hem bende gençlik icabı, budalaca bir kendimizi ve fikirlerimizi beğenme edası vardı. Yazılarımızda büyük lâflar etmekten çok hoşlanırdık. Şevket'i bil-

mem ama, ben eski yazılarım arasında şimdi okumaya bile tahammül edemediklerim var. Var, fakat hâlâ canlılığını muhafaza eden, bugün kelimesi kelimesine yazıp altına imza koyabileceklerim de az değil. Ne kadar çorak yerde akıp gitmişim!. Kırk senedenberi, şu memleketin dertlerine gönül vermişim; yok buğday davâsı, yok iktisadî devletçilik davâsı, yok şu, yok bu davâyı durmadan yazmışım, çırpınıp durmuşum. Ne olmuş sonu biliyor musunuz? Yazdıkça, söyledikçe herkes benden uzaklaşmış; kötü kişi olmuşum.. Bu adam bir şeyler söylüyor; elbet bir bildiği vardır; çağıralım da şu işde ne düşünüyor diye fikrini soralım diyen çıkmadı, hiç bir zaman..

İstanbul Ticaret Odası'nı ben millileştirdim. Evet, ayıp söylemesi, biliyorum, öğünmek gibi olur. Ne olursa olsun, bu bir realite.. Bundan 46 sene evvel mösyü bilmem nenin reis ve bilmem mösyü nenin umumî kâtip olduğu, dosyalarının bile fransızca tutulduğu İstanbul Ticaret Odası'nı Türkleştiren bu satırları yazan adamdır. Çok genç yaşımda iken millî odanın kuruluşunu başardım. Sonra aradan uzun seneler geçti; yazdım, çizdim. Birgün bu Ticaret Odası bir iş hakkında beni çağırıp fikrimi olsun sormadı.

Bir Yüksek İktisat Meclisi kurulması, yapılacak işlerin orada mütehassıslar arasında görüşülmesi için çalıştım. Galiba 1930'lardan sonra bir danışma niteliğinde, bir işe yaramayacak şekilde, böyle bir meclis de kuruldu. Beni de oraya çağırırlar; azâ yaparlar diye bekledim; kimse aldırış etmedi.

Hangi birini anlatayım? 1947'lerde iş adamlarımızı, tüccarlarımızı biraraya toplıyarak, onları politika dışında memleket davâları ve kendi meseleleriyle ilgilendirmeye çalışmak için İstanbul Tüccar Derneği diye bir dernek kurdum. Af edersiniz; yine kurdum dediğim için öğünüyorum sanacaksınız. Ne sanarsanız sanınız; hakikat budur. En azından üç sene bu memleket fikir hayatında önemli yer tutmuş, iki büyük kongre toplamış, yurt çapında yayılmaya yüz tutmuş bu örgütü ben kurdum ve içinden evvelâ kemedi; mebus olduğum için derneğin ben atıldım. Küçük doğmuş fakat kendini büyük görmüş bir zavallı beni çeişlerini o üzerine almış; biraz da paravana adam olmaktan kurtulmuştu. Fırsatı ganimet bildi; bir kulpunu bularak beni üyelikten çıkarttı ve çıkarmasından hemen sonra da dernek battı.

Başıma gelenleri bir bir anlatmaya kalkarsam, kitaplar dolar. Gayet samimî söylüyorum; içinde yaşadığımız toplumu idare edenlerin kimler olduğunu, zihniyetlerini ve güttükleri hedefi çok iyi bildiğim için, bütün bunları gayet normal karşılıyorum. Güneşin batması ve gecenin olması kadar normal.. Kapıkulunun idaresi altında olan her toplumda bu, böyle olur. Hattâ toplumların geri ya da ileri seviyede olmalarının da pek o kadar önemi yoktur. Çok ilerlemiş Almanya'da böyle bir idare varsa - ki Hitler zamanında olmuştur - bizde olanlar mutlaka orada da yaşanmıştır. Belki arada nitelik farkı olmuştur. Meselâ Hitler ekonominin iyi işlemesi için adam bulup ona teslim olabilmiştir; bizde bu olmaz. Şef birisinden akıl danışır, onun dediğini yaparsa hemen küçülür. Çünkü biz Şark memleketiyiz. Şef Allahtan sonra gelen adamdır. Araya başkası karıştı mı, tepetaklak olur.

Bizde ve durumu bizim gibi olan memleketlerde fikrin zararlı birşey olarak tanınması nedenlerini anlatmak uzun sürer. Yalnız bu nedenler arasında en güçlü olan bir tanesi şudur: Fikir, iktidara hâkim tek adama karşı yönelmiş ve onun kaderini küçültmeyi hedef tutmuş bir silâhtır. Bu memleketlerde fikir Şef'in tekelindedir. O doğru olan, hak olandan başka birşey söylemez. Şu halde Şef'in söylediğinden ve istediğinden başkasını söyliyen ve istiyen cezalandırılmalıdır. Buna göre kanunlar yapılır ve cezalar konur.

Şimdi yine konuya dönelim:

Atatürk, fikre karşı aslâ düşmanlık beslemiyen, hattâ onu arayan bir adamdı. Aradığını bulamadıysa kabahat O'nun değildir; ya da bu konuda ona

başka yönlerden kabahat yüklemek gerekir.

Fakat İnönü?

Tarihî gerçek aranıyorsa, açık söyliyeyim: İnönü, fikre karşı daima şüpheli ve kuşkulu olmuş; bir konuda fikir ilerhi sürenin şahsen kendisine hücum ettiği inancından bir türlü kurtulamamıştır. Bunun yüzlerce, binlerce örneğini verebilirim. Fakat buna pek lüzum yok sanıyorum. Tek Şef, tek söz sahibi olduğu zamanlarda kendisine hiç bir fikir ortağı tanımaması; etrafında çalıştırdıklarını kayıtsız şartsız kendisine bağlı insanlardan seçmesi; devlet yönetiminin - rejim konusundaki titizliği süre gitsin, buna bir diyeceğimiz yok - bir ihtisaslaşma, bir örgütleşme işi olduğunu hiç bir zaman kabul etmemesi bunun başlıca delilidir. Bu hâl zavallı Menderes'te de vardı. O da fikir tekeline sımsıkı bağlıydı; ihtisasları karşısında görürdü. Hattâ teknik alanlarda bile.. Örneğin İstanbul'u berbat eden imar planı O'nun eseridir. Son günlerinde İspanya'ya gidip Franko'nun bütün yaptığı işleri mütehassısların hazırladığını gördüğünde, **«Bizde de bu iş böyle olmalıdır»** diyen bir yakınına:

— **«Benim böyle bir şeye ihtiyacım yoktur; bir ay içinde uğraşıp en mütehassısından daha iyi neticeye varamayacağım hiç bir konu tanımıyorum»** dediği uydurma değildir; bu sözü işiten halâ hayattadır.

İkinci Dünya Savaşı, bizim tek şef rejimini resmen kabul etmemizden sekiz ay kadar sonra patlak verdi. Bu savaşa girmememiz gayet isabetli olmuştur. Bu harp bizim yaşadığımız âlemin dışındakilerin arasında oluyordu. Bizim ona karışmamız için deli olmamız lâzımdı. İnönü'nün harp eden her iki düşman tarafla da dostça münasebetler kurması ve memleketi büyük bir felâketten kurtarması, bu millete yaptığı en büyük hizmettir. O'na tarih bu müstesna başarısından dolayı lâyık olduğu yeri vermiştir; ve Türk milleti minnettardır.

Fakat gerekli olsaydı bile harbe girecek halde değildik. Bu durumda ilk günden seferberlik ilân ederek bir milyona yakın askeri silâh altına almaya lüzum var mıydı? Silâhsız, mühimmatsız, çiftinden, çubuğundan ve işinden gücünden ayırdığımız yüzbinlerce üreticiyi tüketici durumuna sokacak, köylünün öküzünü ve kağnısını elinden alacak kadar bir tehlike içinde miydik? Seferberlik yaptığımız için mi saldırmaları muhtemel olan dış kuvvetler bizden korktular? Değil harp edecek, kımıldayacak halde olmadığımızı onlar bilmezler miydi?

yor; bu yüzden malları pahalılaştırıyor, ya da mallar yok oluyor» ithamı altında Ticaret Bakanlığından uzaklaştırıldıktan sonra, 27.Kasım.1940'da Ticaret Bakanı olmuş. Merhum Ökmen, insanın gözünün yaşına bakmıyacak kadar sert adam. Tüccarın malını haddinden fazlasına satmasının en azından hiyaneti vataniye olduğu kanaatında.. Hükûmet en sıkı, en şiddetli tedbirleri almış. İaşe teşkilâtı kurmuş ve başına barut gibi sert eski Emniyet Genel Müdürünü getirmiş; ve ona da Şevket Süreyya gibi koyu bir devletçiyi yardımcı olarak vermiş. Değerli arkadaşım Şevket Süreyya, bu vazifesinden evvel, Sanayi Tetkik Heyeti Reisiydi. Harp ekonomisinin çeşitli alanlarını tek merkezden idare etmek konusunda bir teşkilât kurulması için raporlar hazırlamış, teklifler yapmıştı. Memleketin emrinde bulunan maddî, manevî bütün iktisadî imkânlar devlet elinde bulunacak; maliyet ve satış fiatları serbest değil devlet tarafından tayin edilecek; alınan tedbirlerin selâmetle cereyanını engelliyen her hareket düşman menfaatine hizmet sayılarak en ağır cezalara çarptırılacaktı. O, raporunu tam hükûmete kabul ettireceği sıradan Başbakan Dr. Refik Saydam ölmüş ama; İaşe Müsteşarı iken harp ekonomisi planının mümkün mertebe uygulanması için elinden geleni yapmış. Fakat sonunda - kitabında belirttiği gibi - bu sistem sorumlu uygulayıcısı Ticaret Bakanını intihar arzusuna sürükliyecek kadar iflas etmiş..

Doktor Refik Saydam'ın ölümüyle Şükrü Saraçoğlu Başvekil oluyor ve iflâs eden sistem hemen bırakılarak, serbestlik ilân olunuyor. İzmir Belediye reisi iken orayı imar ettiği, bir de Milletlerarası fuar açtığı için dinamik ve yapıcı adam diye ün yapmış Dr. Behçet Uz Ticaret Vekili oluyor. Tüccar, hele İzmir tüccarı memnun.. Hükûmet fiatları serbest bırakıyor; kontrolları kaldırıyor; ihracat da yapılacak..

Derde çâre bulundu : Elimizi ateşten yandığı için, şimdi buzlu suya sokarak tedavi edeceğiz. Ama yeni Ticaret Vekili iktisattan, ticaretten anlamazmış!. Bunun ne önemi var? O da Başbakan ve bütün Bakanlar gibi Şef'in kumandası altında bir emir kulu olacak değil mi? Zaten işten anlamaması başlı başına bir meziyet.. Şef öyle adamları seçer, iş başına getirir..

Evet; sayın İnönü'nün bu en bağlandığı prensip olduğunu herkesten çok daha iyi Atatürk anlamıştı. 1930 sonlarında Serbest Fırkanın kapanması üzerine yaptığı büyük yurt seyahati sırasında birgün sofrada Atatürk hepimize şu tasavvurunu açıklamıştı :

— **«Ben Cumhurbaşkanlığını bırakarak Başvekil olacağım ve işlerin idaresini doğrudan doğruya kendi üzerime alacağım.»**

Atatürk bu fikrini daha önce de açıklamıştı. 4 Ekim 1930 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan demeçlerinde şöyle demişti :

— «**Arkadaşlarımız içinde Başvekillik yapacak zevat çoktur. Fakat bütün bu arkadaşlarım dahil olduğu halde milletin umumi temayülü, benim şu ve bu zaruret karşısında Başvekil olmamı icab ettiriyorsa, kemali tevazula ve minnetle ifaya hazırım. Bu taktirde benim aynı zamanda Reisicumhurluğu üzerimde bulundurmamın elbette kanunî imkânı yoktur. Benim alacağım bu yeni vaziyeti tarz ve manâlarda kötüye yorumlamak, Türk milletinin efkârını karıştıracak tarzda izaha kalkışmak hiç de makul ve mantıkî değildir. Amerikan sistemini memleketimizde tatbik etmeyi hiç hatırıma getirmedim. Sistemimiz ve kanunsuz tarzda Reisicumhurlukla Başvekilliği birleştirmeyi asla düşünmedim. Ve düşünecek adam olmadığım bütün milletçe malûmdur zannederim. Bugünkü şartlar içinde bir hükûmetin millet ve memleket menfaati için takviyesine yarayan herhangi sözümüzü bin türlü malayaniliklerle istismar etmeye kalkışmak isteyenler bedbaht adamlardır.»**

İsmet Paşa, o sıralarda kendini biraz naza çekiyordu. Atatürk'ün Serbest Fırkayı kurdurup Fethi beyi Başvekil yapmak istemesine alınmış, ve yeni kabineyi teşkil konusunda özür dilemişti. Serbest Fırkanın bir ay kadar sonra Gazi'nin emriyle kazanması üzerine durumu değişmişti ama, Atatürk o çekilirse **«Başvekilliği ben üzerime alırım»** diye İnönü'nün nazını et-

kisiz bırakmak istemişti. Sözünü ettiğim seyahat sırasında, Gazi sofrada bu tasavvurundan tekrar söz edince ben sordum :

— **«Paşam; Başvekil olursanız, İsmet Paşa'yı kabinenize almaz mısınız?»**

Şöyle bir lâtife yaparak cevap verdi :

— **«Yok, iktisat Vekili olarak hükûmete alırım. O kim yapacağı işden anlamazsa onu Bakan yapar. Ben de onun için İsmet Paşa'yı İktisat Vekili yapacağım.»**

Gülüştük. Ama bu gibi sözler 1940 - 45 Türkiye'sinde söylenemezdi. Çünkü işin lâtifeye hiç tahammülü yoktu ve Atatürk de hayatta değildi..

GELECEK YAZI :
Rotasız gemi tehlikede..

İkinci Dünya Savaşı başladığı zaman bizim hakikaten seferberlik ilân etmemiz lâzımdı. Ama, istihsal seferberliği, iş seferberliği.. Çift öküzlerini alıp, onların çektiği arabalarla nakliye kolları kurup büyük şehirlerin sokaklarında gösteriş olsun diye resmigeçitler yapmakla düşmanı korkuttuk mu sanki? Motorize kıtalarla iki günde koskoca Fransa'yı işgal eden Almanya, seferberlik ilân ettiğimiz için mi bize saldırmadı? Saldırmaya niyetli olsaydı, ne halde olduğumuzu sokağa döktüğümüz gücümüzle görür; kolaylıkla icabımıza bakardı.

Biz köylünün öküzlerini almayacak; ona öküz verecek, tarlasını sürmesi için traktör kullanmasını öğretecek ve traktör verecektik. Bütün memleket bir şantiye olacak; herkes çalışacak, gerekirse zorla çalıştırılacaktı. Şeflik rejimi buna çok müsaitti ve doğrusunu söylemek gerekirse, asıl bunun için lâzımdı. Almanya'nın denizaşırı uzak ülkelerle bağlantısı kesilmişti. Buğdayını, yağını, pamuğunu, yününü, madenini, ham maddesini harp yıllarında tek açık kapısı olan kara yoluyla bizden almaya hazırdı. Bize baş vurmuş; teknisyenlerimi yollayayım, makine vereyim, gerekli herşeyi yapayım; bana şu malları (başta gıda maddeleri, soya fasulyesi, pamuk olmak üzere) istihsal edin ve satın diye yalvarmıştı. Dalaman çiftliğinde ilk Türk - Alman üretim işbirliği için yaptığı teklifi, bir çırpıda Erkânıharbiye (Genel Kurmay) red etmişti. Oysaki, askerî seferberlik yapacak yerde iş ve istihsal seferberliği yapsaydık, harp zengini bile olabilirdik. Evet; Türkiye'nin eline İkinci Dünya Savaşı gibi müstesna bir fırsat geçmişti. Bunu ayağımızla teptik. Nasıl 1930 Dünya buhranı da bizim için böyle bulunmaz bir şanstı; 1930'la 1939 arasındaki devrede kalkınma yolunda büyük merhaleler alabilirdik. Tersine başımız belâya uğradı; dertlendik, büzülerek, kavrularak geriledik. İkinci Dünya Savaşı da bizim için kalkınmaya ve refaha vesile olabilirdi. Sefil olduk; açlıktan ölecek halde idik. Bize 100 küsur bin ton buğday yardımı yaptı diye, Başbakan Şükrü Saraçoğlu Meclis kürsüsünden İngilizler'e Türk milletinin şükranlarını bildirdi. Her kapıyı çalarak, **«Açız, bize biraz ekmek»** diyecek duruma düştük. Amerika hükûmetinin 45 gün içinde 15 bin ton buğdayı kendi vasıtasıyla getirip teslim etmeyi vaat ettiği müjdesini hükûmet Meclise verirken, şiddetle alkışlanıyordu. Büyük şehirlerde adam başına günde 150 gram olsun ekmek verebilmek, orduyu besliyebilmek hükûmetlerin tek kaygusu olmuştu. Bütün eşya fiatları ulaşılamayacak kadar yükselmiş; birçokları da yok olmuştu. Harp masraflarını karşılamak için Merkez Bankası durmadan para basıyor, çıkarıyordu. Kısası harp yılları, herkesin bildiği ızdıraplar içinde geçti ve biz karışmama basiretini gösterdiğimiz ve zaten karışma gücünde olmadığımız bu savaştan harp eden milletlerden çok daha bitkin ve harap bir halde çıktık.

Türkiye gibi geri kalmış ve şimdi yeniden kalkınmaya girişmiş bir memleketin, İkinci Dünya Savaşına kadar ekonomi politikası şüphesiz yanlıştı. Ama harp başladıktan sonraki politikası? Buna bir kelime ile **«Facia»** demek en doğrusu.. Harp ekonomisini düzenlemek için yapılan tek şey, Millî Korunma Kanunu... Bu kanun fiatların yükselmemesi için yasaklar, cezalar koymak için çıkarılmıştı. Uygulanması sırasında birçok haksızlıklar, zulümler yapıldığı kadar, birçok da görünen görünmeyen şekiller altında nimetler dağıtıldı. Karaborsa besleniyor, harp zenginleri yaratılıyordu. Devletin politikası sadece fiatları yükseltmemek.. Üretim durmuş, ya da gerilemiş; tüketim arttıkça artmış. Bir milyona yakın asker besliyoruz ki, bunların çoğu sapanını bırakarak, öküzü de elinden alınarak toplanmış. O vakite kadar istihsali ve işi artıcı alanlar için kredi musluğunu dibine kadar kapamış olan devlet, dünyada harp çıktı ve biz de seferberlik yaptık diye, bu musluğu tüketim harcamaları için alabildiğine açmış.. Sonra fiatlar yükseliyor. Bunu önlemek için tüccarlara şiddetli cezalarla korku salan tedbirler koymakla yetinen bir devlet var. Bari, tüketimi kısan tedbirler de alsa.. Meselâ vesika usulü koysa; birtakım mal harcamalarını yasaklasa; kendisi de yorganına göre ayağını uzatsa.. Hayır, hayır! Böyle şeyler yok.. Harp

çıktıktan bir birbuçuk sene hiç böyle şeyler aklına gelmiyor devleti idare edenlerin.. Ama sonra, bakıyorlar ki olmuyor; bu sefer de en şiddetlisini koyuyorlar. Fiat kontrolları, vesika ile mal dağıtmalar, malların alım satımını çok sıkı kontrol altında çok mahdut kimselere, ya da kurumlara bırakmalar, fiatları dondurmalar, mallara el koymalar, ihracatı yasaklamalar..

Tabii bunların hepsi ağır cezalar sayesinde uygulanacak. Ama cezalar ne kadar ağır olursa olsun yine yetişmiyor. Meclis kürsüsünden mebuslar bağırıyorlar :

— **«Muhtekirleri muhakeme etmeden asmalı!. Eminönü Meydanında yirmi tanesi asılsa herşey düzelir!»**

Hükûmetin Ticaret işlerini gören Bakan, gazetelere beyanat veriyor :

— **«İhtikâr en azından vatan ihaneti kadar ağır bir suçtur. Muhtekirleri bu suçtan cezalandırmadıkça fiatlar düşmez.»**

Devrin tek adamı, millî Şef ve Cumhurbaşkanı, Meclisin açılış nutkunda şunları söylüyor :

— **«Şuursuz bir ticaret havası, haklı sebepleri çok aşan bir pahalılık belâsı, bugün vatanımızı ızdırap içinde bulunduruyor.. Bizim gördüğümüz en tehlikeli hastalık, iki senedenberi cemiyetimizin içinde cumhuriyet hükûmetlerini muvaffak etmemek için estirilmiş zehirli havadır.. Acı ile hatırlamalıyız ki, milletin iaşe işlerini tanzim etmek yolunda cumhuriyet hükûmetlerinin sarf ettikleri gayretlere iki senedenberi cemiyetimiz tarafından hiç yardım edilmemiştir.. Bulanık zamanı, bir daha ele geçmez fırsat sayan eski batakçı çiftlik ağası, ve elinden gelse teneffüs ettiğimiz havayı ticaret metaî yapmaya yeltenen gözü doymaz vurguncu tüccar ve bütün bu sıkıntıları politika ihtirasları için büyük fırsat sanan ve hangi yabancı milletin hesabına çalıştığı belli olmayan birkaç politikacı, büyük bir milletin bütün yayatına küstah bir surette kundak koymaya çalışmaktadırlar»** (*).

Mecliste yer yer şiddetli alkışlarla kesilen ve tehditlerle desteklenen bu şiddetli nutuk, memlekette karaborsacıdan ziyade, bu feci gidişi tenkit edip **«şunlar yapılsın»** diyen, batağa saplanmış sisteme karşı çıkış yolları arayan kimselere göz dağı vermek için söylenmişti. Karaborsacı yine işini beceriyor; kesesini dolduruyor ve hattâ itibar görüyordu. Ama, cepleri boş, kafaları ve gönülleri ızdırabın yüküyle dolu olan zavallılar; polisin, sıkı yönetimin, müthiş baskı altında çalışan Savcı ve Hâkimin elinden kurtulamıyorlardı. Kaç masum kişinin polis işkencesi altında inlediğini, zindanlarda çürüdüğünü, askerî mahkemelerde aylarca tutuklanarak muhakeme edildiğini bilmem, ama bunların hepsinin yapıldığını herkes bilir.

Harp yıllarında çekilen bütün ızdıraplardan yüzde yüz sorumlu olan hükûmetlerdir. Daha doğrusu onları yüzde yüz emrinde çalıştıran, son sözü daima kendisi söyliyen Millî Şef baş suçludur. Ama O, **«Cemiyetimiz içinde cumhuriyet hükûmetlerini muvaffak etmemek için estirilmiş hava var»** diyor. Neymiş bu hava? Kimler estiriyor bu havayı? **«İaşe işlerini tanzim etmek yolunda cumhuriyet hükûmetlerinin sarf ettikleri gayretlere iki senedenberi cemiyetimiz tarafından hiç yardım edilmemiştir»** diyerek bütün milleti suçluyor.

Şevket Süreyya'nın Tek Adam, İkinci Adam kitaplarını okuyanlar, felâketlerden bazı levhaların açıklandığını görmüşlerdir. Zamanın Ticaret Vekili, onu evine çağırıyor : **«Başka yapacak iş kalmadı, intihar edeceğim»** diyor. Ordu ile birlikte büyük şehirlerde yaşayan topu topu bir iki milyon insanı beslemekten, hem de yalnız ekmekle beslemekten başka kaygusu olmayan bu zavallı Bakan, ne köylüden buğday, ne tüccardan mal alamıyor, **«mal var ama, bunları saklıyor»** kanaatinde.. Assalar bile faydası yok; Millî Şef söylüyor : Cumhuriyet hükûmetlerinin gayretlerine cemiyet, yani bütün millet yardım etmemekte.. Hepsini asacak değiller ya.. Bu durum karşısında Ticaret Vekili ölüm cezasını kendisi vermiştir : İntihar edecek!.

Ama intihar ederse ne olacak? Mümtaz Ökmen, Dr. Refik Saydam'ın kabinesinde, piyasa adamı Nazmi Topçuoğlu'nun **«Tüccara göz yumuyor; onları asıp kesmi-**

(*) **1.11.1942 Meclis açış nutkundan.**

asabi baş ağrılarına karşı **GRİPİN**

faydalıdır

GRİPİN, baş, diş, adale, sinir, lumbago, romatizma ve siyatik ağrılarına karşı faydalıdır
GRİPİN, bayanların muayyen zamanlardaki sancılarında başarı ile kullanılır.
GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

(Yeni Ajans 5141)

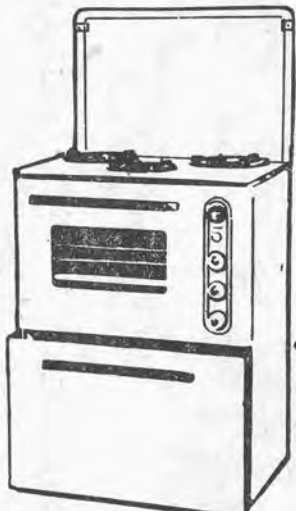
(Sedef Reklâm ....)

AUER'in Bu Üç Küizinyerinden Birini Seçebilirsiniz.

Sevgi 355

1 — Fırına koku sızdırmayan tamamen ayrı ızgara hücresi
2 — Dört büyük tencere alan geniş masa
3 — Geniş bir fırın
4 — Isı şiddetini ayarlayan termostat
5 — Fırında elektrikli ışık tertibatı
6 — Fırın kapısında kırılmaz camlı pençere

353 *L Saadet

1 — Fırın kırılmaz cam pencerelidir, içi elektrikle aydınlatılır.
2 — Fırın bir hindi pişirecek kadar geniş ve yüksektir
3 — Fırın içinde üstü çivili plaka tertibatlı ayrı ızgara vardır
4 — Geniş çekmece

253 *L Sevinç

SET USTU tipi
353 * L Modelinin aynıdır çekmecesizdir

AUER

İMALÂT A Ş

Bütan gazı ile çalışan ve KENDİ Markaları altında satışını temin eden FİRMALAR:

Aygaz ● İpragaz ● Likidgaz ● Milangaz ● Mobilgaz ● Mutfakgaz ● Shellgaz ● Alevgaz.

Dağıtım ve satış
GRÜNBERG TİCARET A.Ş.
Milâs Han Rıza Paşa Yokuşu İstanbul
Tel: 22 12 95 — 27 73 10

M 834

(Barış 270)